

Price \$5.00

Ціна 5.00 дол.

НОВІ ДНІ

• NOWI DNI •

УКРАЇНСЬКИЙ УНІВЕРСАЛЬНИЙ ЖУРНАЛ

Vol. XLVI

ТРАВЕНЬ-ЧЕРВЕНЬ – 1995 – MAY-JUNE

No. 542-543

NOWI DNI

Засновник і редактор 1950–1969 П.К. Волиняк

A Ukrainian Monthly published
every month except August by
the Nowi Dni Co. Ltd. in
Toronto, Ont., Canada

Адреса "Нових Днів":

NOWI DNI
P.O. Box 400, Stn ~D~
TORONTO, ONT., CANADA
M6P 3J9

Publications Mail Registration Number 1668 International

Standard Serial Number

ISSN 0048-1017

Editor-in-Chief: M. Dalney
Business & Advertising manager:
A. Horhota

1 YEAR SUBSCRIPTION -

РІЧНА ПЕРЕДПЛАТА:

CANADA: \$30.00

U.S.A.: \$30.00 US

АВСТРАЛІЯ: \$40.00

австралійських

ІНШІ КРАЇНИ

\$30.00 American or equivalent

Авіанаштою – \$60.00

НАШІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

ALBERTA - АЛЬБЕРТА:

E. Krasnoshtan
4510 - 106 St., #208
Edmonton, Alberta T6H 4X2
Tel.: 437-7098

AUSTRALIA - АВСТРАЛІЯ:

F. Habelko
61 Lawson Ave.
Frankston 3199, VIC. Australia
Tel.: 03-783 7782

M. Waksutenko
28 Alguna Cres.
Rostevor, S.A. 5073

GR. BRITAIN - ВЕЛ. БРИТАНІЯ:

Mr. Ivan Dolhopiat
6 Nemoure Rd.
London, W3 6NZ England
diasporiana.org.ua

Видає Спілка "НОВІ ДНІ" з обм. відповідальністю

Мар'ян Дальний – головний редактор

Адміністратор і Оголошення – Ада Горгога

У ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

Микола Козак — В САМОТІ НЕ ЗГАС...	1
Анатолій Бахута — ВИБРАНІ ПОЕЗІЇ	1
Поль Моран — МІСТЕР Ю	3
Олег Коцюба — НІМЕЦЬКІ МУЖЧИНИ	5
Ю. Красноштан — ЛЮДИНА ЗА НОМЕРОМ 154820	9
Іван Гулей — ЗЛОЧИН, ПРИСИПАНИЙ ПІСКОМ ПУСТІНИ	14
Провід Українських Націоналістів — З ПРИВОДУ 50-річчя ЗАКІНЧЕННЯ ІІ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	16
Яр Славутич — ВИХОВАТЕЛЬ, НАУКОВЕЦЬ, ДІЯЧ	17
Марко Павлишин — ДМИТРОВІ НИТЧЕНКУ 90 РОКІВ	20
Мар'ян Дальний — СЛОВО НА ВЕЧОРІ 25-ліття З ДНЯ СМЕРТИ ПЕТРА ВОЛИНЯКА І 45-ліття "Н.Д."	22
Фундація Ів. Багряного — ПІВСТОЛІТТЯ "УКРАЇНСЬКИХ ВІСТЕЙ"	26
Д-р Павло Пундій — ІВАН ПУЛЮЙ	28
Валентин Чемерис — НА ЧОТИРЬОХ ВІТРАХ...	30
Володимир Черняк — "ПОСТ" ЧИ "РЕТРО"	33
Микола Рябчук — "ЄВРЕЇ" ЧИ "ЖИДИ"	34
Марія Загайкевич — МИХАЙІЛО ВЕРБИЦЬКИЙ І ПЕРЕМІСЬКА МУЗИЧНА ШКОЛА	36
Василь Туркевич — ЕСПАНЦІ АПЛОДУЮТЬ КНЯНЯМ	39
Дарія Даревич — МИСТЕЦТВО НАДРЕАЛЬНОСТІ	41
Юрій Мошинський — НІМЕЦЬКЕ МИСТЕЦТВО	43
Дмитро Нитченко — СПОГАДИ ПРО ГНАТА ХОТКЕВИЧА	45
В. Г. Горбачук — ІСТОРІЯ ПІВДЕННО-СХІДНОЇ УКРАЇНИ	46
Валерій Остапенко — ПОКАЯННЯ ЗА ВІРУ В ОМАНУ	47
О. Гарднер — КАПІТАН, ЯКОГО НЕ БУЛО	48
Зіновій Жижара — ФАКТИ СПРОСТОВУЮТЬ	49
Володимир Прядко — ТАВРІЯ У ПОЛЬЩІ	50
Ростислав Доценко — ДУМКИ ПРОТИ НОЧІ	50
Раїса Мороз — ОГЛЯД ПРАЦІ ПРОВІДУ КУК	51
Ро-Ко — ДИВНИЙ СОН ПРИСНИВСЯ МЕНІ	52
Панько Незабудько — УКРАЇНСЬКА АЗБУКА	53
Павло Глазовий — ВІРШІ	54
ЛИСТИ ДО РЕДАКЦІЇ	55
ПОСМЕРТНІ ЗГАДКИ	56

На першій стор. обкладинки: Павло Лопата. "Сон", яєчня темпера, 1990 р.
(Читай – стор. 41–42.)

● Передруки і переклади дозволені за поданням джерела. ● Статті з поданими іменами авторів не конче висловлюють погляди редакції. ● Незамовлених матеріалів редакція не повертає. ● Редакція не відповідає за зміст платних оголошень і застерігає собі право виправляти мову та скорочувати надіслані матеріали.

Література, мистецтво, наука, суспільне життя

В САМОТІ НЕ ЗГАС

Істинна поезія не потребує фальшивої підтримки, а в житті подвижників виходить щось не так. Спізнило каємось, а чим зарадити. так до пуття і не знаємо. Винні удають невинних. Тільки віддані поети заслуговують на на-

родну шанобу, а все грубо спечене — це неїстинне. Висока філологічна культура пригаманна поезіям поета Анатолія Бахута, природність, надтріснута од болю іронія. Все це викликає сніп стривожених думок. Анатолій Бахута — масштабний поет, він гірко народжував свої поезії, тяжко долаючи гіркоту протиріч... А протиріччя на півдні України загусли, заклакли, а можновладці із Києва не поспішають відкривати видавничі двері у світ. Підібрані по видавництвах кадри безсоромно "різали" талановитих, а графоманство табуном досі пре. Ось уже п'ятий рік, як відійшов сором'язливий поет Анатолій Бахута, залишилися рукописи ненадрукованих поезій. Своєї книги поет за життя так і не побачив.

...Маленький будинок на вулиці Шевченка у Новій Каховці осиротіло жде істинних подвижників, рятівників, спізнілих... Поезія Анатолія Бахута — щира, нев'януча квітка любові із калинового вогню. Сонце правди зійшло. Стривожені одинаки вічно в дорозі. Славівля держиморд нескорений поет гордо переступив... і засвітився...

Боже наш, Боже!

Микола КОЗАК,
поет, відп. редактор, м. Харків

Анатолій БАХУТА

ЖАЛКУВАННЯ

Чи заблукаю я у вербах,
Чи загублюся у степах,
Чи розчинюсь у хвилях неба —
Не в тому жах, не в тому жах.
А жах у тім, що в мить утоми

Я, розгатившись об межу.
Загину зовсім не відомим
І невідоме не скажу.

ЗАТИШШЯ

Не пада в душу жоден вихор.
Не плаче навіть карапуз.
Навколо скромно так і тихо,
Мов після винищення муз.
Планета крутиться, мов слива,
І, нам здається, взагалі
Гроза віднині неможлива
Ні в небесах, ні на землі.
Ми знов, свою здолавши втому,
Себе вважаємо людьми.
Аж до наступного розгрому
І до наступної чуми.

ЕПОХА І МИ

Із піжністю рідної пеньки
І гордістю пана владики
Епоха штампує — маленьких.
Потреба ж кругом — на великих.
Епохо Ви наша єдина!
Ви варті ганьби не цієї.
Дозвольте, дозвольте рости нам!
Для чого Вам стільки пігмеїв!
Майбутнє ж бо має вже досвід.
Воно малюватиме просто:
Усіх нас — по нашій епосі.
Епоху — по нашому зросту.

ОСТРІВ

Далеко—далеко у морі є острів.
Єдиний на весь розтривожений простір.
Від першої і до останньої днини
Ніякі цікаві по нім не ходили.
Усі, хто підходив, — на дні біля нього
Не чують нічого, не бачать нічого.
Та й що там побачиш у тім невеселі! —
Граніт на граніті і скеля на скелі.
Там злій кам'яній не повірили силі
Лиш горді вітри і здивовані хвилі.
Все б'ються об острів у вічному шалі,
Як я об свої і всесвітні печалі.

РУЙНАЦІЯ

Мов древні фортеці, руйнуються душі —
Останні притулки живого тепла.
Руйнуються в небі, у морі й на суші.
Руйнуються впевнено, дружно, до тла.
І з тлом поєднавшись реально і зримо,
Як вічно із пилом єднається пил,
Вони залишаються в пам'яті Римом,
Що зник десь під наші порожні степи.
Не дуже й велика сьогодні це втіха,
Адже із набридливих бур суєти
Нема куди в щасті людині заїхати,
Нема куди в горі людині зайти.

СПОМИН ПРО ЗАСЛУГИ

Тріснув світ, і в ту ж годину
Розколов і Україну.
Половина — під хрестами,
Інша — поруч, під зірками.
Той, хто мав якогось бога —
Лиш одна йому й дорога:
На шмагочечку планети
Заслужив сосновий хрестик.
А хто в інших був турботах,
І ні бога, ані чорта —
Заслужив у полі гірку
І на пій — червону зірку.

ВОЖДІ

Усі вожді — прекрасні.
Але скажи, що ні, —
І дні твої — нещасні,
Шляхи твої — сумні.
І будь хоч тричі Богом,
Ти йтимеш — як жебрак.
До скону ні від кого
Не діждеш ти подяк.
Бо всі вожді — прекрасні,
А ти сказав, що ні.
Тож дні твої й нещасні,
Шляхи твої — сумні.
Не донесеш ідею,
І не розсунеш меж,
І смертю ти своєю
Ніколи не умреш.
Умреш ти — як нещасні.
Умреш ти — як сумні.
Бо всі вожді — прекрасні.
А ти сказав, що ні.

ВОСКРЕСЛИМ

Пробачте, великі, яких я не знав!
Занадто надійно ховали вас ниці.
Жили ми без вас. Реготала весна,
Мовчали свіги і кричали столиці.
Як сумно було мені, друзі, без вас!
Так сумно, що іноді вив я на зорі!
І дивно, що я в самоті не погас
І в наговпі не утопивсь, як у морі.
Спасибі, що ви осміяли мій страх.
Безмежне спасибі і щастя — безкрає.

Ви доказ того, що й повержене в прах
У певні моменти таки оживає.

ЧУМАЦЬКА ЕЛЕГІЯ

З'їмо свої ґрунти,
Та степом зап'ємо,
Та вдаримо у тил
Своїх пісень і мов,
Та викорчуєм геть
Коріння каяття —
І що тоді нам смерть,
І що тоді жигтя!
І хто нам розповість,
Що був у нас не цвях,
А свій Чумацький Віз
І свій Чумацький Шлях!...

*
**

Такий розбундючився вітер!
Таку роздуває біду!
Нещасний, кого він помітив,
Щасливий, кого не задув.
Я жах роздивляюсь на лицях,
Та сам у ці хвили сумні
Не знаю, за що зачепиться
І як не зірватись мені.
Адже якщо вхопить у сіті
Цей вітер, упертий мов бик —
Ніхто не спита у всім світі,
Куди і чого це я зник.

ГЛУШИНА

Живу не в світі, а в глуші,
Де миле все мені до сліз,
Де буйство розуму й душі —
Такий же злочин, як і скрізь.
Я тут не в пеклі, я в раю,
У найдивнішому з раїв.
Де і дихнути — не дають,
І, як і скрізь, — лише свої.
Тут є і люди, є й народ.
Усе — як скрізь. Як там і там.
Тут безліч, як і скрізь, красот.
І та ж огрута: глухота.

*
**

Орди нема, а ми — розбиті,
Розчавлені, мов купка гнид.
І пусто в нашому кориті,
І грошей — ледве на шгани.
Становище не із крилатих,
А в нас і досі у ходу
Бажання всі гріхи — списати.
Звичайно ж, на якусь орду.
Та вчені мозок хай не сушать.
Адже відгадка тут легка:
Орда — вона у наших душах
І в наших немічних думках.

У зв'язку з деякими перешкодами це число
журналу виходить подвійне на 56 сторінок.

МІСТЕР Ю

— Простіть, добродію, чи це тут номер 489 П'ятого авеню?

— Так. А ви що, не вмієте читати?

— Ні, добродію.

— І це після всього, що демократична партія робить для народу?!

* * *

О третій удосвіта містер Дулітл вийшов з "Техас Гвінану", налаштований їхати додому. Дошило. Зоставивши позад себе низькі стелі нічного кабаре, пригашені кольорові вогні, келихи мутного трунку з кусниками фруктів — потужного, як динаміт, і пахкого, як одекольонь, — він вирулив на пустельне о цій порі загального спочинку П'яте авеню і, розкошуючи просторою дорогою, спокійненько вів авто, аж доки не зробила йому знак спинитися постать на хіднику. Містер Дулітл що є сили натис на гальма, автом крутнуло, і він ледве-ледве, як то кажуть, не випустив віжки. Виліз він з машини чортихаючися, в душі однак радий притичині відтягти хвилину укладання спати. Перед ним стовбичив височенний китаєць, заплікужений, у павутинні, зле захищений од негоди двома куснями рогожі, що, зв'язані на плечах шворкою, творили своєрідну ризу. Містер Дулітл зметикнував, що, либонь, має справу з зазивайлом до барлогу курців опіюму і вже намірявся забратися геть, коли той заговорив знову:

— Простіть, добродію, мені недостойному, вельми недостойному, що благодію вас зробити мені послугу, яка вам нічого не коштуватиме. Мене звуть Ю, і я не належу ні до Нью-Йорку, ні до ХХ століття. Я з Кансу, зі століття дев'ятого.

Містер Дулітл добряче випив, тож анітрохи не здивувався, здибавши на П'ятім авеню тисячолітнього чоловіка. Лиш поцікавився:

— То ви привид?

— Еге, привид, — відказав китаєць. — Привид у скруті.

— А я — ірляндець, як ви, певно, здогадалися, — вихопився містер Дулітл, — я кохаюся в привидах. Чим можу служити?

— Так от, — повів далі привид, — як відомо, за династії Тан — а я жив саме в ту епоху і помер за вашим літочисленням 837 року — покійників ховали з теракоговими фігурками, що, опинившись під землею, оживали й переймали на себе обслугу відійшлого. Дотримуючися звичаю, до моєї гробниці поклали служок зі схрещеними руками; танцюристів; воїв з застрашливими обличчями; одногорбних верблюдів, розцвічених мазками зеленої поливи; вепрів, коней з рудої глини, повний обладунок блискучої кавалерії, — зображення усього того, що я мусів покинути на землі, де був ученим, а до того ще й почесним віцероєм Кансу. Фігурки охороняли мій сон, годували, справляли належні обряди. На лихо, були вони занадто хороші.

"Негарна жінка — коштовна знахідка", кажуть у Китаї. Те саме стосується й похоронних статуеток, адже краса робить їх пожаданими. Днів шістдесят тому — вже повертало на восьмий місяць — ньюйоркський комерсант, що вишукував старожитні речі в Кансу, користуючися з безладдя, яке охопило безталанну провінцію, відкрив мій склеп. Його серце полонили численні алегоричні написи й пишнота мавзолею. Все те я сам плянував за життя. У вісімнадцятих астрологів питаю поради, де має бути місце упокоєння, перше ніж вибрав одне з сотні з допомогою дзеркала та чарівного компаса: щоб ані зірка з високости, ані дракон з глибочини не турбували мого спочинку... Одного ранку щось загупало, світло вдарило в очі, і я угледів, що згори схиляється наді мною дрібний темполиций чоловік у сірому піджаці й білих гетрах, з трояндою в петлиці. Позад нього бовванів чотириколісний віз без кінної упряжки — подібний до вашого, — завалений мішками з грішми. У чоловіка стало зухвалости впустити царство світла до царства тіней. Він тицьнув "компрадорів" з місцевої супрефектури добрий хабар і згріб усі статуетки, що прикрашали й оберігали мою гробницю. Наче той лис з народних переказів, що прослизає в дім і, потягнувши, що заманеться, кидається навіть, цей тип, сплюндрувавши гробницю і загарбавши здобич, негайно подався за море на джонці, яка дихає полум'ям.

Відтоді, добродію, настала біда. Сусіди-покійники, провідавши мою безборонність, розкрали мої запаси: настобянку на імбері, касторову олію, пахощі та свічки, якими нащадки і донині шанобливо догоджають моїй тіні. Я приневолений виходити з гробу, щоб поїсти. Я обернувся на одного з тих "жебручних духів", що викликають жах у кожного поштивого китайця. Уже й не згадую про той набрид, з яким примушений тепер водитися, аби перетривати: рибалки, поглинуті морем; селяни, забиті блискавкою; кулі, загиглі на чужині, чи — що особливо принизливо! — вої, поляглі на полі бою... Отож, самі бачите... я звівся на скіпку... Ніколи душа моя не збереться на силі, щоб перевтілитися. Це трагічно. Мене не підвищать у чині, бо тепер я тінь, позбавлена посмертного просування!

Китаєць відхилив рогожу: його порожня утроба прозирала наскрізь; крізь неї містер Дулітл узрів кістяк, а поза ним зеленисту авреолу, астральну сферу і всередині сфери освітлені вікна Плази.

— Доклавши великих зусиль, — провадив містер Ю, — я нарешті дізнався, що мій лиходій проживає в Нью-Йорку і називається Віллі. Розшук страшенно ускладнило те, що вдень я прикутий до труни, тільки вночі можу пуститися на розвідки. Та як не трудно було, а я врешті запевнився, де його дім. Куди ж тепер удатися вчинити позов? У Китаї перед дверима мандарина підвішено тамбур: коли позивач ударить у нього, урядовець повинен негайно переслухати справу і

винести вирок. Я не зауважив нічого схожого в Америці. Де ваші правосудці?

— Знать не знаю, — буркнув містер Дулітл. — Казав же вам — я ірландець. Політик. Полагоджую свої справи без суду.

— Урахуйте також, добродію, що я не спроможний відомститися на містерові Віллі, як заведено: замордувавши себе в нього на очах, бо я вже померлий. Інакше, звісно, щоб допекти йому, я вибрав би собі найтяжчу смерть — повісився б. А щоб кожному стало відомо, хто в цьому винен, заклав би обвинувальну супліку собі в обув'я, ба, міг би зробити ще дотепніше, аби його докраю знеславити: виписав би причину самогубства на власній шкірі... Та шкода бажати неможливого... А заспокоюся лише тоді, як полагоджу діло на свій лад, з вашою допомогою. Я вже запитував, чи це дім число 489?

Містер Ю вказав кістлявим пальцем на пишний особняк, що зовсім не скидався на комерційну установу. Була то будівля ренесансного типу в стилі Тюдор — сама цегла й камінь, окрім двох підстрижених тисів при вході та чудової дошки з чорного мармуру, скромної, як візитна картка, на якій значилося:

ВІЛЛІ

*Експертиза і продаж
китайського антикваріату Епохи Розквіту*

— От ми і прибули, — мовив привид, коли містер Дулітл прочитав йому напис. — Треба діяти швидко... Геть розгубивсь я у вашім дивнім краї, де житла мають більш одного поверху, а жінки — великі пласкі ступні, де не спіткаєш ні молоді лами, ні верблюда... Ось що я сподіваюся од вас, живий чоловіче: вигукніть китайською мовою таку фразу —

Ю-ЧЕ КІ-К"О ЧАНГ КАН-СУ К"ІЮ. К"ІНН ЦЕ.

Приблизно це означає: "Імператор наказує вам, по-толоч, негайно повернутися до Кансу." Зачувши "імператор наказує" мої терракотові служки та охоронці, що належать до епохи, коли нижчі безвідмовно корилися вищим, слухняно повернуться у гробницю. При тому дуже важливо, щоб це говорили ви, а не я, бо земна влада — може, ви того й не знали — розповсюджується на погойбічні створіння. Привиди наділені лиш примарною силою, а потужність живого безумовно справдешня, та ще як підкріплена волею імператора.

Містер Дулітл слушно зауважив, що не зможе промкнутися в особняк містера Віллі, бо вхід стережуть детективи й алярми.

— Вам досить наблизитися до муру, — заспокоїв привид. — Я бачу, мої челядники знаходяться якраз опосінь, на рівні вулиці, розставлені у високих скляних вітринах передпокою, облицьованого мармуром, вони вас почують. Оскільки ви не маєте шаблі, придагної, щоб відгонити злих духів, то розмахуйте парасолькою, спершу вказавши нею на чотири сторони світу й повторивши відповідні заклинання. Потім наберіть у груди повітря, затамуйте на хвилю подих, як це роблять астрологи, а тоді гуконіть, що є сили.

— Ю-ЧЕ КІ-К"О ЧАНГ КАН-СУ К"ІЮ. К"ІНН ЦЕ! — двічі проволав містер Дулітл голосом, що його заощаджують для велелюдних зборів.

В ту ж мить зчинився неймовірний галас. Нічний портьє Плази вийшов за поріг. Промчали поліцаї на мотоциклах, а за ними по п'ятах — кореспонденти й репортери. І знов запала мертва тиша...

— Дякую вам, добродію, — озвалася примара, вдягнена у рогожу. — Незмінний супутник усіх привидів білий півень, що його я тримаю на повідку, вже помітно занепокоївся. Наближається час його першого крику. Пора мені вертатися у своє тіло в оскверненій могилі. Для вас, живих, така подорож тривала б двадцять п'ять діб, а я проскочу за кілька секунд — напрямки через Пеклю... Звольте, будь ласка, прийняти на віддачу малий дарунок.

На тім слові містер Ю поклав у форд містера Дулітла важеньку торбину, папхану — як докинув — щонайменше мільйоном лігатур, поправив на плечах прогнилу рогожу, сіпнув за могузку півня, повернувся у Сентрал Парк і зник під газоном.

* * *

Містер Дулітл добрався додому. По кількаразових невдалих спробах він таки найшов свою кімнату, а в кімнаті двері, а в дверях замкову шпарку. Штовхнув під ліжко торбину з грішми і провалився в сон. Наступного ранку прочунав з дрімоти вдягнений. Йому принесли "Нью-Йорк Таймс". Великими літерами газета ознаймувала читачів, що сю ніч до особняка містера Віллі, відомого експерта, хтось павідувався, колекція китайських речей Епохи Розквіту, за яку нещодавно Бостонський Музей пропонував мільйон доларів, потовчена на дрізки, а найцінніші експонати — похоронні статуетки, допіру привезені з Китаю, — безслідно зникли.

Містер Дулітл пригадав тоді, що перед сном сунув під ліжко одержану пагороду. Намацав її рукою. Напівпідвівся з постелі, щоб зручніше було тягти важку торбу. На превелике його здивування, в торбі не виявилось нічого, крім якогось журналу. Чоловік устав, знайшов ножички для манікюру й підпоров підкладку. З розпінки приснули дрібнющі клаптики позолоченого паперу, які він прийняв за конфетті — певно ненароком виніс торбу з "Техас Гвінапу", — і які в дійсності були фіктивними паперовими грішми, що їх роздають у Китаї в часі похоронних відправ.

Переклад з французької Оксани СОЛОВЕЙ

Купуйте продукти в наших крамницях

SWANSEA IGA SUPERMARKET

П. Божик і С. Станько — власники

● 2295 Bloor St. W. ● 199 Roncesvalles Ave.

● 1094 St. Clair Ave. W. ● 1304 King St. W.

TORONTO, ONT.

НІМЕЦЬКІ МУЖЧИНИ

(Розділ роману "УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ГІТЛЕРА")

Канцлерам Федеративної Республіки Німеччини, політичним діячам, які в короткий історичний строк перетворили розбійницьку країну, бідну, розгромлену і знищену антигітлерівською коаліцією, в цивілізовану, правову, світову державу. — АВТОР.

"Невпокореність — не просто одна з форм захисту особистості, а форма людського існування..." — П. Загребельний.

"Я хочу довести, що той, хто чинить достойно і благородно, тим самим знаходить у собі сили переносити нещастя..." — Ромен Роллан.

В електроцеху Фріц Шварцбард приймає електриків-остарбайтерів, перераховує їх і розписується в спеціальному журналі. Поліцаї, які щойно пригнали електриків, вертаються в табір за новою партією полонених робітників, а "східних робітників" розбирають напарники-німці і ведуть до місця праці. Шварцбард щоденно нагадує німцям, що за втечу "східного робітника" вони відповідають головою, тому повинні не спускати з них очей, зобов'язані йти за ними навіть у клозет і дивитись, що вони там робитимуть, "може, якраз нічого не робитимуть!..."

Майстер нагадує підлеглим, що вони повинні бути передбачливими, обережними і пильними: "Файнд гирт міт"..."¹

Німці похмуро і неуважно слухають його, кивають головами в знак того, що, мовляв, зрозуміли, будемо передбачливими, пильними.

Після того майстер дозволяє їм йти на їх робочі місця.

— Пішли-і! незмінно говорить він, охоче схоплюючи і запам'ятовуючи елементи чужої мови. — Працен, працен, рускі! Роботі! Роботі! Давай! Давай!

Електрокара вже в цеху. Її пригнав Шварцбард (на завод він приходить одним з перших і отримує ентузіастичну доплату до основної зарплати). Відпустивши "східних робітників" з німцями, він копирсається в контролері, підточує контакти, на Амбіцького не зважає, наче його й нема. Для нього хлопець не існує, як не існують інші полонені. Начальники-німці без міри поважають себе; не зважаючи на це, неначе мавпи, безсоромно копіюють і наслідують свого фюрера, його жести, поведінку, фюрерську істеричну інтонацію і нетерпеливість. Вони прагнуть зробити на полонених враження "поважних панів", людей нещадних і рішучих. Їм явно бракує почуття міри, гумору і власної гідності.

І все-таки влада начальників-німців над підлеглими дуже велика: кожного німця начальник може "розбронювати" і впродовж тижня відправити на ост-фронт, "під град російських снарядів і куль", для того треба тільки повідомити письмово "фабрікпартайабтайлунг"² про те, що без такого-то і такого-то німця цех обійдеться, "завдання" фюрера при тому буде без затримки виконуватися. Дисциплінованість німців у зв'язку з цим настільки зміцніла, що підлегли удають з себе дурнів і заглядають майстрам в рот, ними можна керувати на мігах, як циркач керує вченими псами в цирку. Що до остарбайтерів, а надто радянців-військовополонених, так начальник просто може позбавити їх якщо не життя, то здоров'я: варго лишень подзвонити у табір Адольфові Зааланському: "Такий-то номер симулює, ухиляється від продуктивної праці, прошу зменшити йому пайок і вжити інших "виховних заходів". Комендант, вчорашній робітник-залізничник, власноручно орудуючи "телячою ногою" з свином'ясом усередині, повідбиває "симулянтів" печінки і нирки, а голодуха в бетонному мішку карцера швидко довершить справу. У "вашраумі" кілька днів по тому лежатиме голий, висохлий труп з кривавими синцями на тілі і на нього сідатимуть зелені мухи, доки його кудись не вивезуть табірні "придурки" на чолі з поліцаєм.

То чим же начальник-німець не "надлюдина"?!...

Як же йому не поважати себе і не вбачати в собі напівбога?!...

Шварцбард підпилює контакти контролера і час-від-часу суворо поглядає на Едуарда Амбіцького: чи не побажає начальнику доброго ранку і здоров'я?... Чи не заговорить з ним улесливо?!...

Майстер недовірливий, і все ж облеснієть здається йому нормальним явищем: слабкий, мовляв, мусить пристосовуватися до сильного, або загинути під чоботом сильного!

Майстер не відповідає облесникам на вітання, але незмінно слідкує за тим, чи вони вітають його і як саме вітають. Фріц Шварцбард самолюбний і впертий, як віл. Амбіцького він ігнорує: "Нікому ти, мовляв, не потрібний!" — ніби говорить він, роблячи значну і зневажливу міну.

Раптом він засичав по-гадючому і затріпав у повітрі рукою: обдер пальця об колючу накип мідних платівок контролера.

— Золен зі форзіхт зайн!³ — спокійно, доброзичливо і підкреслено грамотно радиє-співчуває полонений.

1 — "Ворог підслухає!..." Прогишпигунські транспаранти нацьковували німців проти іноземців.

2 Фабричний нацистський відділ партії.

3 — Ви повинні бути обережними!

Лютий, готовий вжертити хлопця живцем, майстер підсакає до нього, немов би підкинутий пружиною чи тіпнутий струмом. Йому хочеться дати Едуардові добрячих ляпасів, тоді досада відляже від серця, а поранений палець перестане боліти.

— Ти-и... ти-и знаєш німецьку?!... — щиро дивується він і недбало струшує на землю краплини крові.

— Клайн бісхен⁴. Клайн бісхен.

— Клайн бісхен, герр обермайстер! — грізно підказує Шварцбард, він має намір раз назавжди указати полоненому-підлеглому його місце і тон, яким "тяжкий злочинець" штрафгефангу⁵ повинен розмовляти з начальником цеху і німцем.

Підлеглий зобов'язаний автоматично повторити "підказку", вжити обов'язкові "герр" і "яволь". Але упертюх не робить того, мовляв, не знайомий з вашими традиціями!

— Інтелігент?!...

— Можливо, з часом зробився б ним...

— Студент? Татунчик — архітектор, маюся — викладачка іноземних мов у Маріупольському металургійному університеті?!...

Едуард майже вражений, але нічим не видає свого здивування.

— У вас дуже точні відомості, герр обермайстер. Комендант остарбсайтертабору Адольф Зааланський — не ваш рідний брат?!...

На щастя, Шварцбард давно навчився не чути того, чого не хоче чути. Він осудливо хитає головою і зневажливо морщить: зубами відриває смужку шкіри і випльовує. Відламає півсигарети. Тютюн розсипає, а папірцем заклеює закривавлену ранку пальця.

— Так от... Інтелігент... панський синочок... Ти зобов'язаний щоранку вітати мене — подобається це тобі чи не подобається...

— Гайл Гітлер, герр обермайстер — так?

— Ні. Ти не німець, хоч цілком пристійно говориш по-нашому. Ти зобов'язаний казати: "Доброго ранку, герр обермайстер!..."

— Доброго ранку, герр обермайстер!

Шварцбард дивиться на хлопця суворо й допитливо; здається, навіть з цікавістю. Але особисто зацікавлення старий хитрун уміє приховувати.

— Я радий, що ти ожив, рускі! — каже Шварцбард. І справді подібно на те, що він радий цій обставині. — Але мені не подобається, що ти робишся зухвалим і зневажливим: мені здалось, що ти розумний юнак. Тож май на увазі: ти не вдома!... Попади ти сьогодні на іншого — ти був би не тільки жорстоко битий, як невинного в'язня штрафгефангу, тебе відправили б у Дахау. А звідти, знай, вороття нема... Ти повинен поводитись скромно й обачливо, бо в "Університеті імені Гітлера"⁶ поведінка — питання твого життя або смерті. Знайдуться десятки, сотні німців, які будуть вимотувати з тебе кишки і жили за один лиш сміливий,

незалежний погляд, не говорячи вже про неввічливу відповідь...

Амбіцький по-справжньому вражений: от тобі й "фашист!"...

Заперечувати нема чого і не слід, бо майстер має цілковиту рацію: справді фашистів осудом не переобиш, а власне життя скалічиш чи навіть загубиш.

Вони когось чекають. Амбіцький лише тепер здогадався: кого.

До них підходить захеканий, збентежений і зляканий Гайц Полтер, електрокарафюрер⁷.

— Гайль Гітлер, герр обермайстер! — облесно вітається він.

— Чому спізнюєшся? — накидається на підлеглого Шварцбард. — Проспав?!...

Полтер тупцюється на місці неначе слон на прив'язі. І не сміє підвести очей. Так, він проспав!

Праведник-майстер вибухає, як бомба.

— Не спи, псиську розпутний, з дружинами фронтовиків! Не спізнюйся на роботу, шмаркачу! Робітник повинен працювати! Своєю працею для суспільства він заробляє свій хліб насущний і виправдовує своє призначення! — з явним вдовolenням Шварцбард крутить велике чисто вимите рожеве вухо електрокарафюрера. — Спати з дружинами фронтовиків, а тим більше з жінками у віці твоєї мами — велике свинство! Завоюючи для тебе хліб і життєвий простір, герої війни щоденно ризикують своїм здоров'ям і життям!... Я давно примітив, що ти, шолудивий пес, швайнгунд, крутишся коло Клотильди Олів'є, дівчини-сироти. Остерігайся! Застану тебе на її крані — скину вниз головою! Електроцех — не будинок розпусти на Дортмендерштрассе! Затям це собі! — Шварцбард смикає хлопця за гарні довгі світлі патли, по-парубоцьки зачесані назад. Водій все це терпеливо зносить, а потім займає своє водійське місце за кермом електрокари. Амбіцький сідає на вантажний площадці.

Та майстер ще не виговорився, ще не до кінця розрядився. — А до Гілди Дзікун чого ти ходиш, занудо кінська, — її ж чоловік герой остфронту, каліка без обох ніг?!... Хіба тебе не вчили: "Не укради?... Не обмани?... Не заглядай, безсоромцю, під спідницю чужої жони?!..." Ах ти, свиня собача!... Свиня собача!...

Нарешті майстрові вдається зняти з серця досаду. І він дає водієві кілька вказівок виробничого характеру. І напарники-електрокарники від'їжджають. Шварцбард довго ще стоїть коло воріт свого цеху — не начальник — втілення моральності!

Гітлерюнг-Гайнца принижено при Амбіцькому. Ще й як принижено!

Тепер цей шмаркатий нацистський викормок не зможе дивитись на дорослого остарбайтера згори вниз, не зневажатиме його!

Полтер навіть скаржиться напарникові на майстра, доводить, що той брутальний, нечесаний і несправедливий! — Скажений!

4 — Трошки.

5 — Штрафна в'язниця.

6 Тобто: в Німеччині Адольфа.

7 Водій.

У оstarбайтера—Амбіцького щодо того є власна думка. Але він не поспішає викладатися перед патлаєм—гітлерюнгою.

Поживемо — побачимо!

НЕДОБРЕ, КОЛИ ГРОШЕЙ НЕМА!

На заводській вулиці напарники зустрічають віз-платформу, ґрунтовно завантажений спецівками, запчастинами, довбанцями й величезними картонними коробами з електролампами. Віз тягне старий товстий німець, а ззаду підштовхує молодий. Передній задихається й умивається гарячим потом від надмірних зусиль, а задній ще й підганяє його.

— Фесте, Юпп! Фесте, польський євнух!

Гайнц зупиняється, здоровкається з німцями, — власне, з молодшим, сильнішим з них двох.

— Юпп! — звертається гітлерюнга до старого дідугана. — Фюрер не поважає ледарів. Велико-Німеччина чекає від нас добровільних і сумлінних зусиль! Звук у своїй смердючій Познані неробствує. В Німеччині, в "університеті імені Гітлера" паразитувати не будеш!

Дід мовчить, навіть не дивиться в бік юнги—патяки.

Цолтер і німець—погонич обмінюються таємними сигналами—знаками, котрі можна тлумачити приблизно так: "Всип, мовляв, старому ледареві перцю в штани!" "Всиплю, будь певен!..."

Візок повертає за ріг цеху. Гайнц коментує.

— Юпп такий же ледар, як і ти, рускі! Серед німців рідко зустрінеш ледаря: німці — найпрацьовитіша нація в світі!...

— Але ж він старий! — дивується Амбіцький. — Де йому везти такого важкого воза. Помре від надмірних зусиль!...

— Ого-о!... По-вс-зс-с! Він сильний, як віл. Ти примітив, який він грубас?!... В робітничій їдальні вминає по три порції за раз і просить ще...

— Ну, повнота, а тим більше — стареча повнота — ще не доказ сили! Скоріше — навпаки!... А чому ти йому кажеш "ти" і називаєш "поляком"?

— Бо за походженням він поляк, але всім доводиться, що — німець. Та це слова. А потрібні документи. Їх-то у самозванця й нема. Спеціальна медична комісія есесівців і лікарів—професорів з університету обміряли спеціальними німецькими приладами об'єм його голови, вагу мозку, форму носа і групу крові. І довели, що Юпп типовий слов'янин, недогоспа—поляк. А він ледве не побився з есесівцями—лікарями, доводячи, що він "стопроцентний германець", "білява бестія", а не чорна кістка. Сміхота!

Цікаву з багатьох поглядів розмову довелося перервати: електрокара вкотилася до бляхопрокатного цеху, — звідки братів—Амбіцьких та інших докраю виснажених штрафників витурили, як "групів".

Лише тепер полонений дещо прийшов до пам'яті, міг усе бачити й оцінити: в пекельному димі, газах, серед стосів розжареного металу і палаючих полум'ям печей, шалено крутилися маховики в два поверхи діаметром, тяжко ухали вальці, громихали білі, як сонце, балванки. Люди, в коротких, наскрізь просяканих сіллю спецівках, з нездоровим рум'янцем на щоках, як цир-

So-USE CREDIT UNION STUDENT SERVICE

Our unique STUDENT SERVICE* no-fee banking package provides Ukrainian post-secondary students with worry-free financial assistance, including:

\$100 in So-Use Credit Union shares
Daily interest, No-charge chequing account
So-Use automated banking Membercard
with Interac and Direct Payment access
\$500 Line of Credit
So-Use Mastercard
So-Use Voice - Bank by phone
Scholarships

Call our Member Service Officers for details
of the So-USE STUDENT SERVICE*

*Some conditions apply.

So-USE CREDIT UNION BRANCHES

TORONTO
OSHAWA
MISSISSAUGA
So-USE VOICE

2265 BLOOR ST. W.
31 BLOOR ST. E.
26 EGLINTON AVE.

(416) 763-5575
(905) 432-2161
(905) 568-9890
(416) 760-9940

качі, чи механічні бездушні пристрої, спритно і чітко прокагували бляху, перекидаючи важкі пакети заготовок півтораметровими обценьками; піт градом копився з їх марних облич; на них димилася одежа.

Водій електрокари замилювався роботою прокатників. На його довгообразному конячому обличчі з'явився гордий і самовпевнений вираз.

— Ось як працюють справжні німецькі мужчини! — закричав він у вухо Едуардові, щоб полонений міг його почути у страшному металевому бряцанні і суцільному гуркоті.

— А чому ти не працюєш у цьому цеху? — враз ущипливо відгукнувся Амбіцький. — Хіба ти не німецький мужчина? Хіба ти не гітлерюнг?

Гайнц або не почув, або удав, що не почув. Підклавши свистком величезний кран, він навантажив на вантажну площадку електрокари тяжкий мотор. І напарники повезли зіпсований електромеханізм в електричний цех у ремонт.

На заводській алії їм знову зустрівся колишній візок. Цього разу — без вантажу. Старий німець перетворився в рикшу і сумлінно пихтів попереду свого екіпажу, а молодий сидів на площадці в позі завойовника-колонізатора. При тому він, як і перед тим, починавницьки прицмокував і покрикував на старого Юппа, як на коня, і підганяв його з допомогою шматка грубої мотузки, як бичем.

— Давай! Давай, шляхтич!

Полтер був у захваті від небаченого в Німеччині засобу пересування. Два підмітальники-німці, які саме в цей час очищали заводську алею від сміття, теж щосили розхвалювали молодого німця і заохочували в зусиллях старого.

— Шнеллер, Юпп Шлафрок-Познанські! Фесте, польська коняко!...

— Та-ак його, Карл! Та-ак його!... Га-га-га-га-га-а!...

Амбіцький хотів спитати, чому німці так дружно і немилосердно знущаються з ненормального старого діда, та як на те ніяк не міг пригадати цього слова по-німецьки. Він мовив з осудом:

— Дас іст ніхт гут! (Це не добре!)

— Недобре, коли грошей нема! — жваво випалив пискатий "європеєць"-гітлерюнга. — Ще недобре, коли баба роздразнить і не уступить!... Нічого іншого недоброго я не знаю!...

Львів, 1960–1995 рр.

КІЛЬКА СЛІВ ПРО АВТОРА РОМАНУ "УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ГІТЛЕРА"

Надорився в 1925 році в м. Могильові-Подільському Вінницької області. Юність провів в Донбасі в м. Маріуполі, Сталінської Области, тепер — Донецька. Звідти 17-річним був угнаний до Німеччини на примусові роботи. Чотири рази тікав з робочих таборів. Сидів у тюрмах півночі і півдня, сходу і заходу Німеччини. За втечі "перевиховувався" у спецтрафгефангу м. Гагена-Гаспе (Руру). Брав участь в опорі фашизму, зазнав дуже тяжкого поранення при збройній сутичці

з карателями. Повинен був обов'язково загинути, якби того ж таки дня місто не звільнили американці. Кілька місяців лікувався в їх госпіталі. "Сватали" в США, Англію, Францію, Аргентину, Австралію! Дав собі слово повернутися тільки в Україну. І таки повернувся в Україну. Два роки, поки мама була жива (учительювала), я тільки те і робив, що від'їждався і відсиплювався і ніяк не міг від'їстися і відіспатися.

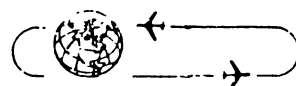
Ще знаходячись в карантині Ляйпцігського концтабору при свідках поклявся не вмирати доти, доки не розповім людям про німецький "поєорднунг". З 1960 року переважно працюю над романом "УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ГІТЛЕРА". Роман двічі приймався до друку в 1966 і 1976 роках — в "ДРУЖБЕ НАРОДОВ" і "ЖОВТНІ". Коли комуністи-редактори приглянулись до роману, вони побачили, що із-за "плечей фюрера німецького народу виглядає "вождь всіх часів і народів". Редактори-комуністи захлопнули перед автором редакційні двері. Бойкот триває і донині.

Я технік-технолог лісової і деревообробної промисловості, все життя працював на інженерних і вчительсько-викладацьких посадах. Двічі робив спробу поступити в університет на українську філологію. Дістав відмову: "Поступайте в лесотехнический институт или лесотехническую академию в Ленинграде." "На филфаке технику нечего делать!"...

Друкуюся з 1968 року в Україні, ПНР, Канаді, а в останні роки — і США. Багато років віддав відновленню доброго імені першої жінки-поетеси Галичини Уляни Кравченко-Юлії Шнайдер. Записав, обробив і надрукував десятки спогадів сучасників про неї. В 1993 році отримав офіційне запрошення подати заяву про вступ до СПУ. Два роки Правління ніяк не вирішить, бути мені в Спілці письменників чи не бути."

О. КОЦЮБА

DOMAR TRAVEL & TOURS LIMITED

2985 Bloor Str. West, Toronto, ON, Canada M8X 1C1
Tel.: (416) 236-7546 Fax: (416) 236-7547

ВАСИЛЬ ДОМАРЕЦЬКИЙ, власник бюро, пропонує клієнтам наступні послуги:

- ☞ поїздки в Україну індивідуально або в складі туристської групи з провідником;
- ☞ квитки на різні авіакомпанії в усі частини світу;
- ☞ оформлення запрошень для приїзду до Канади рідних та знайомих;
- ☞ придбання квитків для відвідувачів з України;
- ☞ асекурація для подорожуючих та відвідувачів з України та інших країн;
- ☞ доставку доярів в Україну.

Просимо заходити до бюро особисто або полагоджувати справи по телефону, а Вам завжди буде надана ввічлива та професійна обслуга.

ЛЮДИНА ЗА НОМЕРОМ 154820

(Спогад до 50-ліття від закінчення брутальної війни)

Цей 72-літній чоловік з того трагічного племені вісімнадцяти-двадцятилітніх, з яких лише двоє-троє із сотні вижили у роки Другої світової війни. Він — один з тих небагатьох щасливців, які упізнали радість справжнього кохання і людського щастя. Але для цього йому довелося пройти, як то кажуть: Рим, Крим і мідні труби, пройти всі пекельні муки Дантового пекла, в усій повноті відчувати, що таке пекло ХХ століття, яке могли придумати на землі фашистські головорізи на чолі з своїм фігурером Адольфом Гітлером.

Давньогрецький поет-драматург Софокл, один з трьох представників античної трагедії, писав, що в світі є багато сил великих, але сильнішого людини нема в природі нічого. Софокл ще в давні часи, за багато століть до народження Іванка сказав те, що юнак пройшов у своєму житті.

Спочатку було "визволення" зі Сходу Червоною Армією. Іван, зціпивши зуби, спостерігав, як його батьків та родичів "визволяли" від усього того, що було нажито ще дідами-прадідами, а самих загнали в колгосп. Настало "нове" життя, будь воно пеладне. Тих, хто краще трудився, хто своїми мозолями, своєю кров'ю і потом добився якогось добробуту, кидали в вагони, і в дальню путь на довгій літці. Сибір-матінка велика, є куди поселяти заможніших, працьовитіших селян.

Та недовго цим разом лютували "совєти". Прийшли інші "визволителі" — війська біснுவатого фіурера. Хрін виявився не солодшим редьки, а Гітлер не кращий іншого душогубця Сталіна. Обидва вони навіки прокляті народами світу.

Війна, як відомо, нікого не милувала: ні ворогів, ні своїх. Вбиті заснули вічним сном, а поранені конали, хто де. Ні, Іван Лагола не був ні серед тих, ні серед інших. Він був приречений на повільну смерть від голоду, від тортур, від холоду, від усього того, що називалося нацистським концентраційним табором, в якому йому довелося жити, якщо це можна назвати життям. Він сповна дізнався, що таке "новий орднунг" (порядок) фашистських головорізів, бо ж мав "чесність" перебувати майже в усіх концентраційних таборах, так би мовити, від дзвінка до дзвінка, аж поки американська армія визволила його й небагатьох тих, хто ледь животів після стількох тортур і знущань. Десятки тисяч не дожили до того щасливого дня визволення. Йому пощастило більше.

І ось ми сидимо з цією людиною тяжкої, нестерпної долі. Розмовляємо.

— Признатися, я вже й не думав, що колись побачу світ божий, що зможу, як всі люди, вільно ходити, на повні груди дихати, розмовляти. Адже ж там, — пан Лагола показує кудись вбік, — у мене й імені не було — лише номер. Це вже назавжди, на все життя, що лишилося.

30 червня 1941 року, коли радянські війська покинули Львів, а німецькі вояки вступили до міста, в егері пролунав голос громадського діяча Юліяна Савицького, який проголосив про відновлення Української незалежної держави. В місті Львові і в усіх селах Галичини було

тільки й розмов, що про виступ по радіо. Молоді люди зголошувалися у ряди ще не існуючої Української армії, а інші зголосилися до лав ОУН (Організація українських націоналістів).

Докотилася ця радісна звістка і до села Переволочного Золочівського повіту. Навіть не задумуючись, Іван Лагола, вже на той час великий патріот України, зголосився разом з іншими хлопцями до ОУН. Як і його друзі, він збирав зброю, якої чимало залишилося на полях битв після відступу червоних, організовував збір харчів, одягу, медикаментів, які згодом через надійних людей переправлялися у ліси. А якось на залізничній станції всюдисущі хлопці надибали на цілий вагон зі зброєю, в основному пістолети. І вони були відправлені до повстанської армії.

Все йшло ніби гаразд на протязі майже двох літ. Група ОУН-івців не залишала після себе ніяких слідів. Та звідки не візьмись, в село нагрянули гестапівці. Їх чорні мундири нагадали людям, що нічого доброго вони не приносять.

Так і сталося, як гадалося. У надвечір'я того нещасного 1943 року два здоровенних СС-єсівців прикладами постукали у хатні двері Лаголів, а потім, увірвавшись у дім, гримнули:

— Де син Іван?!

— Мабуть, до дівчат пішов, — відповіла тітка Олена, яка стала другою матір'ю (мати померла, коли Іванкові було лише 4.5 роки).

Обшукали хату від погребя до горища, перевернули гори сіна у хліві, навіть у собачу будку заглянули. Але так і не знайшли Івана. А перед тим, як грюкнути дверима, наказали, коли прийде, щоб негайно пішов у золочівську жандармерію, інакше погано буде і йому, і всій родині.

— Що робити? Як бути? — розводить руками п. Лагола. — Підеш, ясна справа, більше не повернешся. Не підеш — замордують сім'ю. Після довгих роздумів і розмов з рідними, вирішив, будь-що буде, — піти. Разом з своїм приятелем Іваном Логіним, геж членом ОУН, подалися в Золочів. По дорозі весь час міркували, хто ж це міг їх видати. Перебрали кільканадцять варіантів і ні на якому не змогли зупинитися.

У золочівській жандармерії "гостинно" зустріли хлопців. Нічого не спитавши і нічого не сказавши, фашисти дали обом по кілька стусанів під "дихало" і вкинули у холодний льох, який служив за тюрму.

Ось тут, у будинку жандармерії м. Золочева і почався для Івана Лаголи отой пекельний, більш як дворічний шлях, мандри по муках людських.

Що таке гестапо — знають всі. Але, на щастя, не всі знають, що таке допити цих бузувірів ХХ століття. Спочатку поб'ють чим попало і куди попало, в очах свічки світяться, голова ходором ходить, на ногах ледь тримається, а офіцер в чорному, як і його душа, спокійно питає:

— Співробітничав з ОУН чи УПА?

— Ніяк ні, — відповів Іван.

— А хто ще був у цій організації з тобою? Називай прізвища!

— Нікого я не знаю.

— Брешеш, як пес! — гримасює офіцер. — А це що? — І показує фотознімок, де Іван серед друзів-членів ОУН.

— Це мої друзі, але вони ніякого відношення до ОУН і УПА не мають.

Гестапівець піднімається з крісла, оголює руку, вкриту рудим волоссям, і з усього розмаху вдаряє Івана в лице. Потім підняв його і знову — в голову, а за тим кованим чоботом вдаряє в живіт.

Іван і свідомість втратив, навіть не відчув, як гестапівці підхопили його за руки і вкинули у яму.

Ще кілька разів тривали ці езекуції, показували йому пісні, написані ним про Українську повстанську армію і про самостійну Україну, споконвічну мрію кожного українця.

Та в'язень мовчав. Він розумів, що навіть, коли видасть своїх друзів, йому з тюрми не вийти. А тому вперто мовчав. І це ще більше дратувало гестапівців. Вони весь час звірили і страшенні допити з нелюдськими побоями тривали.

У холодних підземеллях жандармерії Іван Лагола познайомився з новими друзями, що боролись за вільну Україну: Яремчуком, Савчуком, Качуром, Лисюком, Петелицьким. Особливо важко було Степанові Петелицькому. Закутий у кайдани, він ледь дихав, але мужньо переносив усі тортури, навіть іноді нахвалявся, що ніхто з його друзів не має "чесноти" дзеленькати металом, як він.

Це була дуже мужня людина, яка і в жандармському підземеллі не втрачала почуття гумору. Подальша доля цих людей невідома Іванові Лаголі. Швидше всього, сконали вони в застінках гестапо, як і тисячі інших.

Як не побивалися рідні за Іваном, куди лише не зверталися, неодноразово приїздили у Золочів, і лише згодом їм дозволили побачення через ґрати, розмовляти взагалі не дозволили. Ось так те було "побачення".

Тим часом яма-гюрма наповнювалася новими в'язнями. До кінця тижня вже й не було де стояти, не те, що думати про сон. Люди валилися від побоїв, опрацьовувалися під себе, деякі почали марити. І керівництво гестапо вирішило звільнитися від лишньої мороки і відтранспортувати в'язнів у сумнозвісну Лонтську тюрму, в якій вже на

той час накопичилося понад 2,000 в'язнів. І щодня вона поповнювалася все новими і новими заарештованими. Це були в основному інтелігентні люди різного віку, вчителі, священники, всі, хто мріяв про вільну Україну.

— Страхітливими були тут умови життя, — розповідає п. Лагола. — У маленькій камері нас було 17 осіб. У камірчині без денного світла стіни були завжди мокрі. У двері через невеличку щілину нам подавали пайку хліба і кварточку води. Але найстрашніше було з настанням ночі, коли треба було лягати спати. Не одну ніч обмірковували ми, поки знайшли прийнятне рішення, щоб люди могли хоч по черзі прилягти.

А допити з застосуванням вишуканих способів знущання тривали. Так і жили, якщо це можна назвати життям: допити, побої, повернення до камери, хто рачки, кого підтримували друзі, стогін, крики, тяжке повітря, напівсон напівлежачи... І так день у день. І лише на півгодини виганяли на тюремний двір ковтнути свіже повітря.

Якось до камери прибився такий собі чоловічок. Допитувався у кожного, за що та як попали сюди в'язні, прямо в душу кожного ліз. Це стало підозрілим. Помітили, що його щодня викликають на допити, але повертався він звідтіля з добрим настроєм, ще й бухонць-другий хліба приносив. І коли він сказав, що хліб йому знайомі передали, стало зрозуміло, що це провокатор. Рішення було коротке і оперативне: провокатора хлопці поббили. Мабуть, на все життя він запам'ятав Лонтську тюрму. В камері він більше не появлявся.

У другій половині жовтня по тюрмі роздалася команда: "Всім виходити на плац!" І потяглися звідусіль ті, що ще недавно називалися людьми: згорблені, знедолені, неодноразово биті. Шикувалися в шегериги. Гестапівці зачитували прізвища й переводили до великої камери, в якій набилосся щонайменше 280 чоловік.

Ще троє діб просиділи, бо лягти було ніде. А потім під сильною охороною в'язнів відвезли на вантажних автомашинах на залізничну станцію Львів. Втекти звідсіля було неможливо. Один з приречених затримався на хвилинку і тут же був розстріляний. Інші вже не наважувалися навіть зупинитися.

Машину подали заднім ходом прямо до вантажних вагонів, по 120 чоловік втиснули в кожний і потяг рушив у безвість. Скрізь чулася українська, польська, угорська мови. П'ять діб без усякого харчування, за опломбованими дверима і заградованими колючим дротом віконцями вистукували вагони по рейках, поки ешелон не сстихив хід на польській станції Аушвіц, потім — Бургенау. Двері розчинилися навстіж і під гучні викрики гестапівців та свист нагаїв більшість в'язнів вискочила з вагонів. Більшість, але далеко не всі, залишилися трупі.

Як стадо баранів гнали фашисти з собаками людей, а тих, що відстали, або на ходу хватали якусь травинку, тут же розстрілювали. А ось і сумнозвісний, знаний тепер усьому світові концентраційний табір Аушвіц (Освенцім). Тут кожного, хто вижив, було як коней тавровано. На лівій руці Івана Лаголи з'явився виколотий трьома голками і тушшкою номер 154820. З цього часу вже не було людини, а був лише суб'єкт за цим номером.

— І, боронь Боже, — тихо мовить колишній в'язень, — забути свій номер, або не розібрати те, що буркне гестапівець, викликаючи тебе: поб'є до півсмерти, може й

Ось так тягнули трупів до крематорію.

Іноді людина ще дихала.

6 травня 1945 р. Концтабір Ебензее, Австрія.

розстріляти. Це у них просто. І таких випадків — хоч відбавляй. Тут людей не було, тут діяв свій закон, а охоронники і наглядчі перетворилися у хижих звірів.

Лише на шостий день після відбуття зі Львова в'язням дали по мисочці якоїсь темнокоричневої рідини, яку чомусь назвали супом.

— Даю вам чесне слово, — усміхається п. Лагола, — що ні до того, ні після того, я такої смачної страви не їв. Голод — не тітка, і реміння їстимеш, і воно буде смачніше за ті страви, які господарка дома готує.

На той час в Освенцімі скопичилося щонайменше 10,000 в'язнів: поляків, українців, чехів, євреїв, людей інших національностей. Як здавалося І. Лаголі, більше всіх було євреїв, зігнаних сюди з усіх усюд на вірну смерть.

...Йшов черговий апель. Всіх вишикували в ряд, а гестапівець нагаєм лічить всіх по десятках, остання десятка з сотні відсторонялася вбік. Лічба тривала до вечора. І на цей раз Бог милував Івана. Поряд чоловіка забрали з ряду, а він залишився на місці. А тих, кого забрали з ряду, було тут же розстріляно над ямами, які завчасно були викопані. Мучилися люди, страждали, але життя в них жевріло. І в один момент їх не стало. А в вухах тих, хто на той раз вижив, ще довго відлунювали оті автоматні черги, брехіт собак та брудна лайка нацистських головорізів.

— Важко сказати, скільки у той день було розстріляно людей, — зітхає мій співбесідник, — тисячу або більше. — Лише тепер я звернув увагу, що у нього трясуться руки. Це помітив і він. — Не звертайте увагу на мої руки, це вже на все життя, починаючи з того апельу в Освенцімі, коли мені було лише 19 років. Важко, дуже важко покидати у цьому віці світ Божий, а ще важче очікувати: попадеш, чи не попадеш у ту десятку смертників. Не понав. Але на все життя залишилися ота клята трясучка...

...Гарна ця людина середнього росту, широкоплеча, міцна з ледь голубими очима, уважним поглядом. Якби не той номер на лівій руці, ніхто і не сказав би, що їй довелося стільки пережити і, назло всім смертям, вижити. А пам'ятає він все до дрібниці, ніби вчора це страхіття було, а не п'ятдесят літ тому. Воно, звичайно, й не дивно: таке ніколи не забувається. Розповідаючи про свої мандри між життям і смертю, його руки тремтять ще більше, він правницею витирає рясний піт, час від часу на очі набігають сльози:

— Надворі вже починало сутеніти, — мовить після невеличкої перерви. — Кінчався ще один день смерті і починався ще один день мук для тих, хто на цей раз залишився у живих. Нас погнали нагаями як баранів. Скрізь лунала незрозуміла нама мова, крики, свистіли в повітрі нагаї, час від часу падаючи на чергову жертву. Кожний намагався якнайшвидше добігти до бараків, сховатися на двоповерхових нарах, щоб якнайменше ударів отримати. Та не всі могли бігти і їм, неборакам, доставалося більше. Коли вранці я отямився, то лише тоді помітив, що сиджу в самісінькому куточку під нарами. Страх загнав мене сюди.

І такі апельі були майже щодня. Кожного досвітку всіх виганяли вмиватися і в туалети. Якже ж сакраментально звучать для в'язнів слова відомого лозунга: "Чистота — запорука здоров'я!" Скаже, гад, і не усміхнеться...

Так виглядало усе таборове подвір'я після визволення концтабору американськими військами. 6 травня 1945 р. Концтабір Ебензее, Австрія.

Вмиватися і відвідувати ті місця, куди й цар пішки ходить, треба було нашвидкоруч. Ледь затримається хтось — отримає нагайкою по спині чи голові, по животі, куди потрапить.

Для розваги фашисти піднімали людей і вночі, били, чим під руки попаде, ще й реготалися. Знову доводилося якось викручуватися — тікати якнайшвидше в середину натовпу, що біг. Цим доставалося менше. А тих, хто падав, хто був слабший, як правило, або розстрілювали, або dokonували нагаями, тавили собаками.

Якось Іван Лагола послизнувся, і поки з землі піднявся, всю спину йому пополосували, ледь догнав своїх. З тих пір дав собі слово бути уважним, навіть вбік не повертатися. Жадоба життя, будь що вижити, щоб розповісти світові про те, що довелося пережити, заставляла його все робити, щоб не піддатися спокусі розслабнути.

І яким же це блюзнірством треба володіти, щоб в наш час сказати: "Все те більшовицька чи буржуазна пропаганда. Нічого подібного не було. Все те — витівки умілих борзописців в колишньому Радянському Союзі і тут, на Заході. Що ж, порозмовляйте з колишніми в'язнями німецьких катівень. З кількома з них я свого часу розмовляв і там, а ось тепер розмовляю і тут. Послухайте, панове, Івана Лаголу, послухайте тих небагатьох, кому пощастило у ту лиху годину вижити і хто ще подекуди живе тепер. Тоді дізнаєтесь справжнє лице німецького фашизму у всій його повноті.

І ще про "запоруку здоров'я". Кожного Божого дня, і в спеку, і в тріскучий мороз, заметіль і зливу, всіх в'язнів виганяли надвір на санітарну годину, яка іноді тривала й півдня. Заставляли роздягатися, в чому мама народила, і бити, пробачте, воші. Цю процедуру німці називали "льоз апель". Навколо стояли наглядчі і реготалися, а в'язням було зовсім не до сміху. Холодні аж сині, голодні, вони годинами простоювали голі-голісінькі у пошуках тих паразитів під наглядом інших паразитів-фашистських.

Про харчування пан Лагола й згадувати не хоче:

— Яке то харчування: швидше вмерти, ніж жити. Один раз на день давали якусь юшку, схожу на помії, які й свині не їстимуть. Бувало, давали шматочок хліба до неї, а іноді і без нього обходились...

Німецькі виродки були дуже здатні на різні видумки і забави, на те, щоб якнайбільше познущатися над тими, хто ще недавно були людьми. Фантазії у гіршому розумінні цього слова у них вистачало. Як правило, під вечір, за їх зловісною командою, в'язні мусіли одягати задом наперед свої маринарки і бігти босими по дорозі, густо вселеній гострим камінням. У маринарки накидали піску, щоб люди важчі були (адже важив кожний пуд і віник, 30–40 кілограмів).

— Ноги в крові, сам ледь біжиш. А на хвилюку затримався — отримаєш нагайку—другу. Хто падав, не міг більше бігти, занурювали німці у бочку з водою. Ця купіль завжди кінчалася смертю. Десятки, сотні людей залишалися після цього на дорозі, на плацу, біля бочок, — розповідає мій співбесідник. — Словом, все робилося для того, щоб будь-яким способом знищувати людей. І чим більше, і чим швидше — тим краще.

Два концтабори були поряд, через дорогу: Біргенау і Аушвіц. Вони відрізнялися лише тим, що в Аушвіці умови були ще жорстокіші. Крім того, тут був так званий блок смертників. Це блок № 11. І ще був плац, огорожений колючим дротом, ворога на ньому закривалися великим замком. З одного боку плацу була стіна для розстрілів в'язнів, а далі вишикувалися вішалниці. Вибирай — яка смерть до вподоби...

Як не дивно, але в цьому земному пеклі діяла добре конспірована підпільна організація, так звана "Група Бандери". Українські політичні в'язні, що боролися за відновлення Української держави і були заарештовані ще 1941 року, домагалися того, щоб всі українські націоналісти були переведені саме в Аушвіц. Так Іван Лагола опинився тут. Напередодні він лише встиг попрощатися із своїм другом Іваном Логіним. Більше вони не зустрічалися. Мабуть, загинув у жорнах тієї людинодробарки. А Іван попав саме в 11-ий блок — блок смертників — разом з іншими 180 в'язнями.

Цей блок знаходився поряд із сумнозвісним плацом. І жодна екзекуція не проходила мимо його очей. Бо ж коли людей мали розстрілювати або вішати, всіх в'язнів зганяли на це страшне видовище. Всі гортури ще й нині сняться іноді Іванові Лаголі, а після таких страшних снів

він прокидається весь мокрий і ще довго не може заспокоїтися.

— З дня на день ми очікували смерті і, коли нас в котрий раз, виганяли з бараку на плац, кожний думав: ось і настав наш кінець. Та Бог мене милував. Так до цього часу і не второпаю, чому нас не знищили, а через десять днів перевели до групи в'язнів, так би мовити, з "досвідом", — пригадує Іван Лагола.

Тут він зійшовся і ближче познайомився з дуже цікавими людьми: політичними в'язнями М. Климишиним і З. Матлою, Л. Ребетом, С. Рак, Данилом Чайківським, С. Ленкавським, П. Мірчуком, М. Марунчаком, І. Кашубою, П. Башуком, П. Шевчуком та багатьма іншими. Прибули сюди і два священники — о. Михайло Климчак та о. Юрій Ковальський, які щонеділі в свята відправляли молебні. Незважаючи на побої, голод, холод, усілякі знущання, група, до складу якої входило 250–300 чоловік, була дуже згуртована, говариська і допомагала, чим лише могла своїм товаришам по неволі. А розмови з цими видатними людьми надихали молодого в'язня Лаголу, вселяли надію на те, що й з цього пекла можна і треба вирватися, щоб продовжувати боротьбу за вільну Україну.

З боєм дізналися новоприбулі від старших в'язнів, що у катівнях загинули два брати Бандери, про смерть Ярослава Горбая і Семена Мензи, які загинули ще при будівництві бараків. Гірко було дізнатися і про те, що 1941 року до Аушвіцу привезли 10,000 советських полонених, з яких до 80 відсотків були українцями. А за півроку їх залишилося лише 600, решта було знищено.

Чимало залишалося трупів і під час гяжкої праці на будівництві шосейних доріг, бігті каміння, вивантажуванні різних вантажів на залізничній станції гощо. Люди йшли і хиталися від недоїдання, хвороб, але мусіли день при дні йти на роботу і працювати на повну силу, яка ще ледь жевріла в них.

Та найстрашнішими були дні, коли проходили апелі — перевірки, поіменний переклик в'язнів. Доводилося на них навіть мертвих приносити. Після тих "апелів" виконувався вирок тим, хто пробував ікати чи за якісь інші провини. Прилюдно, при всіх в'язнях вішали "винних". І не встигали вони навіть охолонути, як приходили погребники, великими кліщами хвтали їх за голови і тягнули до крематорію. Деякі ще навіть дихали, пручалися. Та це нікого не хвилювало. Ті погребники відбиралися з в'язнів, із значно краще годували, щоб мали силу гаскати групи. Але й вони довго не виживали: через кожних три місяці їх замінювали, а то й розстрілювали. Щоб не зажирили...

У цьому концтаборі майже щодня грала духовая оркестра. Як же це блюзнірство гестапівців! Вони під звуки оркестри, яка складалася з в'язнів, проводжали нещасних людей на роботу і стрічали їх. Всі трималися попід руки, по п'ять осіб і йшли кроком під звуки маршу. Під марш добивали тих, хто знесиленний голодом і важкою працею, падав на землю. Правда, "ховали" їх вже без маршу. А втім, їм вже було однаково, як і тим, що йшли поряд.

Тимчасом фронт все наближався до Польщі. Вечорами особливо чутно гриміла канонада, зірнці від розривів бомб та снарядів освітлювали небо. Про те, що фрідци думають тікати, в'язні помітили і по тому, що вони весь

**Іван
ФІРЧУК**
B.A., LL.B.

АДВОКАТ і НОТАР

Повідомляє про відкриття нового бюро у
Bloor West Village
2 Jane Street (at Bloor) Suite 205
Toronto, ON M6S 4W3
766-0488

• заповіти та майно • оренда за майно • бізнесове законодавство
Приймає також у вечірні години та вихідні дні!
Перші півгодини консультації – БЕЗКОШТОВНО!

час палять папери, знищують документи. У авральному порядку підняли людей, які швидше були схожі на скелети: кості, обмотані шкірою, і погнали аж до німецько-польського кордону. За три дні цього маршу недорухалися багатьох своїх побратимів. Так і залишилися вони на дорозі, доконані фашистськими кулями. Незважаючи на всі труднощі цього "походу" по муках Іван Лагола та інші в'язні несли на руках свого друга Федька Луцишина, який хворів і сам йти не міг.

Надворі січень січе людей. Рік 1945-ий. Пугаючий господар надвір пса не випустить, а на залізничній станції Льослав нацисти заганяють на відкриті платформи людей, точніше, те, що лишилося з людей, в яких ледь циркулювала кров. Грілися один біля одного, як курчата біля квочки. Більше як два роки такого злиденного життя далися знаки. Але ж люди... І жити хочеться...

Іхали до міста Лінцу, а вже звідтіля знову пішки встеляли австрійську землю трупам. Де їх лишень не залишали оті знедолені команди в'язнів!

Матгаузен! Хтось вголос прочитав назву. Про цей концтабір знає весь світ. І не дивно. В цьому вигонченому концтаборі смерті було згублено, замордовано і знищено більш як 5 мільйонів в'язнів різних національностей. Хто їх лічив? Одним словом, багато. Дуже багато. Тут в'язнів довго не затримали, а відправили на будівництво заводу, на якому вироблялася зброя. Знову важка праця, бідне харчування. Часто над людьми появлялися американські літаки, покружляли, покружляли і, мабуть, помітивши, що трудяться тут підневільні, завертали на захід.

На початку квітня німці підірвали всі заводи, що були зведені на кістках в'язнів, а ледь живих людей знову направили до інших концтаборів. Так Іван Лагола опинився в німецькому концтаборі Ебензее. При цьому маршеві-кидкові було втрачено більше половини людей. Далися знаки важка праця, нестача їжі і води, хвороби, знущання гестапівців.

Непригомі, голодні і холодні люди ледь упізнавали один одного. А ще ж недавно прощалися в Матгаузені з своїми друзями. Живі скелети ручкалися з скелетами. У день приходу команди, в якій був Іван Лагола, помер Юліян Савицький, той самий, що оголосив по радіо про відновлення української незалежної держави. Загинули і інші друзі. Гинули люди тисячами від голоду. Штабелями лежали трупи, їх не встигали вивозити до крематорію. Були такі, що ще дихали, але ходити не могли. Їх кидали на купу і палили напівживими.

І тут важко працювали в'язні. Молодий на той час, здоровий Іван Лагола теж почав здавати. Спочатку почали пухнути ноги, потім помітив, що й голова пухне. "Значить, кінець, — подумав. — Почав молитися, благодати Господа-Бога не дати мені вмерти. Тим більше, що війна кінчалася. Про це весь час нагадували літаки, які кружляли над об'єктами, на яких ми трудилися".

Оті союзні літаки — надія всіх — розслабили тіло його (він важив тоді два пуди з чимось), на роботу ще якось підіймався, а з роботи ледь плентався, останні сили покидали його. А навколо трупи, трупи, трупи... Їх вже ніхто не підбирав, крематорій був не в силі всіх спалити.

3-го травня нікого не було піднято на роботу. Це всіх здивувало. Висипали, хто міг, на подвір'я. Над табором розвівався білий прапор. Значить, капітуляція! Всім в'яз-

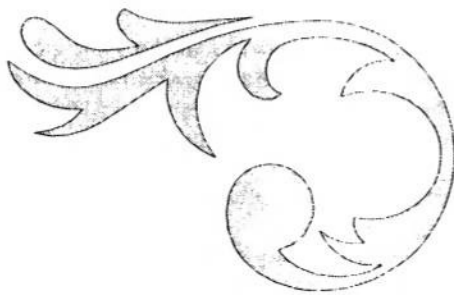
*В кожному бараку у кутку складали трупів або людей, які вже не могли піднятися, але ще дихали.
6 травня 1945 р. Концтабір Ебензее, Австрія.*

ням дали по дві порції супу, варту перебрали цивільні. Через день приїхали знову гестапівці, які охороняли концтабір, запропонували всім сховатися в горах, в тих заводах, які вони зводили. Та ніхто на те не згодився. Пішов поголос, що вони заміновані. Гестапівці спішили, їм ніколи було займатися в'язнями. А 6-го травня 1945 року о 10-ій годині ранку американські танки з ходу увірвалися в концтабір.

— Це був наш Великдень. Ми воскресли з мертвих! — зі сльозами на очах згадує Іван Лагола. — Христос воскрес і ми воскресли разом з ним, воскресла наша воля, наша мрія про рідну пеньку Україну.

Всі, хто міг встати з нар, висипали на вулицю, цілували броню танків, чоботи і черевки визволителів, цілували на землі сліди броньованих машин...

Але, хоч воля й настала, та не відкрила вона шляху до рідної домівки, до рідної України. Рідні з нетерпінням очікували вісточки від своїх синів-соколів. Але ті соколята не могли повернутися до своїх матерів і коханих. Дорога в Україну була для них закрита. А хто її наважився відкрити, відбував покарання (за що?) вже у сталінських концентраційних гулагах. І лише з часом подав про себе вісточку Іван Лагола. Вже з Канади, куди його запросила кузинка Катерина Скоробогата... ■

ЗЛОЧИН, ПРИСИПАНИЙ ПІСКОМ ПУСТИНИ

(спогади батька)

I. МОБІЛІЗАЦІЯ

В постійному страхові воєнної пори, недостатках, недоїданні, в тяжкій праці на німців, терплячи від їхніх грабунків і насильств у час вигнання з різних хат в евакуацію, дожили селяни села Базар, що на Тернопільщині, до весни 1944 року.

Тоді німецька армія під ударами більшовиків поступово відкочувалася на захід.

В село, у квітні 1944 року, повернулися радянські війська. Люди вже знали про злочини скоєні енкаведистами при відступі в кінці червня 1941 року в Чортківській та Уманській тюрмах.

Затерпши від жаху всі чекали повторення страхіть. Вони і не забарилися.

В травні мобілізували в армію багатьох базарських чоловіків.

Забраних рекрутів попроварили за Збруч. У селі Вільхівці над тою річкою, новобранці два тижні чекали на поїзд, який мав везти їх у незнаний край.

Харчувалися тим, що взяли з дому та ще випрошували їду в місцевих жителів.

Командири не дбали про те, чим їх нагодувати. Як прибув поїзд, то всіх помістили в телячі товарні вагони по 50 чоловік у кожному.

Тіла напівголодних, немитих людей кусали воші, а над їх душами сторожували політруки.

До Києва їхали пару днів. Потім знову стояли тиждень перечікуючи небезпеку німецьких авіаційних нальотів.

З столичної станції ешелон потягнувся в Середню Азію.

Три доби їхали пустинними степами. Від сильних вітрів здригалися вагони, пісок засипав колію.

У червні прибули на місце призначення. Це була величезна чорно-жовта піщана пустиня на околиці містечка Ката-Курган в Узбекистані.

II. ТАБІР

Нас привели у військовий табір обгороджений з усіх сторін грубими п'ятиметровими стінами, побудованими (про це я дізнався пізніше) ще за царських часів.

Верх стін поблискував іскрами скалок насипаного битого скла, їжився шпичками двох ниток колючого дроту.

В табір заходили через дві брами. Всередині — горбилися землянки. Вони стали нашими житлами. Спали на землі. Подушки мали набиті верблужими колючками.

Так, вперше в житті, потрапили ми, базарські чоловіки та українці з інших сіл в азійську пустиню.

Вона зустріла нас сорока п'яти, а то й п'ятидесятиградусною спекою, безводдям, пилюкою по коліна, безконечними нальотами комарів.

Опинилися ми немов у пеклі, у диявольському котлі з кип'ячою смолою, чи на розпеченій велетенській сковороді.

Починали розуміти, що привезли нас туди не на військову науку, а на знищення.

III. СПРАГА

Від тих бід, які нас спіткали у пустині ми боронилися, як могли.

Комарів відганяли димом палячи якісь старі лахи.

Спрагу тамували водою з ариків. Вона текла річками десь з далеких озер, тепла, каламутна, але ми її пили, у ній і милися, прали убогу білизну.

Місцеві люди казали нам, застерігали: не пийте тої води, бо погинете.

Але ми все ж припадали потрісканими устами до нечистої течії і багато хто з нас конав на палючому піску так і не задовольнивши спраги, не погасивши внутрішнього вогню. Як пишуть дослідники пустині, людина в літній час випиває там в середньому 6–8 літрів води на добу. Звичайно чистої, холодної, а не з арика.

При ходьбі в пісках потрібно 12 літрів води. Спрага в пустині є найстрашнішим явищем.

Легкої смерті від спраги не буває. Вона наступає в страшних муках, в кошмарних видіннях.

Бувало — кажуть мандрівники — що люди перегризали собі жили на руках, щоб напиться крові, все одно чого, хоч би і отрути, лиш би щось рідкого.

Попередником смерті від безводдя буває божевілля.

Траплялося, що людину рятували від смерті, але від божевілля — ні.

Щось подібне могло хіба приснитися нам в страшному сні.

Для нас той сон став дійсністю у літній час 1944 р.

Кожного дня в ті місяці, від ранку і до вечора, всі ми горіли одним бажанням, мали одне прагнення:

— В О Д И ! ! ! . . .

— Напиться досхочу води!!!

А вона текла поруч, хлюпала тихенько, але не наша, українська чиста, джерельна, холодна, як лід із ледь чутним запахом польового чи лісового зілля, а чужа, тепла, брудна, непривітна, як і пустиня.

І все ж ми тягнулися до неї, черпали її, нечисту, з поганим запахом гниття і старалися пити, правда перед тим проціпивши через кропив'яний мішок.

Та поскільки він світився дірками, го крізь них в котел падало і болото.

Та пили її, пили...

Хтось знаходив у ній порятунок, а багато хто — смерть.

IV. У ПАЗУРАХ ДИЯВОЛА

Та чекало на всіх нас лихо страшніше від комарів-кровопивців, лихіше від палючого вітру, немилосердніше ніж пекуча спрага.

Лихомцем були наші червоні командири, які видно мали доручення доводити багатьох знущаннями до смерті.

Взявши нас в червону армію в Західній Україні, яка на той час стала центром повстанського руху, вони вбачали в наших особах противників, ворогів, націоналістів-самостійників.

При цьому робилася видимість військового навчання.

Вчили стріляти з кулемета, копати окопи, проти-танкові рови, кидати гранати, стріляти з карабінів.

Якби ж то робилося по-людськи, виходячи з потреб війни...

Та діяли цілком інакше.

Одного разу стався такий випадок. Ми йшли на поле занять. Наш командир — молодий сержант Сербін, наказав нести туди на плечах станковий кулемет Петрові Крілю — 45-річному чоловікові. Той від голоду і спраги схуд, висох і виглядав таким же нещасним, як і ми всі, що важили десь по 30–35 кілограм. Так, ось цей насили йдучий по розпеченому піску солдат мав нести на плечах не менше нагрітий на сонці кулемет. Він взяв його, підійшов трохи, заточився і впав. До нього підскочив сержант і закричав: "Піднімайся сволочь, не сачкуй... Ты бросаешь советское оружие за которое колхозники трудятся в тылу!"... Петро сперся на руки і насили піднявся. На нього знову покляли кулемет. Він подолав ще пару метрів. Ноги його тремтіли, підгиналися. Не витримав і повторно впав лицем у пилюку придушений 32-кілограмовим гарячим залізом. З носа і рота йому хлинула кров на яку відразу пасідало багато чорних, великих мух.

— Кацапи прокляті! За що мордуєте народ?! — не витримав я і крикнув з гнівом.

Петро Кріль помер на другий день, а мене ще тої ночі викликали до слідчого.

Катування Кріля бачили тоді 29 чоловік. Серед них базарські: Петро Мотуз (співак), Михайло Поперечний, Іван Шевчук, Григорій Шевчук, Федір Тухлінович, Володимир Панчиншин, Василь Мельник.

Слідчий запитав, як там було. Я розповів.

— Хто ж бачив падіння Петра Кріля під кулеметом?

Я на хвилю задумався. Скажу, що бачили це мої односельчани... Можуть не підтвердити, цілком парализовані страхом. Тоді — кінець. Пощади не жди.

— Шрайдер, — бачив, — відповів я. Це єврей з Копичинців. Вночі викликали його. Прийшов в білизні накинувши на плечі шинелю. Шрайдер слово в слово підтвердив сказане мною. Через пару днів молодшого сержанта Сербіна перевели в інше місце, але і без нього не стало легше.

Я написав три заяви одна за одною:

"Прошу відправити мене на фронт і не відмовте у моїй просьбі."

На фронті куля ще може обминути, оскільки пролетіти мимо, а тут щоденна небезпека на кожному кроці, смерть повсюди. Люди вмирали від дизентерії, не витримували знущань. Я чув, як в одній із землянок мордували Петра Мотуза. Він просився в ката: "Добий мене, не муч..." Не виніс тортур, помер.

Петро Мотуз мав промову при відкритті насипаної в Базарі могили в честь проголошення незалежності України 30 червня 1941 року.

Хтось зі своїх доніс про це в Азії енкаведистам і поплатився життям Петро за те, що хотів бачити Україну вільною. Ніхто з тих, що знали про його смерть, повернувшись додому не сміли про це навіть натякнути, бо інакше не минули б розправи.

Від катувань загинув в Азії Василь Костянтинівич Стефанчишин — єдиний у матері син. У нього знайшли світліну базарського хору, який у 1942 році їздив вис-тупати до Львова вшанувати 100-річчя з дня народження Миколи Лисенка.

Юнак беріг її при собі, як дорогу пам'ятку.

— Вот ты какой! — визирився на нього командир.

— Фашистам ездил петть!

Задушили душогуби пісню Василю, а клаптики подертої світліни викинули на сміття.

В азійських пісках зустрів свою мученицьку смерть і Михайло Грещук, тато двох дітей Миколи і Ганни. Вони живуть тепер у Базарі.

Донощик розповів карателям, що Михайло ще за польської влади віз на параді до Чорткова синьо-жовтий прапор.

Про червоний наші люди тоді ще не знали, або мали про нього туманне уявлення. Тож який прапор мав взяти до Чорткова на українське свято селянин із Західної України, яка в той час ще не знала радянської влади? Червоний, голодоморівський, каторжний, на-бряклий кров'ю невинних жертв?

Відповідно міркувань його мучителів виходило, що так. На муштрі Грещука гнали так, що падав від виснаження і на його страждання тіло відразу сідав рій мух відчувачи наближення смерті мученого. Він не міг того рою обігнати, а його примушували підня-тися і знущально командували: "Грещук, вишеножку!!!"

Нешасний ще раз спотикнувся, впав у сіру пилюку лицем і захлинувся в ній.

Такою ж смертю загинули в Середній Азії такі мобілізовані на війну з німцями базарські чоловіки: Іван Залакоцький, Данило Мазур, Іван Кокот'як, два брати Микола і Василь Ковблі, Данило Мотуз, Микола Бариський, Юлій Шпачинський.

З Половець закатували Голодригу. Імени його я не запам'ятав. Був то чоловік нездоровий, не добре розвинений і зовсім не придатний для служби в армії. Поскільки він ніяк не вмів навчитися марширувати, то його ногу наказали прив'язати шнурком до ноги Василя Тивоняка з Базару, який марширував добре. По команді Голодрига починав йти знову не з тої ноги і Василю приказали волочити бідолаху по піску та ко-лючках. Він виконував це з примусу. Після тих збит-кувань тортурований солдат ледь приповз до рівчака, набрав у засмальцьовану, мокру від поту пілотноку води і випив, начерпнув другу і третю... Вода витікала з нього, а він все пив теплу каламуть, поки не помер звисавши голову над ариком.

Одним із арештованих в Ката-Кургані був Микола Вікторович Баран. З військового табору в пустині його перевезли до Ташкенту. Там у бані в нього вкрали стареньке військове вбрання. Залишився в одній бі-

лизні. Просив наглядачів дати якусь одежу, бо не витримає холоду, оскільки крадіжка сталася взимі.

"Ничего, чем быстрее подохнешь, тем лучше!" — насміхалися кати. Знайшовся чоловік, який наскуб йому з матрасів вати. Микола Баран попришивав її клапти до спідньої сторони білизни і так пережив ту зиму. Потім дали йому якусь дрантя великого розміру. Судили його за статтею 54-ІА-ІІ. Били немилосердно нагаями, палицями. Кожний день, восьмирічної каторги, доповідав конвоїрам своє прізвище, статтю за якою суджений і строк покарання. Повернувся додому в 1958 році.

Каторгу (8 років) відбув у Мордовії, шестирічне заслання в Красноярську. Брав участь в Організації Українських Націоналістів. Помагав оунівцям матеріально. За це ж крім нього засудили тоді Івана Федорика, Василя Боднара і Матвія Михайлюка.

Всіх трьох видали свої.

Серед червоних командирів-катів трапився і вийняток. Ним виявився старший сержант Кадиров, узбек за національністю.

Одного разу в північній пустині він сказав нам українцям: "Вас привезли тут усіх помордувати. Бачите цей канал? Його викопали ваші люди ще за царської Росії. Тут вони і погинули. Поховані недалеко звідси. На їхніх старих, запалих могилах ще донедавна виднілися поломані поодинокі хрести..."

Ми слухали Кадирова і завмирали від страху. Кожен тремтів від думки, що може вже завтра знайде тут свою загибель в тяжких муках.

І за що? За яку провину?

Виходило, що лише за те, що мали нещастя народитися українцями.

Десь поблизу похоронно вили шакалі-вовки пустині.

За трупами шукали. Вигрібали їх ножами з піску. Любили мертвечину. Але злилися звірі, бо знаходили в неглибоких ямах лише висохлі кістяки. Комуністична советська імперія навіть шакалам не залишала харчів, сама обгризала до кісток м'ясо своїх жертв. "Як ви помирали, вам сурми не грали, ніхто не заплакав над вами," — співаєтьс я у пісні про смерть українських вояків.

Правдиві, святі слова.

Сурмами замученим комуністами в Азії солдатам-українцям було прогяжне вигтя голодних шакалів. І ніхто не заплакав над ними, бо хоч би й хотів плакати, то води на сльози не вистачало у розпеченій сонцем смертоносній азійській пустині.

Іван ГУЛЕЙ,

*вчитель історії м. Монастирська
Тернопільської області.*

**ЧИ ВИ ВІДНОВИЛИ
ПЕРЕДПЛАТУ?**

ЗАЯВА

Проводу Українських Націоналістів з приводу 50-річчя закінчення Другої світової війни

У травні 1995 року світ відзначатиме 50-ту річницю від дня закінчення Другої світової війни. З нагоди цієї дати ПУН вважає за необхідне заявити:

1. Советсько-німецька війна була розв'язана двома тоталітарними режимами, які, прагнучи поширити сфери впливів, принесли в жертву своїм загарбницьким амбіціям цілі народи.

2. Визволення України від фашистського окупанта завершилося для українського народу не тільки величезними людськими жертвами і матеріальними втратами, а й зневоленням його на чергові десятиліття комуністичним режимом. Отже, перемога над фашизмом — це передусім заслуга українського народу і аж ніяк не криававої КПСС, тим паче советської влади, які розв'язали на українських землях голодомор, репресії і переслідування.

3. Советсько-німецька війна не може для українського народу вважатися "вітчизняною", оскільки для нас Вітчизна — це Україна, а не російсько-советська імперія.

4. Викликає тривогу те, що заплановані урядом заходи на відзначення згадуваної річниці певні політичні сили, насамперед — комуністи, соціалісти та їхні сателіти, прагнуть використати для різного роду антиукраїнських та антидержавних акцій. У зв'язку з цим ПУН застерігає, що вся вина за можливу політичну й соціальну напругу ляже на ті сили, які провокують антидержавні виступи.

5. Відзначуючи 50-ту річницю від дня закінчення Другої світової війни в Європі, схилимо свої голови над могилами тисяч і тисяч українських патріотів, які в роки війни у смертельній боротьбі з фашизмом і більшевизмом змагали до відродження Української Держави.

Слава Україні!

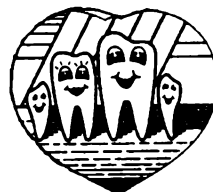
30 березня 1994 р.

Провід Українських Націоналістів

ВІДОМА ДЕНТИСТИЧНА КЛІНІКА д-ра ЯРОСЛАВА ШУДРАКА

Дає якісну професійну обслугову.

**DR. J. SHUDRAK
AND ASSOCIATES**

**1555 Bloor St. W.
(на захід від вул. Dundas)
TORONTO, ONTARIO
M6P 1A5**

*Приймає за телефонним
домовленням і в паглих
випадках!*

Тел. 532-3002

Яр СЛАВУТИЧ

ВИХОВАТЕЛЬ, НАУКОВЕЦЬ, ДІЯЧ

(До 75-річчя Володимира Тараса Жили)

У підназві цієї статті зазначено — 75-річчя ювіляра! Але ж 1994 року виповнилося 50-річчя нашого знайомства, що переросло в дружбу та наукову співпрацю на полі українознавства, назвознавства й порівняльної літератури. По суті, два ювілеї: перший — громадський, другий — особистий. Це зобов'язує взяти слово про близьку людину, що зробила дуже багато і вписала своє ім'я золотими літерами в аналі українистики й компаративістики.

Було це 1944 р., коли лютувала, повертаючись у свої межі, гітлерівська Німеччина. Восени того року я втік із Праги (а туди дістався після втечі з Польщі), де гестапівські посіпаки виловлювали втікачів із рабської праці у фатерлянді, щоб знову запрягти їх у ярма для потреб війни. Саме тоді визріла в мене божественна ідея: емігрувати до Англії — через Берлін, навколо якого купчилося кілька мільйонів чужинців, серед яких було багато т. зв. "остівців". А поміж ними — як мене запевняли — легко було загубитися. Та вже в Берліні з'ясувалося, що німці під час відступу з західних країн розстрілювали майже всіх німецьких, тобто підозрілих. Тому доводилося мені тинятися, якщо не в самій німецькій столиці, то по різних переходових таборах, заповнених утікачами зі сходу. Тоді то в одному "вавилонському гармидері" я й познайомився з Володимиром Тарасом Жилою, високим, струнким і рішучим молодиком, що викликав довір'я, намагався чимось допомогти.

Мене дуже вразив динамічний оптимізм Володимира. У таборових умовах він десь роздобув цикло-стиль, папір і чорнило та й заходився видавати не щось одне, напр., бюлетень для утікацької громади, а аж два журнали: "Україна" і "Вояцька слава". Очевидно, німецька адміністрація, хоч неохоче, дала дозвіл. Здається, переважило те, що Володимир наголошував антирадянську тематику — злочини комуністичної партії супроти неросіян, зокрема українців. Це почасти й було у згаданих циклостильних виданнях, що викривали політику народобивства, організованого Кремлем. Але там було багато важливішого — йшла мова про залишену, стражденну Україну, про її сучасну долю. В. Жила вишукував журналістів, поетів, письменників, мистців і науковців та запрошував до співпраці. Ясна річ, я не міг не згодитися. Щоправда, за весь час цієї співпраці я надрукував там лише вірш "Ніч" із циклу "Слово про Запорозьку Січ" і якийсь інший та прозову гумореску, в якій висміював самого Сталіна (єдина гумореска, яку я будь-коли в житті написав). Між іншим, одного пізнього вечора на темній вулиці до мене підійшов правдоподібно якийсь комуністичний агент і запевнив, що мене першого повісять у першу годину після приходу радянських військ. Погрози були

Проф. д-р Володимир Жила.

й на адресу інших авторів згаданих журналів. Навіть самі німці висловлювали невдоволення, мовляв, у них присвячено мало уваги німцям. Але невтомний, енергійний і завжди оптимістичний редактор якось викручувався, щось там обіцяв, і завзято поширював свої журнали серед утікачів і навіть "остівців" (це було німцями офіційно заборонене), і далі збирав матеріяли до друку. Це вселяло надію на виживання, мовляв, не все пропало, Україна живе там, де є хоч один українець, утікач від тотального комуністичного нищення. Усім нам було трагічно тяжко, але жевріла надія на прийдешній, кращий час. Не співпрацювати з тими журналами значило не бути приписаним до табору і котитися далі у прірву, загинути ні за ципову душу. А жити хотілося, кипіло бажання вижити, дістатися до якоїсь вільної країни на Заході й поширювати українську правду в широкому, чужому світі. Сама думка про все це наснажувала й пригортала до редактора В. Жили.

Звідки ж діставала енергію ця молода, навіть молодша за мене на півтора року людина? Якісь козацькі, жилаві гени пульсували в тілі того бадьорого молодика. Ось кілька основних дат із його життя. Народився Володимир Тарас Жила 25 червня 1919 року в родині Івана Жили та Софії з дому Істеревичів, у Збаражі, де й закінчив польську гімназію. Вищу освіту почав набувати 1938 р. у Львівському університеті на правничому факультеті, але її перервала війна та німецький полон. Опісля брав участь у загонах отамана Бульби-Боровця, що боролися за самостійність України. Не сприяло здобуванню вищої освіти й перебування в повоєнних таборах для переміщених осіб у Австрії, ні кількарічне (1948–1952) життя у Бразилії, куди В. Жила емігрував із родиною. Лише після переїзду до Канади береться він за продовження студій. Успіхи приходили один за одним: 1959 р. отримує він ступінь бакалавра в Манітобському університеті, 1962 р. там же здобуває наукове звання магістра, а 1967 р. завершує докторатом свої славистичні студії в Українському вільному університеті в Мюнхені. Коли 1963 р. д-р В. Жила перейшов на посаду професора Тексаського університету в Лаббоку, то це вже була цілком зріла, збагачена життям і знаннями людина, перед якою сла-лося безмежне, незоране поле національної праці.

Вихователь

Передавати освіту, себто виховувати молодь, почав В. Жила ще у Вінніпезі, коли викладав різні предмети в середній школі. Одночасно, разом із українською елітою, він розгорнув широку акцію за впровадження української мови у навчальні програми провінції Манітоби. Тодішній Комітет Українців Канади (КУК) часто використовував невичерпну енергію активіста, доручаючи йому то секретарські, то різні редакційні обов'язки. Це за редакцією В. Жили вийшли у світ книги протоколів конгресів КУК, поширювались різні обіжники тощо. Редакторська праця не була для нього якоюсь новиною. Ще у Філіяху, організовуючи українське життя в таборі "Пікколо", молодий ентузіаст — відразу по війні видавав часопис "Українські вісті", який поширювали по інших українських скупченнях Австрії. Опинившись у Сан-Павло (Бразилія), В. Жила редагував, разом із Михайлом Дзюрою, тижневик "Наша думка", в додаток до головування в Українському товаристві. Він же брав участь у заснуванні товариства "Соборність" і був його першим секретарем. Коли я відвідував південну Америку 1973 р., у Сан-Павло мені не раз говорили місцеві українці, як то багато причинився "Ваш новий канадець" до організації українського життя в Бразилії. Навіть католицькі отці згадували добрим словом велику роль В. Жили в заснуванні єпископату. Жилині доповіді чи промови на різних українських зборах ще довго лунали після його переселення до Канади — бразильські українці не забували того, хто для них так багато працював, виховував нових етнічних провідників. Зрештою, це саме робив В. Жила і в Вінніпезі. Мені дуже прикро згадувати, що мої висесення про нагородження його Шевченківською медаллю не увінчалися успіхом, бо на той час, на 150-у річницю з дня народження Т. Шевченка, В. Жила був уже в Тексасі, а Шевченківські золоті медалі роздавали тільки канадцам (серед яких і я був відзначений). Однак Українське Козацтво, з центрою в американському Чикаго, 1955 р. нагородило тодішнього канадца В. Жилу Хрестом Українського Козацтва з золотою лавровою гілкою на стязці. Так було пошановано його за участь у визвольній

боротьбі військових загонів отамана Бульби-Боровця. (Пригадую, з якою радістю поздоровляв мене новий тексасець, коли 1971 р. я був нагороджений Хрестом Українського Козацтва з мечами і золотою та срібною лавровими гілками на стязці — за участь у Чернігівській Січі 1941–1943 років.) Нас обох завжди єднала спільна боротьба проти гітлерівського фашизму і проти московського червоного імперіалізму, який провадив пародовбивство в Україні.

Науковець

У Тексаському університеті професор В. Жила викладав, до переходу на пенсію, слов'янські мови й літератури та порівняльну літературу (т. зв. компаративістику). До нього горнулися українські студенти, бо в орбіту своїх викладацьких зацікавлень він уводив українську літературу, підказував українські теми для семінарних праць. Одночасно енергійний професор брав діяльну участь у різноманітних наукових конференціях та міжнародних конгресах. У його особі з'являвся ще й назвознавець, доповідач на кількох ономастичних конгресах. Пригадую, ми разом брали участь у такому науковому конгресі в Лондоні 1966 р., коли з ініціативи проф. Ярослава Рудницького спільно, з участю проф. В. Жили, заснували Канадський назвознавчий інститут. Як правило, наші дослідження, прочитані на таких наукових зустрічах, були надруковані в симпозиумах, що збагачували україністикою назвознавство на Заході. При цій нагоді згадаю лише одне наукове видання як приклад: у Proceedings восьмого міжнародного конгресу назвознавства, що відбувся в Амстердамі 1963 р., вміщено такі наші англійськомовні доповіді: "Типологія в назвознавстві" Ярослава Рудницького, "Українська антропонімія в Харківському реєстрі 1660 р." Володимира Жили та "Російська деформация українських прізвищ" Яра Славутича. Між іншими, ця трійця скоординовано виступала з доповідями на різних наукових конгресах і завжди з успіхом — наші доповіді були вміщені в наукових публікаціях. Годиться відзначити, що з нами іноді виступали науковці д-р Анна Власенко-Бойцун та д-р Богдан Чопик, професор Університету Юти. Зрідка брали участь інші українські науковці, з галузі філології.

SIPCO FUTURE FUELS

Доставка Оливи

Повна 24 годинна обслу́га печей

ENERGIES LTD.

Незалежний Представник LENNOX

Уповноважений Представник CONSUMERS GAS

232-2262 * 233-4820

83 SIX POINT ROAD

TORONTO, ONTARIO, CANADA M8Z 2X3

ROCK OF EUROPE INC.

ПАМ'ЯТНИКИ з УКРАЇНИ

Поліровані в Канаді

Гуртові ціни

Телефонуйте та заходьте

232-1250

90 Advance Road • Toronto, Ontario

**з кожного проданого пам'ятника
даруємо \$100**

на Фонд Дітей Чорнобиля

Division of Sipco Oil Ltd

У В. Жили є кілька ономастичних праць. Однак найбільше проявив себе він як компаративіст. З допомогою президента Тексаського університету в Лаббоку, він організовував річні симпозиуми з порівняльної літератури. Перші десять томів цих публікацій були ним упорядковані, відредаговані й випущені в світ, стаючи на полицях університетів до послуг науковців як в Америці так і в Європі. Не можна не згадати той факт, що одинадцятий том у цій серії був присвячений її співзасновникові професорові В. Жили. У дедикації зазначено що це зроблено in acknowledgement of his vision and indefatigable effort in creating and nurturing the annual symposia for ten years.

Більше про цю подію подано в моїй статті "Симпозіум, присвячений Володимирові Жили", що була вміщена у "Свободі" 1 липня 1981 р., потім передрукована у книжці "Українська література в Канаді" автора цієї ювілейної статті. Дуже цінні інформації про українську участь у компаративістиці можна знайти в статті В. Жили, що вміщена в київському журналі "Всесвіт" (1994 р.).

Як науковець В. Жила залишив помітний слід своїми книжковими публікаціями: "Ідейні основи Шевченкового Гамалії" (Вінніпег, 1958), "З історії українознавства і славістики в Канаді" (Вінніпег, 1961), німецьке видання *Johann Wolfgang von Goethe in der ukrainischen Literatur* (1989). На жаль, велика кількість його досліджень і статей не зібрана, розкинена по наукових збірниках, журналах і часописах. Крайня пора зібрати їх у книжкові видання — набереться кілька томів. Ті, що були написані англійською мовою (читані на міжнародних конференціях), треба перекласти на українську, бо це дуже цінний матеріал, що віддзеркалює літературно-наукову діяльність нашої діаспори. Серед тутешніх літературознавців, що інформували англійськомовний світ про українську духовність, В. Жила писав, може, найбільше, виходячи таким чином на інтернаціональну арену. Думаю, що діяльністю цього типу має більше цікавитися київський журнал "Всесвіт".

Літературна критика в діаспорі не може похвалитися багатьма іменами. Однак серед критиків В. Жила заслужено вийшов на перше місце, систематично відгукуючись рецензіями на нові видання поезії, прози, літературознавства чи взагалі українознавства. Сотні його критичних рецензій — це свідчення активності української діаспори. Серед небагатьох дописувачів, він став постійним рецензентом *Books Abroad - World Literature Today*. Друкувались його відгуки також німецькою мовою в мюнхенському річнику *Jahrbuch der Ukrainekunde*. Треба згадати ще й перекладацьку працю непересічного ентузіаста: разом із одним американським професором, він переклав на англійську мову "Фонетичний опис української мови" Івана Зілинського, що первісно з'явився польською мовою.

Діяльність В. Жили поширювалася й на бібліографічну галузь. Фахово складена, його "Бібліографія Михайла Г. Марунчака" (Вінніпег, 1991) містить не лише опис досліджень і статей відомого українського історика в Канаді, а й вибрані рецензії на його книжки українською та англійською мовами. Це незаступне

джерело для науковців, що студіюватимуть як українське посідання в Канаді й на Заході взагалі так і повоєнний період українського життя в усьому світі. Більше б таких публікацій про інших тутешніх науковців. Варте підкреслення ще й те, що невтомний рецензент В. Жила продовжує свою працю, часто даючи до щоденника "Свобода" свої цінні відгуки. Зрідка появляються вони також англійською мовою в тижневику *The Ukrainian Weekly*. Пам'ятаючи, що рецензія — це ніби ідентифікація нового видання, В. Жила, як правило, дає повне поняття про книжку. Його виклад ясний і зрозумілий кожному читачеві, без зайвої полеміки; критичні зауваження лагідні, вихованчі. Я не пригадую жодної негативної реакції невдоволеного автора. Максимальна об'єктивність і мінімальна суб'єктивність — така настанова досвідченого рецензента. Це стосується всього наукового доробку В. Жили.

Діяч

Організаторські здібності ювіляра були очевидні вже під час війни, п'ятдесят років тому. Проявлялися вони і в Австрії — в таборі для переміщених осіб — і в Бразилії, і в Канаді. Знаючи про ці непересічні якості В. Жили, Державний центр УНР в екзилі доручив йому міністерство культури й науки. На десятій сесії УН-Ради його обрано керівником ресорту зовнішніх справ.

Шість років виснажливої праці з життя В. Жили були жертовно віддані для державного будівництва України. Лише близькі приятелі знають про цю справді каторжну посвяту одержимого людини. Слово "патріотизм" не може увібрати значення тієї майже щоденної діяльності міністра. Статті до часописів, листи до керівників інших держав, інформації для зацікавлених осіб, — усе це забиравало весь т. зв. пенсійний час. Замість відпочивати, підсумовуючи свою літературознавчу діяльність, новий міністер (хоч він і не хотів себе так називати) з головою поринув у нову, відповідальну працю. Деякі українські газети, напр., "Вісті з України", російськомовна "Независимость" — це відзначали, даючи В. Жили належний кредит. Пригадую, що під час передання повноважень Державного Центру Української Народної Республіки в екзилі Президентові Л. Кравчукові Київ вшанував представника українського уряду в екзилі — були інтерв'ю, хронікальні нотатки у пресі тощо. Але тутешні українці не завжди належно вшановують своїх визначних працівників за життя. Мені особисто боляче було помітити великі прогалини в загально кажучи цінній публікації "статтей і матеріалів" за редакцією Любомира Р. Виняра та Наталії Пазуняк, себто в книзі "Державний Центр Української Народної Республіки в екзилі" (1993). Крім згадок прізвища, не подано жодного слова про непересічну діяльність міністра зовнішніх справ українського уряду на чужині. І це в той час, коли іншим, фактично бездіяльним, написано явно забагато похвал! Головний редактор Любка, про якого кажуть "самолюбко" чогось не сподобав справжнього державного діяча В. Жилу та й обійшов його великий вклад мовчанкою. Довелося проф. Н. Пазуняк, яку я знав як солідну й кришталеву чесну людину, вибачитися за оті

прогалини, навіть обіцяти в пресі, що при повторному виданні надолужать пропущене. Але коли буде оте наступне видання? Хочу вірити, що згадана нетактовність буде в майбутньому полагоджена.

Слово "діяч" походить від "діяти". У яких галузях літературознавства та громадського життя лише не діяв активіст, вихователь і науковець В. Жила? Організовував українське життя в перехідному таборі в Австрії, видавав часопис, а поблизу Берліну навіть два журнали, те саме робив у Бразилії, боровся за упровадження української мови в навчальні програми провінції Манітоби, що увінчалось великим успіхом, відновив зв'язки Державного Центру з урядами інших держав, зробив великий вклад в українську науку на Заході... Перший написав англійською мовою про твір Лесі Українки — у статті під назвою *A Ukrainian Version of Scotland's Liberator Bruce*, що в журналі *Studies in Scottish Literature* (1973). Перший дав солідну монографію німецькою мовою про Гете в українській літературі. Такі першості можна продовжувати... Діяльна діяльність діяча! Науковця в кількох іпостасях! Згадаю ще один державний подвиг ювіляра — його революційну статтю "Гетьман Іван Мазепа під турецькою опікою: Історія та оцінка" надруковано в журналі "Турецька культура" (Анкара, 1990), яку він прочитав як доповідь у Стамбульському університеті під час наукового конгресу, присвяченого політичному діячеві Ататюркові. Це було вже тоді, коли В. Жила керував ресортом зовнішніх справ українського уряду на чужині.

Коли відзначали 70-річчя В. Жили, тоді про нього писали Володимир Барагура, Микола Вірний, Василь Лев, Юрій Мошинський, Василь Яцун та інші. За нагоди 75-річчя ювіляра гарні спогади опублікував Микола Французенко. Сподіваюся, що — крім моєї ювілейної статті — знайдуться дослідники методології В. Жили в літературознавстві, його поглядів на українську літературу в діаспорі тощо. Ці теми заслуговують на наукове опрацювання. А тим часом нашому ювілярові — доброго здоров'я і довгого віку!

Яр СЛАВУТИЧ

Марко ПАВЛИШИН

ДМИТРОВІ НИТЧЕНКУ 90 РОКІВ

21 лютого сповнилося 90 років життя одному з найвідоміших і найбільш заслужених перед своїми земляками, українцями Австралії, Дмитрові Васильовичу Нитченкові. Дмитро Нитченко — людина барвистої, а рівночасно багато в чому типічної біографії. Впродовж багатьох десятиліть він — невтомний діяч українського організованого, зокрема, культурного життя в Австралії. А також, і це, мабуть, найближче до його серця, він від молодих літ відданий служитель українській літературі.

Сьогодні, маючи в двох великих томах спогади Дмитра Нитченка "Від Зінькова до Мельборну" і "Під сонцем Австралії", ми досить детально знаємо його біографію. Знаємо про його дитинство в сім'ї заможних селян, людей, яких більшовицька революція, а потім сталінщина змалювали як класових ворогів і постаповили винищити. Знаємо про те, яке важке було життя молодого Дмитра Васильовича з тавром його "соцпходження". Знаємо, однак, і про великий привілей, який йому подарувала доля: він був одним із тих вибраних, яким пощастило бути в Харкові під час золотих 20–30-их років, коли там бурхливо — правда, вже під хмарами пізнішого розгрому — розвивалася українська література. Ми знаємо про зустрічі і знайомства як з великими української культури того часу, так і з рядовими письменниками. Григорій Епик, Юрій Вухналь, Іван Багряний, Володимир Гжицький, Борис Антоненко-Давидович займають у спогадах особливо помітне місце, але через літературну організацію "Пролітфронт", членом якої був ювіляр, і через працю у видавництві Дмитро Нитченко був в особистому контакті практично з усією тогочасною підрадянською українською літературою. Цей досвід мав, безумовно, визначальний вплив на все його даліше життя.

Про свою участь у бойових діях Другої світової війни, про німецький полон та повернення крізь окуповану Беларусь до Харкова, Нитченко вперше розповів у книжці "В лісах під Вязмою". А далі йдуть: вихід до Німеччини, нові знайомства з діячами пера вже за умов еміграції і, вкінці, виїзд разом з сім'єю до повністю невідомої, романтично уявленої Австралії.

В Австралії Дмитро Нитченко для дорогої йому української громади сам виконує працю, якої б вистачило на ціле міністерство. Не зважаючи на фізичну працю аж до пенсії, він керує школою в Ньюпорті, вчить в Школах українознавства й на Педагогічних курсах у Саншайні й Нобл Парку. На початку 1950-их років він діє у Шкільній Раді Вік горії, а по тім впродовж багатьох років очолює Українську Центральну Шкільну Раду. Він служить в управах Української Громади Вікторії та Союзу Українських Організацій Австралії. Велику працю вкладає в перший том книги "Українці в Австралії". Його працю для української культури відзначено дійсним членством у Науковому Товаристві ім. Шевченка.

arka shoes

- Великий вибір вигідного і модного взуття.
- Регулярні і ширші фасони.
- Помагаємо клієнтам з відтисками та з іншими проблемами.

-- ROMIKA -- SALAMANDER -- LA VALLE
-- GALLUS -- ORTHOPEDIC SHOES

ПЕНСІОНЕРАМ 10% ЗНИЖКА

2196 BLOOR ST.W. (at Runnymede)
TORONTO, ONT. M6S 1N4

TONY HRUBI
(416) 763-1851

Але повсякчас його найбільша любов — це література і книжка. Дмитро Васильович чітко усвідомлює, що книжка не існує, а письменник не творить, у порожнечі. І тому він не обмежується, скажімо, самотнім писанням поезії, до якої проявив талант у Харкові, про що свідчать дві тогочасні збірки: "Поезії індустрії" та "Склепіння". Ні, Нитченко будує на протилежному від українського матеріка боці плянети ціле літературне середовище. Основний стовп цього творива — це Літературно-мистецький клуб ім. Симоненка, що його засновує і повсякчасно очолює ювіляр. Клуб гуртує людей, що, як Нитченко, люблять писати. Клуб стає форумом, перед яким члени читають і обговорюють свої твори. Клуб влаштовує літературні вечори, які популяризують місцеву українську творчість. Через Клуб Нитченко заохочує дітей шкільного віку творчо писати. Відбуваються літературні конкурси для молоді, найкращі твори з яких друкуються в українській пресі. Дмитро Нитченко редагує альманах "Новий обрій", який уже сьогодні є своєрідним історичним свідченням про культурне життя українців Австралії і записом їхніх мрій та уявлень. Щоб розходилася українська книжка, Нитченко влаштовує "Двомісячники української книжки і преси", для яких здобуває підтримку українських громадських організацій, церков і шкіл. Нитченко щедро допомагає авторам, редагуючи їхні книжки і пишучи до них передмови.

Якимсь чином, серед цього ледь імовірного виру діяльності Нитченко знаходить час і для своїх книжок, частина яких виходять у його власному видавництві "Ластівка". На початку 1950-их років появилися збірки пригодницьких оповідань з дуже виразним австралійським кольоритом — "Це трапилось в Австралії" і "На гадючому острові". Автор користується в цих книжечках псевдонімом Дмитро Чуб (бо лисий він, як дівоче коліно, як колись висловився Богдан Подолянко). У жаргівливих творах Чуб перевтілюється в Остапа Зірчастого.

Але, хоч прізвисько автора майже завжди замістифіковано (хоч сумнівно, чи існує в діаспорі багато читачів українського слова, які б не зуміли розшифрувати цю містифікацію), проза Дмитра Нитченка рідко вдається до вигаданих сюжетів. Майже всюди вона розповідає ясным, прозорим, безпретензійним, хочеться сказати, нитченківським, стилем про правду життя, про те, що дійсно відбулося, про людей, яких автор справді знав. У спогадах відчувається близькість пережитого. Великі відступи мають просто форму щоденникових записів, і, мабуть, ними і є. Але за нібито невинною природністю і простотою стилю (хто пише, знає, як важко писати "природно" і "просто") криється одне з найглибших переконань Дмитра Васильовича: а саме, що українська літературна мова — це скарб, важко вистражданий українським народом через століття колоніального нищення; скарб, який ще за життя ювіляра отримав своє остаточне відшліфування і, в тому ж Харкові і в той же час, коли там жив Нитченко, свою остаточну, нормативну, авторитетну форму. Скарб української літературної мови від того часу

постійно знаходився під загрозою: в Україні через м'якші й твердіші види русифікації, в діаспорі через вплив діалектних форм та мови довколишнього середовища, чи просто через незнання мови або небажання працювати над нею. Тому то в усій прозі Нитченка спостерігається бажання не декорації, не мовної оригінальності чи експерименту, а утвердження основної лінії мови, зміцнення її головного русла.

Не дивно, отже, що літературна, але й видавнича і редакційна праця Дмитра Нитченка раз у раз повертається до теми життя видатної людини українського слова. Нитченко видав цілу бібліотеку довкола свого давнього знайомого, роками ув'язненого й засланоного Бориса Антоненка-Давидовича. Появилось і перевидання його роману "За ширмою", і Нитченкова книжечка про нього, і спогад Олександра Хахулі "Борис Антоненко-Давидович у пазурах чекістів", а вкінці — надзвичайно цінний документ для вивчення не просто одного письменника, а цілої епохи шістдесятих-сімдесятих років в Україні — "Двісті листів Бориса Антоненка-Давидовича". На початку 1980-их років вийшли дві збірки статей, досліджень і спогадів, головню про письменників: "У дзеркалі життя і літератури" і "Люди великого серця". Ще 1947 року в Німеччині вийшла книжка "Живий Шевченко", яка потім двічі перевидавалася українською мовою і один раз в англійському перекладі внука Нитченка, Юрія Ткача.

Важливий факт у житті людини слова — це листування. Дмитро Васильович Нитченко невтомно листувався й листується з літераторами, критиками, вченими, просто знайомими і, зокрема, дітьми. Недавно, 1992 року, він видав невелику частину з найцікавішої його кореспонденції у збірці "Листи письменників". Це книжка, яка з рідкісною плястичністю навітлює не легкий побут українського письменника в еміграції. Останніми роками, з полегшенням контактів з Україною, набагато збільшився і круг людей, з якими там листується Дмитро Нитченко. І не тільки листується, а й посилає книжки, свої та інших авторів, у тому числі австралійських колег, і не тільки книжки, а й всякого роду допомогу. У цього пенсіонера, цієї людини великого серця, знаходяться засоби не тільки моральної, а й матеріальної підтримки людей, які її потребують.

Такий характер в Дмитра Нитченка: свій щирий патріотизм він виявляє не гучними абстрактними словами, а послідовною, щоденною дією. Весь його погляд на світ, весь тон його творів, всі його оцінки засвідчують, що це український письменник, безмежно відданий Україні, країні, поза межами якої він прожив більше ніж дві третини свого життя. На щастя, прийшов час, коли такий тихий героїзм помічається й відповідно ціниться саме в Україні. Дмитро Васильович Нитченко відвідував Україну, як людина, яка своєю працею поза її межами заслужила собі на визнання і вдячність. Ювіляра і раніше відзначали своїми нагородами установи української діаспори: СУОА, видавництво Євшан-Зілля в Торонто, аж три чикагські фонди: Антоновича, Ковалевих та ім. Івана Франка. А в 1990-их роках пішли премії, нагороджені вже земля-

(Закінчення на стор. 25.)

СЛОВО НА ВЕЧОРІ, ПРИСВЯЧЕНОМУ 25-ЛІТТЮ З ДНЯ СМЕРТИ бл. п. ред. ПЕТРА ВОЛИНЯКА і 45-ЛІТТЮ "НОВИХ ДНІВ"

У п'ятницю, 7-го квітня 1995 року, відбувся в залах Канадсько-Української Мистецької Фундації в Торонто врочистий Вечір для відзначення 25-ої річниці від смерти св. п. редактора Петра Волиняка та 45-річчя журналу "Нові Дні". Програма Вечора включала вступне слово пані Валентини Родак, доповідь М. Дального, есей-спогад Бориса Олександрова "Пам'яті П. Волиняка" (читала Євфросинія Літвінова), чотири вірші (Михайла Ситника, Бориса Олександрова і Павла Степа) по-мистецьки декламувала Світлана Кукушкіна; "Під Кизгуртом" П. Волиняка і "Триптих" В. Коротича виконав мистець художнього слова Ростислав Василенко, а маестро бас Йосип Гошуляк, не зважаючи на перестуду, з властивою йому ерудицією співав "Ой три шляхи широкії" (сл. Т. Шевченка, муз. Я. Степового) і "Косар" (сл. Т. Шевченка, муз. М. Лисенка) під акомпаньямент піаністки Святослави Ліщинської. Подяку усім учасникам і численним присутнім висловив у кінцевому слові Олександр Харченко.

Нижче друкуємо доповідь-слово редактора "Нових Днів" М. Дального.

З нагоди п'ятидесятиліття Івана Багряного, якого незабутній редактор "Нових Днів" Петро Кузьмович Волиняк дуже шанував, він написав у журналі таке: "Я не пишу статті, бо Іван Багряний — явище, яке і в найдовшу статтю не влізе..." Це саме міг би і сказати, пояснюючи чому в грудневому числі "Нових Днів" не було статті, присвяченої 25-ій річниці з дня смерті їх засновника і редактора бл. п. Петра Чечета-Волиняка. Не було, бо Петро Волиняк — це особистість, яка "і в найдовшу статтю чи доповідь не влізе". Не применшуючи ні трохи заслуг і пошани до інших велетнів української публіцистики, смію твердити, що такого активного, своєрідного і чуйного редактора та публіциста, яким був покійний Петро Волиняк, — українці не мали, не мають і, мабуть, не скоро матимуть. І тому ніхто з його колишніх приятелів та співробітників не мав відваги, а може змоги таку статтю написати.

Зрештою, було б нечесно й несправедливо робити нам докір, що ми забули чи не шануємо засновника видавництва "Нові Дні". Бо ж досить поглянути на другу сторінку обкладинки журналу, щоб там, згори, у рамках, прочитати у кожному числі, на протязі 25 років, напис: "Засновник і редактор в роках 1950–1969 — П. К. Волиняк". Скажіть, будь ласка, чи знаєте бодай одне українське періодичне видання, яке б так пам'ятало і вшановувало свого засновника? Бо я не знаю ніодного.

В поворічному числі журналу д-р Юліян Мовчан написав коротку статтю про те, як "нелегко було П. Волинякові видавати "Нові Дні". Він покликається на лист, у якому Петро Волиняк писав: "Справи мої вийнято погані. В друкарні я маю знущання, яке мав я лише в ГПУ, НКВД та в німецькому таборі для

військовополонених. Друкарня забирає всі мої гроші, все здоров'я, рештки нервів та людську гідність. Стою перед дилемою: або ліквідувати "Нові Дні", або створити власні друкарські засоби..."

Давні читачі "Нових Днів" напевно пам'ятають, що подібні нарікання на друкарні, на перевтому, на вузькодумаючих критиків, а то й провокаторів, повторювались майже в кожному числі журналу. Зрештою, це була правда, тому, у своєму заповіті Волиняк, скільки знаю, навіть не згадував про "Нові Дні", бо ж уважав, що це не майно, а лиш тягар і зобов'язання. Тому деколи й говорив: "Помру я, — помруть і "Нові Дні". Бо хто ж, мовляв, захоче брати на себе цей тягар і двигати його так, як двигав покійний?"

"...І ось, не зважаючи на все, ...журнал і далі виходить на славу української діаспори," — пише Юліян Мовчан. "Чи було багато таких, які вірили, що 25 років після смерті Петра Волиняка "Нові Дні" і далі виходитимуть, і то на такому самому високому ідейно-публіцистичному рівні?"

Як безпосередній свідок цього феномену, можу відповісти: Ні, не багато. Навіть серед найзавзятіших ентузіастів і співредакторів відновленого журналу були й такі, що віщували "Новим Дням" найбільше п'ять років життя. Мало того, — якщо б ми вчасно не забрали друкування журналу з Детройту назад до Торонта, то він припинив би своє існування вже на другому році після смерті його засновника.

Хто ж такий Петро Кузьмович Волиняк, що самотужки спромігся покласти такі тверді основи для існування єдиного українського ні від кого незалежного журналу, якому в лютому цього року сповнилося 45 років життя на канадській землі, не враховуючи 3-річного зальцбурзького періоду?

Народився Петро Чечет-Волиняк 28 вересня 1907 року в селі Гульськ на Волині, поблизу пізнішого польсько-радянського кордону. Його батько Кузьма Чечет виріс у наймах, до школи не ходив, але сам навчився читати й писати. Мати, Мотрона Петрівна (з роду Прус) була неписьменна. Проте, мрією обидвох було вивчити всіх трьох синів — Петра, Степана і Віктора, що й збулося завдяки революції та ініціативі найстаршого сина Петра. Перший свій фах здобув Петро Кузьмович у 1927 році в землевпорядній школі в Житомирі. Опісля навчався в Середньо-азійському державному університеті в Ташкенті на факультеті східних мов, а в 1930 році повернувся до Києва і вступив до Українського інституту лігвістичної освіти, де тоді викладали Микола Зеров, Михайло Калинович, Максим Рильський, Євген Дробязко, Григорій Сабалдир та інші видатні педагоги.

"Пригадую Чечета-Волиняка ще з 1930 року," — згадує про нього його однокурсниця Ліля Подубінська. — "Всім відомо, що з 1928–1929 років почався шалений

наступ на "націоналістів"—жовтоблакітників, тобто на українців в Україні. Скільки було таких, що плентались за комунокомсомольськими гаслами; скільки було таких, що заради службового становища прикинулись, що вони є добрими комуністами; скільки було таких, що казали "моя хата скраю"!... Волиняк завжди стояв на соборницько-державницькій позиції й був проти партикуляризму й поділу!"

Не дивно, що в 1933 році прийшла черга й на нього. Його арештували в рідному селі, куди він приїхав улітку. Про цю подію пише сам Волиняк у "Нових Днях" за квітень 1955 року так: "...мушу перш за все відкомендуватись. Отже, я — один з націоналістів-донцовців... з тих богопрогивних "збільшовичених східняків", що вивчали Д. Донцова з лайливих цитат у радянській пресі, виписували їх, намагалися створити цілість, щоб уявити собі творчість теоретика й ідейного основника ОУН; /я/ один з тих, що організували підпільну студентську групу в Києві ще в 1932 році, що організували перехід радянсько-польського кордону, щоб пов'язатись з ОУН, щоб принести звідти твори Д. Донцова... За це мене засуджено, заслано на Біломорсько-Балтійський канал ім. Сталіна. Цитати з Донцова і Маланюка, знайдені в мене в час арешту, були одним з поважних пунктів обвинувачення."

Те, що за такий серйозний "злочин" його засудили тільки на три роки каторжних робіт, можна пояснити хіба фактом його зразкового на той час бідняцько-пролетарського соцпоходження...

Після звільнення Петро Чечег трохи учителював, а більше працював у земельних відділах на Дніпропетровщині аж до евакуації в 1943 році на Захід. Зразу по закінченні Другої світової війни він розвинув у Зальцбургу (Австрія) широку видавничу діяльність, друкуючи щоденну газету "Останні новини", тижневик "Нові Дні", літературно-мистецький журнал "Літаври" та окремі книжкові видання.

Прибувши в 1948 році до Канади, Петро Волиняк працював за контрактом у фермера, а наступного року став співзасновником газети "Гомін України", управителем цього видавництва і редактором відділу науки, літератури й мистецтва. Пригадую, саме тоді одного дня ми познайомились у редакції газети "Наш вік", яку започаткував колишній канадський комуніст Іван Гладун, формальним редактором був колишній мельниківець, письменник Улас Самчук, а фактично редагував її східняк, недавній бандерівець і майбутній уердепівець Дмитро Варламович Кислиця (усі вже покійні). Звичайно, це була соборна мішанина і ми деякий час насторожено і з деяким недовірям вивчали один одного, шукаючи якогось нового шляху для свого суспільно-політичного вияву в канадських обставинах.

Вкорогці Петро Волиняк залишив "Гомін України" і розпочав видавати свій незалежний універсальний журнал "Нові Дні". У статті "20-ліття "Гомону України", саме в рік своєї такої передчасної смерті, він про це написав так: "Хай буде благословенний той день, коли я це зробив, бо я здобув волю слова і дії, якої цілий вік не мав. А в тому товаристві й не мав би... Сумно. До болю сумно. В Україні тепер відбуваються

спохальні події. А на ювілеї політичної газети про це ані словечка... Не було й натяку про те, що провідні люди цієї голосної політичної партії хоч на волосок розуміють це. В Україні іде велетенський змаг, а наші "політики" тут сидять за "почесними столами" й деклямують докраю зпуджені фрази... А бодай би ви здорові були!"

Вибачте за цю, може, різку цитату, але це ж типовий зразок того невмирущого волиняківського полемічного стилю, який відрізняв "Нові Дні" від усіх інших українських періодиків. Редактор Петро Волиняк різко, дошкульно, але майже завжди відверто і доброзичливо критикував комуністичних партократів, українських "прогресистів" в Канаді, всі фракції ОУН, свого кумира молодих років Дмитра Донцова й багато іншого, що робилось в Україні чи на еміграції на його думку не так, як треба. Своєю критикою він заставляв усіх критикованих думати, перевіряти свої позиції і рухатись вперед. Це вийшло на загальну користь.

І я думаю, якщо б він так же критично ставився до найближчих йому організацій — УРДП, СУЖЕРО, ОДУМ, Легіону ім. Симона Петлюри чи навіть до ДЦ УНР, то, може, ці формації належно розвинулись б і не розсипались би в найкритичніший момент, вважаючи свої ролі виконаними з настанням нібито незалежної України...

Firchuk's

Де б ви не звернулися скрізь одержите допомогу і ширшу порад, як найвишдітше відправити посилки, гроші, ліки, харчові пакки і побутові товари в Україну, а також помагаємо складові справи.

КРАМНИЦЬ Firchuk's

610 Queen Street West
Toronto, Ontario M6J 1E3
Tel: (416) 364-5036
Fax: (416) 364-3864

2975 Dundas Street West
Toronto, Ontario M6P 2Z1
Tel: (416) 766-2101

293 Ottawa Street North
Hamilton, Ontario L8N 3Z8
Tel: (905) 549-2005
Fax: (905) 549-2005

992 Main Street
Winnipeg, Manitoba R2W 3P7
Tel: (204) 586-7094
Fax: (204) 586-7094

АГЕНТИ Firchuk's

Arka Book Store
Thunder Bay, Ont.
Tel: (807) 623-0631

Paul's Music & Book Supply
Saskatoon, Sask.
Tel: (306) 244-6072

Europa Electronics
Calgary, Alta.
Tel: (403) 277-2180

Ukrainian Treasures
St. Catharines, Ont.
Tel: (905) 935-7778

Sonia Bryl Hudym
Regina, Sask.
Tel: (306) 757-9196

Orysla's Ukrainian Boutique
Yorkton, Sask.
Tel: (306) 782-2800

Yuri International Enterprise
Cheektowaga NY
Tel: (716) 685-1505

Polcan Trading
Oshawa, Ont.
Tel: (905) 435-5210

**ПОДЗВОНІТЬ НА БЕЗПЛАТНИЙ ТЕЛЕФОН СЬОГОДНІ
1-800-FIRCHUK**

70A/94

До мене особисто такої поблажливості Петро Кузьмович спочатку не проявляв. Навпаки, щиро чи, може, й ні, він вважав, що я веду ОДУМ і "Молоду Україну" в бік якогось "космополітизму" і що я "біла галицька ворона", закинута, мабуть, мельниківцями або угаверівцями в середовище наших "степових орлів". Подібні епізоди з іншими прищепили Волинякові ярлик ненависника всіх галичан і давніх петлюрівських емігрантів. Але це неправда, як і багато інших неправд, що кружляють навколо Волинякового імені досі.

Про це найкраще свідчить наша тісна пізніше співпраця аж до дня його смерті. На різних партійних "синадріонах" він допомагав мені захищати незалежність ОДУМ-у як надпартійної організації всієї української демократичної молоді, а я допомагав йому боронити незалежність його "Нових Днів". Якщо потрібна була йому стаття на тему, в якій він почувався непевно, Волиняк звертався насамперед до таких галичан, як покійні вже Роман Маланчук, Тома Лапичак, чи живі ще Роман Рахманний, Борис Мигаль та й я, грішний. Такі мої статті, як рецензії на англomовну "Стурбовану Канаду" Волтера Гордона, на програму Нової Демократичної Партії чи про Український Гарвард, Волиняк не лиш друкував у "Нових Днів", але й постарався, щоб вони були вчасно перекладені на англійську мову й доведені до відома відповідних інстанцій.

Може це й нескромно казати, але якщо когось цікавить чому немає мого прізвища в списку членів Комітету у справах видання писаної спадщини П. К. Волиняка, що фірмував книгу його вибраних статей і оповідань "Поговоримо відверто", то відверто скажу: я попросив зняти моє прізвище зі списку членів, коли стало ясно, що книжку редагуватиме наш відомий літературний критик Вадим Сварог. А щоб стало ясніше, зацитую один абзац із вступної статті В. Сварога — "Велике серце Петра Волиняка":

"Звичайно, Петро Волиняк не був завжди непомильним. Іноді він казав речі, з якими можна було сперечатися. Я, наприклад, не погоджувався з його настійливим уживанням нав'язаного українцям слова "радянський"... — пише Сварог. — Я писав Волинякові, що він безпідставно покладає великі надії на особисті зустрічі з людьми "звідти", від яких я не сподівався особливих позитивних наслідків. Я не поділяв його ідеалізації таких постатей як Гончар чи Коротич. Я вважав перебільшеними його величальні оцінки В. Сосюри, О. Вишні, особливо Ол. Довженка..."

Як бачите, усе в цій цитаті виразно антиволиняківське, і я, трохи знаючи таку настанову пана Сварога, побоювався, щоб антиволиняківською не вийшла і вся книжка в пам'ять Волиняка. Подібні речі в нас, на жаль, траплялися. Колись Волиняк писав п. Сварогові: "Якщо ми втратимо віру в наших людей, повністю в них розчаруємось, то в що ж тоді вірити, за що боротись, як жити?"

Нині думаю, що ці слушні завваги редактор Сварог урахував і зредагував книжку сумлінно та об'єктивно. На сьогодні "Поговоримо відверто" — це найкращий

довідник про погляди й діяльність Петра Волиняка і за це п. Сварогові належить щира подяка.

Петро Волиняк до кінця свого життя твердо вірив навіть у збільшовизовану українську людину, боровся за її визволення всіма доступними йому засобами й тому не боявся зустрічатись, дискутувати, переконувати й сваритись не лише з кожним культурним чи науковим діячем "звідтіля", але й з тими, кого вважав на службі КГБ. І сьогодні, коли Віталій Коротич своїм дипломатичним і журналістичним хистом, своїм "Огоньком", розхитав основи всього колишнього Радянського Союзу, коли Олесь Гончар та інші "зустрічалники" (такі як Іван Драч, Дм. Павличко, Ростислав Братунь, О. Підсуха) своїм авторитетом поставили всю Спілку письменників України в авангарді боротьби за перебудову, а опісля й за незалежність України, коли врешті діаспорні провідники явно нині цілються з недавніми провідними партократами, зайво було б доводити, хто був правий у довголітніх і не завжди чесних баталіях на тему — "зустрічатись, чи не зустрічатись"?

Зрештою, майже всі присутні знають, що крім видавання і редагування "капітулянтських" "Нових Днів", Петро Волиняк підготовляв і видавав популярні шкільні підручники, різні книжки, учительював, п'ять років робив добрий дитячий журнал "Соняшник". А крім того всього він знаходив ще час бути присутнім чи не на кожній значнішій імпрезі в Торонто, на більшості конгресів КУК і Соборів Української Православної Церкви, на різних конференціях, на відкритті пам'ятників, зокрема Шевченкові, на зустрічі з канадськими міністрами і прем'єр-міністрами, на зустрічі зі своїми читачами у віддалених містах Канади й США... Він знаходив якимось час не лише бути присутнім майже завжди і всюди, але й забирати голос, коментувати вдумливо все бачене й почуте на сторінках "Нових Днів", яких завжди з нетерпінням чекали, щоб взнати, що на це скаже Волиняк... Я, мабуть, не помилюся, коли підтверджу, що побіч Івана Багряного, Петро Волиняк зі своїми "Новими Днями" зробив на еміграції для зрозуміння нинішньої України і для розбудження своїх земляків в Україні не менше, як усі т. зв. "східняцькі організації", взяті разом.

Покійний Петро Волиняк був самородним феноменом, майже з надприродним даром інтуїції, і незалежно від того чи хтось його любив, чи ненавидів, усвідомлює це, чи ні, але з його духа печатю ми всі йдемо у мандрівку століть...

"Нові Дні" саме тому й живуть 25 років після його смерті, хоч видавати їх стає з кожним місяцем важче і важче. Правда, з друкарнею оо. Василян у нас клопотів немає, але поштові видатки збільшились понад 100 разів і становлять серйозну загрозу.

Нагадаю, що посмертне Волинякове число журналу видав у січні 1970 року св. п. Борис Олександрів. Опісля майже сім років з перервами двигав тягар редагування бл. п. проф. Дмитро Варламович Кислиця, хоч спочатку доводилось йому чути від деяких читачів "Не та пісня, не той голос..." чи як там воно співається. З початком 1972 року, коли Україною покотилась нова хвиля арештів, ми вирішили припинити друкувати

платне оголошення "Української книги", щоб позбутись незаслуженої марки "зміновіховства" і "капітулянтства". Тодішній член редколегії Роман Рахманний обіцяв сам в заміну приєднати десяток нових передплатників, але ні він, ні інші не приєднали жодного. До редакції прийшов лиш гнівний голос колишнього офіцера Армії УНР і проф. Гаврила Гордієнка, який писав: "І що ви хочете досягнути цим протестом? Досі бодай з "Нових Днів" можна було довідатись про важливі події в Україні, а тепер і цього не буде..."

Рівно один рік витримав на посту головного редактора "Нових Днів" професор Вадим Сварог. А на початку 1978 року мені довелося вдруге взяти цей пост "тимчасово" на свої плечі і на свою голову. Ця "тимчасовість" триває 18-ий рік.

Можна було б багато цікавого розказати чи написати про цей довгий період і я маю в Бозі надію, що колись розкажу чи напишу. Вибачте, що нині, може, й так надужив вашою терпеливістю.

Тож, кінчаючи, бажаю лиш щиро подякувати адміністраторам, всім авторам "Нових Днів", а зокрема членам об'єднання письменників "Слово" за їхню підтримку і допомогу. Дякую всім організаторам нинішнього вечора, а зокрема ведучій, пані Валентині Родак, інж. Петрові Родакові, Олександрові Харченкові, які вклали у підготовку найбільше часу і праці. Наперед дякую всім виконавцям програми, давнім і новим друзям "Нових Днів". Сердечно дякую довголітньому голові нашої видавничої спілки, панові Миколі Велерові за витрачений час і вмиле лагодження дрібних конфліктів та непорозумінь, яких за 25 років не бракувало.

Вкінці щиро дякую своїй дружині Аді, що довгі роки терпіла гори невпорядкованих паперів у нашій тісній квартирі й часту відсутність чоловіка, зануреного по вуха у тих паперах. В останні роки вона погодилася збирати оголошення для журналу і навіть з konieczности в критичний для видавництва час перебрала адмініс-

трацію. Без її зрозуміння, підтримки і допомоги "Нові Дні" вже не виходили б.

Надіюсь однак, що з щедрою підтримкою маліючих рядів давніх жертвених передплатників і на домагання свідомої України, наш незалежний журнал ще якийсь час триматиметься як найкращий пам'ятник його засновників, відважному і передбачливому Петрові Волинякові.

Дякую всім вам за присутність і за увагу. ■

NON STOP

ЛОТ
пропонує одне
безпосереднє сполучення
Монреаль - Варшава. Відліт
з Мірабеля кожної п'ятниці.
Пропонуємо також сполучення
до Львова, Києва і до
більшості європейських
столиць. Сердечно
запрошуємо.

За ближчими інформаціями телефонувати
в Монреалі: (514) 844-2674 в Торонто: (416) 236-4242
Fax: (514) 844-7339 Fax: (416) 236-0433

POLISH AIRLINES

2000 Peel St.
Suite 680
Montreal, Que. H3A 2W5

F.I.N.D.S.

*Dress
For Less*

Discount
Designer
Fashions!

**UP
TO 50% OFF**

Open 10 to 6; Th-Fr till 8p.m.

A NEW FACE

In THE BLOOR WEST VILLAGE
2186 Bloor Street West
(upstairs) opposite No Frills
763-2722
TORONTO, ONTARIO

(Закінчення зі стор. 21.)

ками в Україні: премія ім. Григорія Сковороди, премія ім. Лесі Українки Спілки письменників України.

Багато в чому Дмитрові Нитченку пощастило: пощастило дожити повернення в пошану своїх літературних друзів 30-их років, пощастило побувати в Україні, дочекатися її незалежності, завітати з її сьогодишнім літературним життям. Пощастило йому довго і плідно працювати, довести до кінця багато запланованих проєктів, на висоті віку далі щодня з енергією працювати над новими книжками, листуватися, турбуватися про розповсюдження книжок. Пощастило йому і в тому, що його родина не тільки цінить, а й поділяє його захоплення та ідеали. З нагоди 90-ліття, дорогий Пане Нитченко, дозвольте побажати, щоб так було і далі: щоб Вам вистачало сил працювати над тим українським словом, що таке близьке Вашому серцю. Щастя Боже! ■

ПІВСТОЛІТТЯ "УКРАЇНСЬКИХ ВІСТЕЙ" ТА УРДП-УДРП

Українська Демократично-Республіканська Партія (УДРП) та Фондація ім. Івана Багряного щиро запрошують на відзначення 50-річчя "Українських вістей" та УРДП-УДРП всіх теперішніх і колишніх членів УРДП-УДРП, працівників, кольпортерів, читачів, дописувачів і жертводавців "Українських вістей" та Фондації, членів СУЖЕРО, ДОБРУС-у, ОДУМ-у, ТОП-у, Легіону ім. Симона Петлюри та всю українську громаду США і Канади й заокеанських країн. Відзначення відбудеться 1-го і 2-го липня 1995 року на одумівській оселі "Україна" близько Лондону в Канаді з такою програмою:

Субота, 1 липня:

1. Виставка річників "Українські вісті" за роки 1945–1995.
2. Бенкет-вечеря, 2-га година дня (не 5-та, як подавалось раніше).
3. Доповідач: д-р Анатолій Лисий — голова Фондації ім. Ів. Багряного та гості з України.
4. В мистецькій частині виступлять:
 - а) солістка Лариса Стільмашенко, акомпаніатор Наталія Чернова — обидві з Харкова;
 - б) Віктор Мішалов — віртуоз-бандурист;
 - в) Ростислав Василенко — художнє читання;
 - г) тріо бандуристок "Срібний передзвін" з Івано-Франківська: Оля Носків, Марія Судак і Ярослава Стасів;
 - д) Богдан Грицишин — баритон;
 - е) танцювальний ансамбль ОДУМ-у Торонто "Веснянка", керівник Микола Балдецький.
5. Щоб замовити готель на нічліг телефонуйте до готелю в Лондоні на телефон (519) 685–9300 до 31-го травня (після цієї дати ціна буде вища й вони не триматимуть кімнат) і скажіть, що Ви хочете замовити одну з зарезервованих кімнат для "Ukrainian News" - UDRP.
6. До оселі ОДУМ-у "Україна" їдучи автом, треба з'їхати з "гайвей" 401 на дорогу 100 North, яку тепер переназвали на Airport Road (на картах вона й далі подається як "гайвей" 100).

Неділя, 2 липня:

1. Одинадцятий Ювілейний з'їзд УДРП. Регістрація о 8-ій год. початок 9 год. ранку.
2. Доповідь голови УДРП д-ра Михайла Воскобойника на тему: "50 років УРДП-УДРП — від ідей Багряного до демократичної конституційної сучасності" для делегатів з'їзду та ширшого кола громадянства — 1 година дня. Після доповіді — обмін думками.
3. Продовження з'їзду: звіти керівників УДРП, управи Фондації, працівників "Українських вістей" та вибір управ.
4. За додатковими інформаціями звертайтеся до осередків УДРП, Крайових Комітетів УДРП чи телефонуйте в США: (708) 259–9207, а в Канаді, в Торонто: (416) 781–6482.
5. Привітання, поради та пожертви на проведення річниці "Українських вістей" та УРДП-УДРП шліть на адресу:

Bahriany Foundation Inc.
811 S. Roosevelt Avenue, Arlington Heights, IL 60005 USA

УКРАЇНА БОРЕТЬСЯ З ЕПІДЕМІЯМИ

Київ (Р. Р.). Міністерство Охорони Здоров'я України ухвалило рішення перевести протициферійне щеплення всього дорослого населення України, оскільки цю хвороба все більше поширюється по всій території республіки, особливо у Криму, Севастополі, Києві, Миколаївській, Херсонській і Запорізькій областях.

Робиться також заходи для боротьби з вірусним гепатитом та холерою, епідемія якої децю спала на час морозів, але може з новою силою поширитися в теплу пору року. ■

ДО УВАГИ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ У АВСТРАЛІЇ

Просимо ще раз наших передплатників у Австралії не присилати нам чеків ані грошових переказів у австралійській валюті, бо видавництво має з цим багато клопоту, значні фінансові втрати.

Найкраще виставляти нам чеки або перекази на 30 амер. дол. або посилати річну передплату 40 австрал. доларів нашим представникам в Австралії.

Адміністрація "Нових Днів"

ІВАН ПУЛЮЙ — ДІЙСНИЙ ВІНАХІДНИК ПРОМЕНІВ "Х"

Другого лютого цього року сповнилась 150 річниця з дня народження найбільшого українського вченого-фізика проф. д-ра Івана Пулюя, який перший, ще перед Рентгеном, відкрив промені "Х", які тепер носять назву рентгенівських променів.

Ім'я його було призабуто, або промовчувано в Україні з політичних причин. Щойно за незалежної України належно вшановано пам'ять про нього...

Відбуто ряд наукових конференцій у Львові, Тернополі й Києві, видано спеціальний випуск "Русалки Дністрової" — української літературно-громадської газети, видано поштову марку Івана Пулюя з першоднівкою погашеною 2-го лютого 1995 р. та плянують поставити пам'ятник Пулюєві в місті його народження.

Тому нам, лікарям, що так багато користуємося його винаходом, годиться з пошаною і признанням пригадати собі про його життєвий шлях та про його наукову і громадську діяльність.

Народився він в містечку Грималові Скалатського повіту на Тернопільщині, в заможній міщанській родині. Батько його був бургомістром Грималова.

В 1865 р. закінчив Іван Пулюй Тернопільську польську гімназію. Навчаючись у старших класах, був одним із засновників таємної учнівської "Громади", члени якої вивчали українську історію й літературу та поширювали національну свідомість не тільки серед молоді, але й серед старшого громадянства. Після закінчення гімназії, батько вислав його до Відня вчитися на українського католицького священника. І так, з 5 золотими в кишені, вибрався він пішком через Львів, Краків, Прагу і Градєць Карлове до Відня, що забрало йому два місяці.

У Відні під час своїх богословських студій молодий Пулюй почав цікавитися природничими науками і часто слухав лекції з математики і фізики на філософському факультеті Віденського університету. Крім цього був співзасновником Академічного товариства "Січ" в 1868 р., а пізніше був головою цього товариства (1872–1873).

В 1869 р. закінчив він свої теологічні студії, але не захотів висвятитися на священника, а почав студіювати фізику, математику й астрономію. Втративши грошову допомогу від батьків, Пулюй мусів заробляти на життя лекціями.

Студії на природничому факультеті він закінчив у 1873 р. дипломом учителя середніх шкіл, а проф. В. Лянґ, доцінюючи його надзвичайні здібності, дав йому працю асистента в фізичній лабораторії Віденського університету, потім доручив йому вести лекції з теорії тепла. Дальші два роки Пулюй працює викладачем у Військово-Морській Академії у Фіюме (сьогодні це місто Река в Хорватії).

В 1876 р. одержав він від Міністерства шкільництва й культури у Відні стипендію на дальші студії фізики на Страсбурзькому університеті, де він на протязі одного року досягнув ступінь доктора філософських наук (з фізики). Будучи докторантом у Страсбурзькому університеті, Іван Пулюй сконструював катодні рурки, за допомогою яких зробив фотографії, що їх разом з описами своїх експериментів опублікував у "Віснику Віденської Академії Наук", а 1879 р. виготовив ще кращі лампи, світлини з яких також помістив у тому ж Віснику. Про це знав і Вільгельм Рентген, який працював асистентом на факультеті фізики цього ж університету, але свої досліді на лампах Пулюя держав у секреті.

Повернувшись до Відня, д-р Пулюй габілітувався на доцента експериментальної фізики Віденського університету і викладав механічну теорію тепла і кінетичну теорію газів. Він далі провадив досліді над електричними розрядами у своїх скляних трубках з розрідженими газами, а потім почав досліджувати у скляних трубках з високою порожнечою катодні промені. Він виробляв сам ці скляні трубки і лампи, що їх уживав також В. Рентген та інші вчені у своїх дослідіах.

Викладаючи механічну теорію тепла, він сконструював дуже точний прилад для вивчення механічного еквівалента теплоти, за що одержав срібну медаль на всесвітній виставці в Парижі в 1878 р.

CONSULTEC LTD.
consulting engineers

4180 Dundas St. W., Toronto, Ont. Canada M8X 1X8
Tel. (416) 236-2426 Fax: (416)-236-3677

ІНЖ. ЮРІЙ О. ОХРИМ
Президент

- Консультативна інженерська фірма міжнародного засягу. ● Виконує всі фази планування, будови і перевірки більших індустріальних проєктів.

Повернувшись до Відня, д-р Пулюй почав цікавитися проблемами електромеханіки, а фабрика зброї Верндля у містечку Штаер заангажувала його на працю для продукції електричних моторів, жарівок і електричних проводів. Тоді він винайшов методу карбонізування волокон до жарівок (що були кращі від Едізонових), яку опатентував і демонстрував на технічній виставці в Штаєрі у 1884 р.

Доцінюючи наукові праці Пулюя та педагогічні здібності, покликало його на професора фізики при німецькій політехніці у Празі, де він рівночасно почав викладати електротехніку, а також проектував і будував електростанції на змінний струм в Чехії і Моравії.

Переобтяжений працею, професор Пулюй закинув досліджувати катодні промені аж до 1895 року, коли саме проф. Рентген опублікував свої дослідження над променями "X", які потім названо Рентгенівськими променями.

Довідавшись про відкриття Рентгена, проф. Пулюй почав робити дослідження зі своїми лампами над невидимими променями "X" і подібно як Рентген дістав ще кращі знімки кісток малих звірят та рук людини. Його знімки опубліковано в пресі, а кредит винаходу дано Рентгену.

Викладаючи фізику в Празі проф. Іван Пулюй заприятелював з проф. Іваном Горбачевським, який радив йому допровадити свої дослідження з променями "X" до успішного кінця і якнайскоріше опублікувати в наукових журналах. На жаль, через свою скромність і переобтяження працею, він цього не зробив і тому сьогодні маємо рентгенівські, а не пулюївські х-промені.

Тепер відомо, що Рентген таємно слідкував за працею Пулюя і досліджував на лампі Пулюя, а потім опублікував свої висліди. Перед смертю заповів, щоб його експериментальні нотатки після його смерті спалити, що і зроблено, щоб світ не довідався, що він відкрив х-промені при допомозі фосфоресценційної лампи проф. Пулюя, бо не хотів ділитися з Пулюєм нагородою Нобеля в 1905 р.

Крім своїх стисло наукових понад 50 праць, опублікованих в німецьких і англійських наукових журналах Пулюй написав і опублікував по-українськи кілька науково-популярних книжечок, наприклад:

1. "Непропаша сила" з електротехніки, Львів, 1901 р., стр. 53.
2. "Детто", Львів, 1901 р., стр. 38.
3. "Нові та перемінні звізди", Відень, 1905 р., стр. 121.
4. "Електрична централька Гогенфурт фірми Г. Спіро і Сіни в Крумляві", 38 таблиць, Львів, 1905 р., стр. 36.
5. "Кругова діаграма генераторів для перемінних струмів", Львів, стр. 24.
6. "Безпечна станція телефонів".

В 1872 р. написав і видав по-українськи перший підручник геометрії для гімназійних учнів та інші.

Д-р Іван Пулюй мав консервативний світогляд, що був просякнутий ідеологією українських "народовців".

Великий вплив на нього мав письменник Пантелеймон Куліш, який уважав, що найкращим засобом

у боротьбі проти російщення та польонізації нашого народу буде "Святе Письмо" на рідній українській мові, тому звернувся до Пулюя, знавця латинської, грецької і гебрійської мов, щоб з ним переклав на українську мову "Святе Письмо".

Проф. Іван Пулюй радо на це згодився і взявся разом із Кулішем до перекладу і видання біблії. "Біблія Нового Завіту" була видана у Відні три рази в 1880, 1912 і 1919 роках.

Псалтир — перекладений Пулюєм видано в 1902 р. "Біблію Старого Завіту" — переложено Кулішем та Іваном Нечуй-Левицьким, з коректою Пулюя видало Британське Біблійне Товариство в 1905 р.

Крім цього Іван Пулюй видав по-українськи молитовник для вояків українців в 1869 і в 1871 роках. Пробував він видати "Святе Письмо" в Петербурзі для України, але російський уряд і Синод двічі йому відмовив.

В 1900 р. проф. Іван Пулюй був співосновником, а потім головою "Української Громади" у Празі, яка організувала около 500 українських студентів, що прибули зі Львова під час сецесії Львівського університету. Він домагався від австро-угорського уряду українського університету у Львові, а також відкриття українських середніх і вищих шкіл, як теж адміністративних прав для українського народу. Він писав меморандуми до цісарського двору і до князя Фердинанда.

В 1915 р. під час Першої світової війни написав і видав свою працю "Україна та її політичне міжнародне значення" німецькою мовою.

Проф. Іван Пулюй був одружений від 1884 р. із своєю ученицею німкеню Катериною Стозізькою (1863–1945) — вісімнадцять років молодша від нього, — з якою мав 15-єро дітей, з них вижило тільки 6:

1. Наталка Барвінська-Пулюй — дружина композитора Василя Барвінського, померла у Львові в 1950 р.;
2. Ольга Вальнер-Пулюй — мешкала у Відні;
3. Марія Пулюй — мешкала в Ліпці;
4. Олександр Пулюй — інженер технічних наук, бувший вояк УСС і УГА, мешкав в Ліпці, помер в 1984 р., а його син Петро Пулюй — старшина в Буковинському Легіоні під час II-ої світової війни;
5. Павло Пулюй — лікар у Свіянах біля Турнова;
6. Юрій Пулюй — доктор технічних наук, мешкав у Мюнхені.

Племінник Пулюя інж. фізик Володимир Скибіцький з Торонта зібрав багато біографічних матеріалів і документів із життя проф. Івана Пулюя, але, на жаль, не міг докінчити своєї праці і видати, бо помер у 1977 р.

В 1905 р. проф. Іван Пулюй відвідав останній раз братів і сестер у Грималові та приятелів у Тернополі й у Львові. Хотів ще відвідати Україну і Київ, але царський уряд йому не дозволив.

В 1910 р. цісар Франц Йосиф іменував проф. Пулюя цісарським радником, а в 1916 р. нагородив його орденом — "Лицарський Хрест Цісаря Франца Йосифа".

В 1916 р. проф. Іван Пулюй відійшов на заслужену емеритуру, а 31-го січня 1918 р. помер. Похований у Празі, на Мальвазінках.

Проф. Іван Пулюй був великим українським вченим і патріотом, він викладав фізику і електротехніку на Празькому університеті, написав понад 50 наукових праць, проектував і будував перші електростанції в Чехії і Моравії та переклав і видав разом з Кулішем "Святе Письмо".

Він займався явищами електричних розрядів у розріджених газах і продовжував т. зв. "катодні Пулю-івські лампочки", які привели його впритул до відкриття "ЕКС-променів". Тільки ж він тоді займався іншими дослідженнями і його випередив Рентген. Таким чином, це тільки чистий випадок, що ми сьогодні маємо "промені Рентгена", а не "промені Пулюя".

Все таки, він повинен бути лавреатом Нобеля побіч Рентгена, але науковий світ не завжди чесний і справедливий.

БІБЛІОГРАФІЯ:

1. Д-р Олександр Барвінський: Причини до історії розвитку рентгенології — Український Медичний Вісник, — ч. 3-4, Прага за грудень 1924 р.
2. Пулюй Іван (1845–1918) — Українська Мала Енциклопедія (проф. Є. Онацький — Буенос Айрес, Аргентина, 1957 р., стр. 1535–1536).
3. Пулюй Іван Павлович — Українська Радянська Енциклопедія, — Київ, 1963 р., том 12, стр. 26 (УРЕ за 1989 р. вже не має згадки через нову протиукраїнську кампанію більшовиків).
4. Пулюй Іван — Енциклопедія Українознавства, НТШ, том 7, стр. 2417–2417.
5. Encyclopedia of Ukraine - Puliui Ivan - Vol. IV, p. 278.
6. Проф. д-р Микола Чайковський: Іван Пулюй (1845–1918) — УСКТ — Варшава, 1968 р., стр. 181–182.
7. Юрій Гривняк: Український вчений — попередник Рентгена — "Ми і Світ", квітень 1968 р. і в "Юнак", жовтень 1968 р.
8. Юрій Гривняк: Проф. д-р Іван Пулюй — винахідник променів "X" — монографія на 110 стр., видана в Лондоні, 1941 р.
9. Яр Рудницький: Один день на "Пулюївці" — "Свобода", 12 серпня 1978 р.
10. І. Богун: Перед Вільгеном Рентгеном був українець д-р Іван Пулюй — "Наше Слово", Варшава, 1-го червня 1981 р.
11. Роман Крохмалюк: Хто був дійсним винахідником променів "X"? Ukrainian Engineering News - Vol. XXXVIII. No. 3-4.
12. О. Влох, Р. Гайда і доцент Р. Пляцк: "Рентген чи Пулюй?" наукова стаття видрукована у журналі "Наука і суспільство", ч. 4, 1989 р.
13. Олег Романчук: "Українські імена у світовій науці" — Львів, "Каменярь", 1991 р., і Львів, "Меморіал", 1992 р.
14. Спеціальний випуск до 150-річчя від дня народження Івана Пулюя — "Русалки Дністрової" (українська літературно-громадська газета), ч. 2/48, за січень 1995 р.

15. Oleksa Bilaniuk: 1995 marks 150th Anniversary of the birth of physicist Ivan Puluj. "Ukrainian Weekly", No. 2. January 8, 1995.
16. Р. Іваничук: "Шрами на скалі" філософський роман про Івана Пулюя.
17. "Повернення із забуття". Невідомі імена видатних фізиків і математиків вихідців з Тернопільщини — дійсних членів НТШ".

ПРО Л. ПАЛІЙ В КАНАДСЬКІЙ ПРЕСІ

Джерзі Ситі, Н. Дж. (О. К.) — Як уже інформовано, Лиду Палій, відому письменниці і мисткині, голову Об'єднання Українських Письменників "Слово", відзначено в Києві нагородою ім. Павла Тичини на 1995 рік.

Це високе літературне відзначення не пройшло непомітно в канадській пресі, конкретно в щоденнику "Глоб енд Мейл", який виходить у Торонто, де постійно живе лавреатка. У його суботньому літературному додатку появилась згадка про нагородження Л. Палій та її писання. Її порівнюють до вчасних поезій Ірвінга Лейтона та цитують рецензію на збірку поезій, яка саме здобула нагороду — "Сон-Країна", що появилась в часописі "Світова Література Сьогодні". Рецензію написала англійською мовою Марта Тарнавська з університету Пенсильванії, подаючи про цьому дотеперішню літературну діяльність Л. Палій і підкреслюючи, що вона є не лише головою "Слова", але також активним членом канадського Пенні-клубу, як також українського. ■

НОВІ КНИЖКИ

Любиця Бабота. Закарпатоукраїнська проза другої половини XIX століття.

Словацьке педагогічне видавництво в Братиславі, Відділ української літератури в Пряшеві, 1994 р., ст. 249.

Авторка подає нарис літературного процесу закарпатських українців, який творився в специфічних історичних умовах, його спрямування та грудності. Не помінає і зовнішніх впливів неприхильних українству елементів.

У книзі читач знайде короткі життєписи й описи літературної діяльності визначних постатей, включно з світлинами й коротким описом важливіших творів: Олександра Духновича, Петра Яновича, Олександра Гомічкова, Олександра Митрука, Анатолія Кралицького, Івана Сильва, Євгена Фенчика, Юрія Ставровського-Попрадова й інших.

Ця праця, добре документована з іменним показником, резюме в словацькій, німецькій й англійській мовах, стане дуже помічною для студентів та дослідників закарпатоукраїнської прози цього періоду.

Р. Колісник

НА ЧОТИРЬОХ ВІТРАХ ЛЮТУЄ РОЗДОРІЖЖЯ...

1. "Настоящий кошмар"

або як Микола Гоголь ледь було не опинився на краю "найнебезпечнішої пропасти"

Російський емігрантський письменник Володимир Набоков написав англійською мовою твір "Микола Гоголь", а вже в Москві його видрукували в перекладі російською. В передмові до цієї публікації редактор "Нового мира" С. Залигін свого часу запевняв, що "письмо Набокова — это аристократически-изысканное письмо и по содержанию и особенно по языку".

Можливо. Хай буде й так. Ось тільки про що у своєму "Миколі Гоголі" пише В. Набоков "аристократически-изысканным письмом"? А про те, що в "період создания "Диканьки" и "Тараса Бульбы" Гоголь стоял на краю опаснейшей (так-таки и написано чорним по білому: "Найнебезпечнішої"! — В. Ч.) пропасти". Отже, сенсація! Бідолашного Гоголя, виявляється, ще на початку його літературної діяльності занесло в "найнебезпечнішу пропасть", а досі — аж до Набокова включно — про це ніхто ані гу-гу. Ай-ай-ай!... Як же того Гоголя занесло в ту "найнебезпечнішу пропасть"? Йому що — ходити не було де, що він потеліпався до прірви?... А що виявляється? Власне, що виявив Набоков? Микола Гоголь "чуть було не став автором украинских фольклорных повестей и красочных романтических историй".

Мда-а... Вам не зовсім ясно? Читайте далі і жаж кригою скує ваше нещасне сердечко: "Надо поблагодарить судьбу (и жажду писателя обрести мировую славу) за то, что он не обратился к украинским диалектизмам (В. Набоков під цими "діалектизмами" має на увазі українську мову — В. Ч.), как средству выражения, ибо тогда он бы пропал!" Господи, час від часу не легше! Так чого доброго, можна й інфаркт схопити. Або простіше, кондрашку!

Та далі нас жеде ще страшніше.

"Когда я хочу, чтобы мне приснился настоящий кошмар (ви уявляєте, що воно хоч таке — "настятний кошмар", га? — В. Ч.), я представляю себе Гоголя, строчащего на малороссийском том за томом..." — ну і так далі, в тому ж дусі, тим же "аристократически-изысканным письмом".

Тепер ви зрозуміли, що таке "кошмар"? Ні, ні, не який-небудь, а — "настятний". Це коли українець Микола Гоголь та раптом почне писати рідною, себто українською мовою (у визначенні "старшого брата", малоросійською). Російською — інша річ. Російською всі порядні люди пишуть і ніякого кошмару тут немає і бути не може.

Насамкінець варто додати, що цей "настятний кошмар" охопив дуже багато росіян. І, що там гріх таїти, також багатьох-багатьох наших землячків-українців. Даруйте, малоросів. Аби, не дай Боже, не

опинитися на краю "найнебезпечнішої пропасти", вони за-здалегідь зрікаються рідної мови.

Р. С. Правда, як свідчать спеціалісти, українець Микола Гоголь мислив — добре, що цього не знає В. Набоков! Інакше б його схопив інфаркт! — по-українськи і, як кажуть, в "голові", на ходу, перекладав на мову "старшого брата". Але заспокоївшись, набокови очевидно йому вибачать: хоч і дав маху Микола Васильович, хоч і був гріх, адже думав українською мовою, сиріч малоросійськими діалектами, зате ж писав по-російськи! І тому балагополучно уникнув "найнебезпечнішої пропасти", як і "настятного кошмара"!

2. Агов, іллірійці, де ви?

Як свідчить УРЕ (т. 1, стор. 271): асиміляція — це "етнічний процес, у ході якого окремі, переважно нечисленні народи внаслідок тривалого спілкування з іншим народом... засвоюють його культуру і мову і поступово зливаються з ним".

Далі зазначено, що "В експлуататорських країнах (цікаво, і хто це їм присвоїв таке міжнародне визначення — експлуататорська країна? — В. Ч.) в умовах національного і релігійного гніту відбуваються процеси насильницької асиміляції..." (Виходить, є асиміляція і ненасильницька?)

Є. В "СРСР та інших соціалістичних країнах (слава Богу, що їх уже немає! — В. Ч.), в умовах повної рівноправності всіх народів, деякі нечисленні народи, подолавши вікову економічну та культурну відокремленість, зливаються з більшими етнічними спільнотами".

Не вмер Данилю...

В експлуататорів насильно відбуваються процеси асиміляції, себто знищення одним народом іншого, в недавньому СРСР теж асимілювалися, але, слава Богу, тільки добровільно, а це виходить, дуже добре. Прямо тобі новітнє благо, комунізм з райськими кущами. Бо кількісно менший народ тільки в СРСР "подолав економічну та культурну відокремленість", так і щезав. Ні, ні, не асимілювався, Боже вас борони від такого лиха експлуататорських країн, а всього лише зливався з іншим народом. А вже тоді і щезав. Але — прекрасно, радісно, щезав, поповнивши собою російську націю.

Що таке асиміляція і які вона несе наслідки, видно хоча б на прикладі іллірійців. Жили вони в давнину на північному заході Балканського півострова і частково на південному сході Апеннінського півострова. У II-I ст. до н. е. іллірійців завоювали римляни і навіть для виду створили їм іллірійську провінцію. Наївні іллірійці перейшли на мову своїх окупантів і, піддавшись впливу Риму, зазнали такої романізації, що були повністю асимілювані. І як нація, як народ, як етнос

навіки зникли з лиця землі, полишивши про себе лише згадку в історії та археології, яка й досі розкопує їхні черепки...

"Братерство народів", до якого нас так вперто гнали всесдержавною силою в тоталітарній есересерії, злиття народів (більшого злочину на планеті Земля ще не було), і утворення на тій мішанині якогось мітичного "советського народу" з російською мовою та російською культурою, теж зазначається — це лише питання часу — тим, що численніший брат асимілює меншого (як римляни іллірійців). І той зникає, розчиняється серед старшого, як розчиняється в шлунку вужа заковтана ним жаба...

3. Нас ще й досі закликають в малороси...

Софія Майданська, виступаючи з письменницькими роздумами на шпальтах "Вістей з України" (№ 43-44 за 1993 рік) пригадала слова своєї подруги, латвійської літераторки Марі Заліте:

"Нас дуже мало — або ми матимемо державу, або всі загинемо."

Щось подібне казав Софії Майданській і її естонський друг Юрій Туулік: "...а нас — кожен естонець на вагу золота, тому кожен мусить працювати за десятьох".

Зізнаюсь, що цю фразу естонця я подав трохи скорочено, бо починається вона так: "Вас, українців, багато..."

Ось тут ми й підійшли до головного: нас, українців, багато.

Нас і справді багато. Можливо, тому ми такі байдужі до своїх національних справ, самі до себе. А втім, нас такими зробило більш як трьохсотлітнє перебування у складі сусідньої імперії. А як би хотілося, щоб і ми говорили, як латвійка Марі Заліте:

"Нас, українців, дуже мало — або ми матимемо державу, або всі загинемо."

Але судячи з усього, нас таки багато. На наше ж лихо. І нам ще не припекло, як латвійцям, латишам чи естонцям, нас ще, як їх, не притисло до останнього кордону, за яким нас — як нації — вже не буде. Тому ми такі байдужо безпечні. І за тією безпечністю не бачимо, що ми вже на кордоні. На тому, за яким нас уже не буде. Нас — це українців, бо залишаться тільки малороси, або щось інше, на кшталт недавніх "советських людей", себто зрусифікованих інородців новітньої російської імперії.

А втім, у малороси нас уже й сьогодні закликають. Точніше, тих, хто ще когось не став малоросом. Ось "единственная (якби ж то вона була єдиною і — останньою! — В. Ч.) в России общенациональная русская газета "Русский вестник" в рекламных проспектах за 1993 рік запевняє, що вона виступає "во имя спасения и защиты (від кого? — В. Ч.) интересов всех русских (великороссов, малороссов и белорусов), всех россиян, от малоимущих до состоятельных, где бы они ни проживали". І завершує свою обіцянку втручатися у справи сусідних держав (захищати росіян "где бы они ни проживали" — ну, ніяк не можуть вгамуватися шовіністи, ну, ніяк не можуть росіяни позбутися ім-

перського комплексу!) лозунгом "Да возродится Россия!"

Звичайно, чим більше буде малоросів, тим швидше відродиться Росія. А ось Україна — ніколи.

Але все ж таки цікаво. Навіть дуже. Де ж це "Русский вестник" сьогодні надібав чи назвав малоросів? Заповідники у нас по вирощуванню цієї малопривабливої "нації" чи, може, резервації? Чи якісь спецпункти по штучному вирощуванню малоросів, га? І очевидно ті малороси водяться лише в Україні, бо, наприклад, на Марсі їх поки що не зафіксовано. Та й "Русский вестник" туди, слава Богу, ще не дістанеться.

А ми говоримо: нас, українців, багато. Побійтеся, Бога, люди добрі. Де ви бачили тих українців? Їх менше як естонців в Естонії, як литовців у Литві, як латвійців у Латвії. Інша річ — малороси.

Цього добра вистачає. Вони були, є і будуть — невмируще це плем'я — малороси в Малоросії, яка чомусь сьогодні ще йменується Україною.

4. На чотирьох вітрах лютує роздоріжжя...

*На чотирьох вітрах лютує роздоріжжя,
пенає розпина на чотирьох вітрах;
не докатує пан, так злий кримчак доріже,
там шляхтич наїда, там турок смерть
простяг,*

*...Куди не поверни, загинеш на смерканні,
якою не рушай, там паля чи аркан.
Ліворуч шлях чига московської петлею,
в галерних вічний льох праворуч путь веде.
А прямо — підлий пан раба тавро приклеїть,
а сунешся назад — там попелище жде.
І горизонт, немов чотири ятагани,
замкнув смертельний свист —
не вирватись тобі!*

Михайло Чхан

Мені Україна уявляється в образі чайки. Отієї, з пісні, що за традицією приписується гетьману-поету Івану Степановичу Мазепі:

"Ой горе тій чайці-небозі, що вивела діток прибитий дорозі."

А битих доріг було чотири: московська, литовська, польська, татарська. І на кожній Україну та її діток чаєнят чигала неволя, а на деяких і смертельна небезпека.

Хто тільки не йшов на нас походом, хто тільки не розбіивничав на нашій землі, хто тільки не хотів захопити наш край, а з нас поробити або татар з турками-яничарами, або ляхів, або малоросів з москалями, або на крайній випадок — советських людей. Гірко констатувати, але вся історія України — то історія чужого панування над нею — московського, польського, литовського, татарського... А хто з цих окупантів думав і дбав про Україну? Таких окупантів немає. Україна під чужим гнітом втратила не лише державність, а й душу свою, бо окупанти за віки вбили в мізки українцям, що бути українцем — це націоналізм. Тож сьогодні українець — це той, хто не вважає себе українцем. Парадокс? Так. Але саме українці тримають сумну першість у світі по зреченню свого. Бо вся їхня історія, то історія

чужих завоювань. Хто на нас не йшов: варяги, хозари, мадяри, печеніги, половці, монголи-татари, кримські ординці, що з року в рік гнали за Перекоп валки полонених українців, дітей, юнаків. І так п'ятсот літ підряд. Якось перекопський мурза подивувався: неуже, питає, ще є на Україні люди?

Нападали й терзали нас поляки, литвини, московити-росіяни. Згадаймо 1169 рік, коли суздальський князь Андрій Боголюбський так зруйнував Київ, що за словами враженого літописця, подібного знищення ще ніколи не знала "мати городів руських". А пізніше звірства Петра I, валуєвщина, емські укази, аракчєєвщина, — заборона нашої мови і пісні, і, навіть, усієї нашої національної сутності.

Литва, Польща, Росія, Крим, Туреччина, Австрія, Німеччина...

У 1918 році напала більшовицька Росія, представник якої, полковник Муравйов вчинив звірства у Києві, після чого чорна окупаційна ніч на цілих сімдесят з гаком літ накрила Україну: голодомор, гулаги, колективізація, депортація в Сибір, беззаконня, розстріли в підвалах. І, зрештою, як апотеоз комунізму — Чорнобиль.

Давно немає мурзи на Перекопі, а запитання його ні, ні, та й пролунає: чи є ще люди на Україні?

Є. Демократія, ліберали, ліберали-демократи, партократи, депутати, анархісти, комуністи, кадети, капсересовці, більшовики, комсомольці, піонери, соціалісти, соціал-демократи, християни, християни-демократи, зелені, ПДВУ, ДемПУ, партії справедливості, праці, шанувальників пива, інвалідів, прихильників приватної власності, селянська партія, спілка "Фермер", товариство політв'язнів та репресованих, трудовий конгресс України, комітет солдатських матерів, "Просвіта", Союз Українок, Українська спілка промисловців та підприємців, червоні поміщики, "генерали виробництва", УПЦ — Київського патріархату, УПЦ — Московського патріархату, УАПЦ, УГКЦ, УРП, УРКП, слов'янської єдності, громадянський конгресс України, Народний Рух, КУН, УНА, УНСО, СОУ, "Нова Україна", "Трудова Україна", козаки, афганці, чорнобильці, страйкомівці, профлідери, а є ще Крим з його антиукраїнськими партіями, і написами на стінах будинків: "Хороший хохол — мертвий хохол!", а ще партія влади (буцімто є і така), мафія, українофоби, шовіністи всіх мастей і рангів, комерсанти з різних шопів, фірми, банки, асоціації, об'єднання, платформи, блоки, сесії ВР ("Та відійди від мікрохвона!"), акціонерні товариства, з'їзди, мітинги — "Ганьба!", "Слава!", "Геть!", "Долой!", сепаратисти, карні злочинці.

А впертий перкопський мурза все питає й питає: — Чи є ще люди на Україні?

Сьогодні маємо постанову Верховної Ради про проведення конференції "Демографічна ситуація в Україні", маємо Комісію ВР з питань здоров'я населення... Сьогодні ніби немає прямих ворогів, не нападають на нас більше варяги, хозари, мадяри, печеніги, половці, монголо-татари, турки, кримські ординці, ляхи, литвини, московити, росіяни... (тобто виступають, економічно дають і висовують територіальні претензії)... Немає ворогів сьогодні, за винятком хіба

що високих цін та гіперінфляцій. І попри все, демографічна ситуація в Україні — катастрофічна. Якщо, наприклад, у 1991 році, коли вперше смертність у нас перебільшила народжуваність, число померлих було більше за число тих, що народилися на 39 тисяч, то вже в 1992-му — на 100 тисяч. А за дев'ять місяців 1993 — на 120,3 тисячі чоловік. В січні-вересні, наприклад, пішли з життя на 30,2 тисячі наших співгромадян більше, ніж за цей час минулого року, а кількість новонароджених зменшилось на 23,9 тисячі. Міжнародна наукова конференція "Демографічна ситуація в Україні" вважає, що ситуація стосовно України не просто невтішна, а — загрозлива: **КОРІННЕ НАСЕЛЕННЯ МОЖЕ ВИМЕРТИ ДО ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ.**

Про це свідчить статистика останніх років.

Смертність в Україні постійно росте: 1988 р. — 600,044, 1989 р. — 600,590, 1990 р. — 629,602, 1991 р. — 669,960, 1992 р. — 697,110.

А народжуваність навпаки, падає: 1988 р. — 744,364, 1989 р. — 692,076, 1990 р. — 657,202, 1991 р. — 636,151, 1992 р. — 596,785.

Це ознаки вимирання.

Населення України зростає лише за рахунок приїжджих: 1988 р. — 74,4 тисячі, 1989 р. — 44,3 тисячі, 1990 р. — 79,3 тисячі, 1991 р. — 148,4 тисячі, 1992 р. — 288,1 тисячі. Але приїжджають, в основному, не українці, а мешканці країн, які мають свою державність.

Отож і лунає правічне запитання перекопського мурзи:

— Чи є ще люди на Україні?

Сьогодні ще є. А завтра?

"Бористен"

**УКРАЇНСЬКА КНИГАРНЯ
WEST ARKA
BOOK & GIFT STORE
ОЛЬГА І АНДРІЙ ЧОРНІЙ
і син АНДРІЙ — власники**

- Книжки, журнали, газети, пластинки, машинки до писання.
- Різьба, бандури, вишивки, полотна і нитки до вишивання.
- Обруси і полотна з українськими зображеннями в гуртовій і роздрібній продажі.
- Біжутерія, кераміка і кришталі.
- Висілки пачок до всіх країн.

"WEST ARKA"
2282 Bloor St. W., Toronto, Ontario M6S 1N9
Tel. (416) 762-8751

"ПОСТ" ЧИ "РЕТРО" або, "маємо те, що маємо"

("ГУ") Україну зараховують до посткомуністичних, посттоталітарних країн. Чи є для цього необхідні підстави?

Пильніше придивімося до того, що ми маємо. Незалежність упала з неба. На березневому референдумі 1991 року більшість населення України проголосувала за збереження СРСР (Леонід Кравчук тоді заявляв: "Я за Союз, але який"). Протестів проти серпневого путчу 1991 року в Україні не було. Після путчу номенклатура шукала свої легітимації через ідею незалежності. Вона перейняла чужі гасла, взяла в руки чужі прапори. Відбулася дифузія частини націонал-демократів у комуністичну номенклатуру. Номенклатура приватизувала і владу, і власність. Вона розколола і фактично знищила опозицію. У стані номенклатури відбувається процес кланового структурування, а політичне структурування суспільства фактично загальмоване.

Україна — посткомуністична чи ретрокомуністична країна? "Пост" чи "ретро" — ось у чому питання. На мій погляд, є підстави для висновку, що за владою, власністю, ідеологією і ментальністю Україна є ретрокомуністичною і неоготалітарною країною. Є певні ознаки капіталізму і демократії, але це ерзаци і сурогати. У нас ретрокомунізм поєднується з псевдокапіталізмом (номенклатурним і криміногенним капіталізмом). Точніше, у нас псевдосоціалізм поєднується з псевдокапіталізмом.

Влада в Україні не демократична, а олігархічна. Це влада бюрократичної номенклатури (старої та нової, при цьому нова номенклатура багато в чому гірша за стару), це влада мафії, клептократія, що переплітається з елементами охлократії. Вирішальне значення зараз в Україні має не боротьба різних політичних партій, а боротьба різних мафіозних груп і кланів між собою. Державну машину роз'їдає корупція — професійна хвороба чиновників.

За роки незалежності демократичний потенціал України зменшився, баланс демократичних і недемократичних сил і тенденцій погіршився. Україна — аутсайдер посткомуністичного світу на шляху демократичних перетворень. Про це свідчить і Закон про партії, і Закон про вибори, і ситуація з прийняттям конституції, і склад депутатського корпусу всіх рівнів. Недемократичність України є внутрішньою, а не зовнішньою, тому її нелегко позбутися. Східна Україна більш деформована комуністичною й тоталітарною системою, ніж Західна. Попередні кілька років вирішальну роль в історії України грала Західна Україна, тепер — Східна.

Політичну, економічну та соціальну ситуацію в Україні можна зрозуміти тільки з точки зору теорії перехідних суспільств. Суттю перехідного періоду є трансформаційний процес, тобто процес переходу від старої системи до нової. Наша біда і вина полягає в тому, що трансформаційний процес в Україні не здій-

снюється свідомо, послідовно і неухильно. І це основна, найбільш загальна і глибинна причина того, чому ми маємо те, що маємо. Суть справи не тільки і не стільки в тому, що відсутня фундаментально і всебічно розроблена теорія перехідних суспільств, скільки в тому, що в Україні існують певні політичні та соціальні сили, які не заінтересовані в переході від старої до нової системи, які гальмують і спотворюють цей процес. Суть справи в інтересі — політичному та економічному. Поверховному погляду може здатися, що у нас вирують пристрасті, а насправді йде боротьба інтересів. Надзвичайно актуальним і важливим зараз є питання про взаємодію інтересів різних політичних і соціальних сил та процесів формування громадянського суспільства і правової держави в Україні.

В цьому контексті неминує постає питання про загальнонаціональні інтереси та про загальнонаціональну політичну еліту. Наша політична еліта неадекватна вимогам часу, вона рекрутується з випадкових людей, існує брак харизматичних лідерів. Об'єктивно загальнонаціональні інтереси нині полягають, по-перше, у здійсненні трансформаційних процесів в економіці та суспільстві, по-друге, в українізації України.

Найважливішою реальністю нашого часу є квазіреальність, квазідемократія, квазіриннок, квазіреформи, квазіпосткомунізм, квазіпосттоталітаризм, квазі-Україна, України не існує, існує її замітник, якого ще треба перетворити на Україну. Сьогодні, в умовах незалежності (квазінезалежності), ступінь українізації України нижчий, ніж за часів УРСР. Президент Леонід Кучма заявив народові, який 750 років боровся за незалежність і державність: "Держава — це не ікона."

Ми нині стоїмо перед фатальною дилемою: національну ідентичність не можна примусово, насильно впроваджувати, бо яка тоді це демократія; з другого боку її не можна не впроваджувати, бо хто тоді ми?

Наше суспільство більш мітологізоване, ніж суспільство стародавньої Греції. Один з найбільш поширених мітів — це міт про багатопартійність. Ми живемо в епоху "квазі", відповідно маємо квазіпартії. Псевдолідери псевдопартій імітують багатопартійність.

Партії національно-демократичного спрямування дбають на виборах про перемогу чи успіх власної партії, а не про перемогу чи успіх України. Панує сектантство та взаємне поборювання, бонапартизм та нарцисизм. Національно-демократичний рух не став масовим. Це означає, що він не наблизений до потреб мас. Лідери опозиції продемонстрували свою недієздатність і міцно утримують місце політичних аутсайдерів, імітуючи політичну діяльність. Демократія не виникає із політичної діяльності, як Венера Мілоська із морської піни. Треба подбати про носія демократії — громадянина, борця, треба його формувати.

Настав час відмовитись від ілюзії, що існує Рух, УРП, УКРП, ДемПУ, ПДВУ, СДПУ, ХДП... Сьогодні
(Закінчення на стор. 35.)

"ЄВРЕЇ" ЧИ "ЖИДИ"

або чому другорядне питання має для українців першорядне значення?

Справді, серед незліченних проблем, що постають сьогодні перед Україною й, зокрема, перед українською інтелігенцією, питання про те, як назвати одну з українських меншин — "жидами", як вона називалася споконвіку, чи "євреями", як вона почала називатися у совєцькі часи, не повинно було б мати істотного значення. А проте дискусії на цю тему в останні роки не слабнуть, навпаки — вони дедалі помітніше переміщуються з приватно-культурної сфери у сферу публічну, передусім на сторінки періодики.

Оливи у вогонь підлила нещодавно популярна американська телекомпанія Сі-Бі-Ес, показавши двадцятихвилинну "документальну" стрічку режисера Морлі Сейффера "Потворне лице свободи" про "антисемітизм" в Україні, — стрічку, яку, за оцінками експертів, переглянуло щонайменше 17 мільйонів глядачів.

Українська громада в Канаді і США однозначно оцінила стрічку як наклепницьку і расистську — не лише тому, що автори фільму прямо стверджують, буцімто "антисемітизм в Україні сьогодні сильніший навіть, ніж у часи гітлерівського остаточного вирішення" (мається на увазі г. зв. "остаточне вирішення жидівського питання"), а й тому, що всім своїм фільмом вони намагаються переконати публіку, буцімто українцям притаманний "генетичний (sic!) антисемітизм".

Для обґрунтування своїх невибагливих висновків творці фільму не гребують найганебнішими пропагандистськими засобами — від тенденційного висмикування цитат і не менш тенденційного монтажу кадрів до відвертого перебріхування фактів, зумисне провокаційних коментарів і більш ніж довільного обходження з перекладом українських фраз. Закономірно, що наклепницький фільм викликав обурення і протести з боку українських організацій, приватних осіб, учених-українознавців, українського посольства в Америці і навіть жидівських діячів (протест надіслав зокрема київський рабин Яков Блейх, слова якого, вихоплені з контексту і фальшиво зінтерпретовані, Морлі Сейффер використовує у своєму українофобському фільмі).

Не зупиняючись, отже, на "прийомах" Морлі Сейффера (на наш погляд, доволі брудних), звернемо увагу лише на один "аргумент", який використовується ним упродовж цілого фільму. Традиційне українське слово "жиди" постійно перекладається тут як лайливе англійське "кайкс", замість нейтрального "джуз" чи архаїчного "ідз". Зробивши таку підміну зумисне чи незумисне, Морлі Сейффер, однак, знов нагадав нам про серйозну проблему, що виходить — як ми спробуємо показати — далеко за межі суто філологічної суперечки.

Безумовно, звернувшись до фахівців, або й просто зазирнувши до словника, кожен американець може легко переконатися, що слово "жид" в українській мові (як і в польській, словацькій, чеській) споконвіку вживалося як єдине й цілком нейтральне означення згаданого народу.

Росіяни, в яких антисемітизм споконвіку був складовою частиною державної ідеології, мусили створити нейтральне слово "євреї" — на противагу лайливому (в їхній мові, але не в українській) слову "жид". Після окупації України більшовиками ця ганебна дихотомія ("євреї" — "жиди") була силоміць впроваджена і в українську мову — в рамках ширшого процесу колонізації й русифікації України, тотального підпорядкування української культури й самого українського мислення імперській культурі й імперським ідеологічним парадигмам.

Для українців ця безневинна, здавалося б, заміна одного слова на інше мала, однак, значно фатальніше значення, ніж, скажімо, заміна "шкотів" на "шотландців", "мадярів" на "угорців", "муринів" на "негрів", — фатальніше ніж тисячі інших заміन, зроблених в українській мові на догоду русифікаторам. По-суті, українцям було пав'язано не лише російський імперсько-шовіністичний водночас по-комуністичному лицемірний стиль міжетнічного дискурсу (офіційно — "євреї", неофіційно "жиди"); українців фактично було ізольовано від власної історії і культури, відчужено — через спогворений, сфальшований дискурс — від самих себе.

Приймаючи російське слово "євреї" за нормальне для власної мови, українці тим самим визнають українське слово "жид" за лайливе, а отже й — зумисне чи незумисне, прямо чи опосередковано — визнають усю свою власну досовєцьку культуру (й історію) зловісно антисемітськими. Тобто визнають те, про що й ідеться колонізаторам: що це саме вони, колонізатори, навели "порядок" у цій варварській країні, навчивши аборигенів називати жидів по-культурному, а не так, як вони звикли "лаяти" їх по-хохлацьки впродовж століть.

Через сфальшований дискурс досягається подвійне завдання. З одного боку, колонізатори та їхні спільники можуть залюбки демонструвати "всій прогресивній громадськості славетний "антисемітизм" українців, — бо ж "антисемітом" за таких правил гри виявляється не лише бідолашний вуйко на львівській "клумбі", що прогледує боковик: "Мусимо покладатися не на якусь Америку, не на жиду, а на самих себе" (с грашна "крамола", на думку М. Сейффера); "антисемітом" за таких правил гри виявляється і Шевченко, й Франко, й Леся Українка — адже всі вони називали жидів "кайками", з погляду наших американських доброзичливців та їхніх дорадників. А по-друге через такий спогворений дискурс українцям пав'язується комплекс неповноцінності, комплекс вини, зрештою, самозневаги і самоненависті, — що, власне, і є стратегією поневолювачів щодо поневолюваних.

І тут ми опиняємось перед дуже складним, драматичним питанням: чи погодитися з таким дискурсом як і з певною історичною даністю (так, мовляв, сталося і нічого не вдієш; краще цього не ворушити); чи, може, все-таки повернутися до власного дискурсу — попри вочевидь неприхильну реакцію російськомовних мешканців

України (у тому числі українських жидів), які звикли до російського колоніального дискурсу і які сприймають (поки що) український дискурс через призму російської мови і культури.

Драматизм поставленого питання полягає, власне, в тому, що йдеться тут про зігнення двох різних і по-своєму однаково важливих прав, забезпечувати які зобов'язана демократична держава. З одного боку, йдеться про право української нації на деколонізацію, на відродження власної мови й культури, відновлення нормального дискурсу; а з іншого — йдеться про не менш істотне право жидівської меншини почуватися нескривдженою. Більшість жидів в Україні завжди ототожнювала себе з панівною мовою і культурою, а що російська мова й культура є й сьогодні домінуючими в Україні, слово "жид" сприймається цією більшістю не як нейтральне-українське, а як образливе-російське. Текст деформується контекстом, український дискурс заглушується дискурсом колоніальним, іншомовним і іншокультурним.

Очевидно, що українці не повинні нав'язувати російськомовним (переважно) жидам українського слова, яке викликає в них негативні асоціації з російсько-совецького контексту. Але так само очевидно, що й жиди не повинні нав'язувати українцям чужого їм російського слова і цілого колоніального дискурсу, який криється за "безневинною" (начебто) лексичною підміною. Обидва народи повинні досягти у цій справі консенсусної згоди, яка має, на мій погляд, зводитися до наступного:

— з жидівського боку має бути визнано, що накинута українцям більшовиками підміна їхнього власного, цілком нейтрального слова "жид" чужинським "єврей", а відтак переведення українського слова "жид" у розряд лайливих і образливих (за російським взірцем) є частиною колоніальної стратегії, спрямованої на дискредитацію українців, їхнє відчуження від власної, самостійної культури й історії, розумове і психологічне закріпачення. Відкинення колоніального дискурсу є, отже, для українців неминучим і необхідним процесом, здійснюваним у рамках загальнішого процесу деколонізації;

— з українського боку має бути визнано, що для жидівської меншини у сьогоднішньому пост-совецькому і переважно російськомовному контексті слово "жид" справді може бути образливим, а тому повернення до власного, нормального дискурсу від колоніального мусить здійснюватися українцями поступово, гнучко і делікатно, у тісному зв'язку з іншими деколонізаційними процесами;

— і, нарешті, з обох сторін має бути визнана необхідність певного перехідного періоду, за якого обидва слова ("єврей" і "жид") могли б уживатися паралельно, в нейтральному контексті, а щоб те чи те слово не було кривдним для жидів або українців, їхнє вживання мусить обставлятися відповідними застереженнями й роз'ясненнями.

Своєрідною моделлю (чи полігоном) для здійснення всіх цих процесів і внесення необхідних коректив уже сьогодні могла б бути Галичина — як найменш русифікована частина України, де колонізаторський дискурс так і не зміг пустити глибокого коріння і де слово "єврей" так і не прижилося, і то зовсім не через якийсь там "спад-

ковий" галицький "антисемітизм", а лише тому, що галичани, як і поляки, чехи, словаки, не захотіли зрікатися свого власного слова "жид" на догоду більшовицьким русифікаторам. Саме тут, нагадаємо, Морлі Сейфер зняв своє "Потворне лице свободи" і саме тут, на наш погляд, процеси деколонізації й гармонізації міжетнічних відносин (зокрема українсько-жидівських) мають шанс розгортатися найшвидше і найоптимальніше.

"ПОСТ" ЧИ "РЕТРО"...

(Закінчення зі стор. 33.)

в Україні існує, по суті, дві партії — українська і антиукраїнська, прокомуністична й антикомуністична. Практично на нашій політичній сцені виступають їх різновиди — і не більше. Майбутнє України залежить від того, чи вдасться здійснити велику синтезу національних, ліберально-реформістських, соціал-демократичних та християнських цінностей, і на цій основі створити могутню політичну потугу, здатну суттєво впливати на сценарій розвитку подій.

Гамлетівське питання для всіх суцільних на цій землі таке: чи готовий народ України прийняти виклик історії і реалізувати свій історичний шанс?

Особливість перехідного періоду у нас пов'язана з відсутністю сконсолідованої нації. В перехідний період від імперської структури до державності, від тоталітарного режиму до демократії нація формується заново. І це тепер головне, усе інше похідне. Ми маємо справу з несформованою українською нацією, з несконсолідованим народом, з розколотим суспільством. Суть справи не у Верховній Раді, Кабінеті міністрів і Президенті, а у народі. Територію незалежної України населяють переважно радянські люди. Це та реальність, що дана нам у відчуттях наших. Гомо советікус — реальний продукт функціонування старої системи.

Державотворення та реформування може бути успішним тільки на основі консолідації нації (нації не лише у вузькому, етнічному, а в державницькому розумінні; йдеться про те, що всі, хто живе в Україні, — українці, так само, як усі, хто живе у Франції — французи, а в США — американці). Без консолідації нації на нашій території може бути держава, навіть незалежна, але чужа; українська держава буде неукраїнською. Українізація України — основа державотворчого процесу. З другого боку, свідоме, послідовне і неухильне здійснення трансформаційного процесу переходу від комуністичної до посткомуністичної, від тоталітарної до посттоталітарної системи дасть змогу ввести Україну у світовий цивілізаційний процес.

Перехідний процес — це чистилище. Україна — в чистилищі, отже є надія.

Володимир Черняк — доктор економічних наук і професор університету, один з найвидатніших українських економістів-реформістів. Його погляди, висловлені в цій статті поділяємо. — Ред. ■

МИХАЙЛО ВЕРБИЦЬКИЙ І ПЕРЕМИСЬКА МУЗИЧНА ШКОЛА

В історії духового життя кожного народу височіють культурні осередки, які в той чи інший період стають своєрідними символами національного відродження, неначе випромінюють особливу енергетичну силу, що впливає на появу великих, творчих особистостей. У перших десятиліттях XIX століття, таким осередком для всієї України став Перемишль, що відіграв, зокрема, вирішальну роль у становленні національної школи. Звідси вийшли мистці, які понесли музичну культуру в різні регіони країни, а найважливіше — визначили радикально нові тенденції розвитку. Серед них вирізняється постать Михайла Вербицького — одного з найвидатніших представників українського музичного світу.

Михайло Вербицький народився 4 березня 1815 р. в селі Яворнику Руським біля Перемишля.⁽¹⁾ Доля розпорядилася так, що вже в дитячому віці він та його молодший брат втратили батька і залишилися по суті сиротами. Хлопців взяв на виховання далекий родич, перемиський єпископ Іван Снігурський. І саме це відіграло вирішальну роль у формуванні життєвого і творчого шляху майбутнього композитора. Перемишль заслужено користувався у той час славою важливого центру духового життя завдяки діяльності видатних просвітителів — Івана Могильницького, Йосифа Левицького, того ж Івана Снігурського. Для розвитку українського музичного мистецтва особливу роль відіграло заснування при перемиському катедральному соборі хору та музичної школи. Єпископ Снігурський був меценатом тих закладів. Не дивно, що й обидва його вихованці — Михайло та Володимир Вербицькі відразу попали в число учасників хору, тим паче, що хлопці були напрощуд музикальні й мали гарні дзвінки голоси.

Хор і школа, де велось навчання нотної грамоти і гри на різних інструментах, були добре забезпечені фаховим керівництвом. Чільне місце серед вчителів і хормайстрів займали вихідці з Чехії: Алоїз Нанке, Вікентій Серсавій, Людвіг Седляк, Францішек Лоренц. І це зрозуміло. Чехія славилася своїми висококваліфікованими інструменталістами, диригентами, музичними педагогами, вони несли своє уміння по всьому світу. До того ж, в умовах однієї держави — Австро-Угорщини, контакти між українськими і чеськими культурними діячами були дуже близькими. Вони посилювалися спільним спрямуванням суспільних рухів до утвердження національної свідомості, розвитку культурної самобутності (згадаймо, хоч би, тісні взаємини галицьких літературів того часу з чеськими будителями).

Перемиський хор вийшов далеко за межі свого первісного призначення — виконання літургійної музики та участі в Богослужіннях і церковних святах. Він виступив активним пропагандистом здобутків як вітчизняної, так і західноєвропейської хорової культу-

ри. Значну частину його репертуару становили клясична музика — твори Гайдна, Моцарта...

Особливо важливе, можна сказати, навіть революційне художнє і культурно-суспільне значення, мало впровадження перемишлянами в хоровий церковний спів творів Галуппі, Максима Березовського і передовсім Дмитра Бортнянського. Річ у тому, що в церковному обиході Галичини всецілью панувало одноголосся — т.зв. "єрусалимка" або ж "самойлівка". Натомість церковні твори згаданих композиторів, зокрема блискучі партесні концерти Бортнянського, репрезентували високе мистецтво повнозвучного багатоголосся. Засновані на використанні загальноєвропейської, головним чином італійської, техніки хорового письма і водночас глибоко вкорінені в інтонаційний фонд українського народного мелосу — вони стали важливим щаблем у кристалізації основ національної композиторської школи. "Д. Бортнянський є для українців те, що для Західної Європи Моцарт, Гайдн та інші" — відзначав в одній із своїх розвідок, присвячених проблемам розвитку галицької музики, Михайло Вербицький.⁽²⁾

Впровадження у церковний обиход багатоголосного співу, а тим самим піднесення художньої ефективності літургійної відправи, мало важливе значення і для патріотично-громадського руху, сприяло поверненню великою мірою спольщеної суспільної верхівки до рідної культури: "не було іншого способу витягнути руську інтелігенцію з косятьолів, як мелодійним співом у церкві" — зауважував сучасник Вербицького, Іван Хризостом Сінкевич.⁽³⁾

Могила композитора М. Вербицького в с. Млини.

Результати діяльності перемиської школи були великі. З її кадр вийшли мистці, що понесли музичну культуру в різні регіони України, стали піонерами і організаторами хорової справи у Львові (Яків Нерунович), Чернівцях (Іван Хризостом Сінкевич), Ужгороді (Костянтин Матезонський), Мукачеві (Костянтин Білорусин), Самборі (Іван Скобельський) тощо.

На схилі свого віку, згадуючи успіхи перемишлянців, Вербицький стверджував: "...школа стала консерваторією в мініятурі, а хор дорівнював добрій опері, — і виявилось, що існує в Європі крім трьох відмінних за характером категорій музики: німецької, італійської і французької, також четверта характеристична категорія: руська/українська..."

Темпераментний, емоціональний і напрочуд талановитий Вербицький був природженим музикантом. Знання, одержані ним в Перемишлі давали йому всі можливості далі продовжувати навчання і стати кваліфікованим професіоналом. Однак у ті часи для юнака його середовища, що прагнув здобути освіту, була відкрита лише одна дорога — богослов'я. У 1833 р. Вербицький переїхав до Львова і поступив у духовну греко-католицьку семінарію. Перебування в цьому закладі було складним і переривчастим: то він сам переводився на екстерно, то його виключали за різні дисциплінарні провини. Зате любов і потяг до музики весь час залишалися домінуючими в його житті. Вербицький керував хорами, виступав платним солістом в катедральних соборах, вчив гри на гітарі, компонував. Зрештою, так не закінчивши навчання в семінарії, у 1846 р. він повернувся до Перемишля, де одержав посаду канцеляриста при консисторії. Почався напрочуд важливий для формування особистості Вербицького другий "перемиський" період його життя.

Пов'язане це з тим, що Перемишль став на той час важливим центром української театральної культури. Події "Весни народів", революція в Угорщині, скасування панщини значно вплинули на пробудження національної свідомості, зокрема, виникнення перших публічних театральних вистав українською мовою. Започаткувала цей рух Коломия, а слідом за нею пішов Перемишль, де протягом 1848–1849 років було поставлено аматорами 15 драматичних п'єс. Вербицький став одним з найпалкіших шанувальників театру, брав участь у виставах як актор і співак. І що важливо: перед ним розкрилась можливість активно працювати на композиторській ниві... Вербицький написав музику до цілого ряду п'єс, які входили в репертуар перемиського театру. Серед них "Верховинці", "Козак і охотник", "Проциха" та інші. В цих творах чітко проявилися стильові риси, які стали визначальними для його індивідуального композиторського почерку: міцна опора на прикарпатський пісенний фольклор, пропущений через призму структурних засад і технічних прийомів європейської романтичної музики.

Вербицький тут же, в Перемишлі, втретє поступив у духовну семінарію і в 1850 р. прийняв свячення. Після перебування в декількох місцевостях, він у 1852 р. став парохом невеликого села Млини Яворівського району, де прожив до самої смерті. Помер 19 XII 1870 року.

Позбавлений сімейного затишку (Вербицький був двічі одружений і двічі овдовів), композитор жив самотньо і напрочуд скромно. Іван Сінкевич писав у своїх спогадах, що на його обідньому столі часто не було нічого, крім яблук. Не вистачало і ширших контактів з культурним світом, так необхідних для мистецької праці.

І наперекір цим сірим, одноманітним будням розвивалася його творчість — життєстверджуюча, бурхлива, що ламала закріплені норми і схеми. Воїстину, тільки людині з великим природним талантом та винятковою відданістю музиці підвладне подолання таких разючих життєвих невідгод і непрохідних психологічних бар'єрів, що заступали шлях у велике мистецтво...

Щасливий поворот у творчій долі Вербицького зумовило відкриття у Львові 1864 р. Народного театру "Руської Бесіди". Між композитором і трупкою виникли тісні зв'язки. Вербицький віддав у її користування свої написані музичні п'єси, а також почав активно створювати нові. Конкурс, оголошений керівництвом театру, став поштовхом до виникнення одного з найкращих творів Вербицького — побутової мелодрами "Підгір'яни" на лібретто Івана Гулашевича. П'єса з тріумфом утвердилась на сцені. Слава твору вийшла навіть за межі Галичини, що на тогочасні умови було винятковим явищем. Найбільше сприяла успіхові п'єси музика. Вона захоплювала мелодійністю, запашним ароматом народної пісенності і високою майстерністю вокального письма...

Потреби театральної практики зумовили виникнення ще одного специфічного жанрового різновиду творчості Вербицького — т.зв. "симфонії", а насправді оркестрових увертур, призначених для виконання перед спектаклями. Користуючись загальною поширеністю схем будови подібних творів, Вербицький завдяки використанню пісенно-романсових і передусім колюмійкових мотивів, зумів досягти такої свіжості звучання, що ці нескладні композиції слушно зараховують до вагоміших здобутків української симфонічної музики XIX віку.

Театральна музика — це лише одна віха композиторської спадщини Вербицького. Не менше, а можливо, навіть більше значення має його діяльність в хоровому жанрі. Хорові твори Вербицький писав протягом всього свого життя. Велике місце серед них займають духовні композиції — Служба Божа для мішаного хору, літургичні пісні та молитви, що значно збагатили українську церковну музику своєю наспівністю, теплою, щирістю вислову. Особливого розголосу здобули його світські хори. За своєю композиційною структурою, засобами вокального письма хорові твори Вербицького — це типові, поширені в європейській музичній літературі того часу т.зв. "квартети". Однак він зумів наповнити їх новим образно-смісловим та інтонаційним змістом. Йдеться про звернення до українських поетичних текстів, їх музичне осмислення через призму національних мистецьких традицій, органічне перетворення фольклорних мотивів.

У це власне Вербицькому стильове річище безпосередньо вписується один з його найбільш знамен-

них, доленосних творів — пісня-хор "Ще не вмерла Україна", якій судилося стати національним і державним гімном України. Генеза цього твору вельми промовиста: вона засвідчує еволюцію світоглядних позицій Вербицького, його причетність до цієї хвилі піднесення національної свідомості, що була викликана проникненням в Галичину віщого слова Тараса Шевченка. Річ у тім, що текст, покладений в основу майбутнього гімну, був вперше надрукований у львівському журналі "Мета" за 1863 р. (№. 4, с. 271–272) серед поезій Шевченка підписаних його іменем. Таким чином і Вербицький, який саме звідси взяв текст своєї пісні, і решта читачів журналу сприйняли вірш Павла Чубинського за витвір Великого Кобзаря.

Вербицький і по-справжньому звернувся до поезії Шевченка, причому першим з галицьких композиторів. Мова йде про один з його найвидатніших творів — масштабну кантату "Заповіт" ("Завіщане"), написану з великим розмахом для подвійного хору (мішаного і чоловічого), соліста і симфонічної оркестри. Символічно, що вона вперше прозвучала у 1868 р. на святковому шевченківському концерті, де водночас було виконано інший вокально-симфонічний твір на цей же текст: його автором був молодий, початкуєчий, майже нікому не відомий композитор з Києва — Микола Лисенко.

Твори Вербицького користувалися величезною популярністю. Їх співали в домашньому побуті, на вечірках, на різних святкових заходах, ювілейних концертах.

Те, що твори Вербицького відповідали духові часу і заповітним прагненням українського народу, промовисто ілюструє стрімкий злет його пісні "Ще не вмерла Україна". Широка громадськість вперше познайомилась з нею всього лиш, як зі вставним номером до п'єси "Запорожці", що була поставлена у 1864 р. театром "Руської Бесіди". Однак напрочуд скоро "Ще не вмерла Україна" набула статусу репрезентативного хору-гімну. Пісня почала виконуватися на різних патріотичних урочистостях, зокрема прозвучала як завершуючий номер першого на західноукраїнських землях концерту, присвяченого Шевченкові, що відбувся в Перемишлі 26.02. (10.03.) 1865 р. Інтенсивне поширення пісні "Ще не вмерла Україна" в різних національно-визвольних осередках, в тому числі і серед Січових Стрільців, привело до затвердження її у 1918 р. Українською Народною Республікою як державного гімну і повторення цього акту у наш час, коли Україна знову здобула свою незалежність і державність.

Михайло Вербицький — це одна з найсвітліших постатей в історії української музики. Якесь "моцартівська" сонячність і теплота, спокій і врівноваженість проймають систему його музичного мислення незважаючи на те, що його життя і діяльність позначені дивовижним сплетінням контрастів. Ізольоване від мистецького світу, скромне, навіть вбоге існування сільського священика несподівано поєдналося з великою напругою і результативністю творчого процесу, відсутність гучних-патріотичних декларацій — із спонтанним відчуттям приналежності до україн-

ського народу, цілеспрямованим прагненням до звеличення його духовних надбань.

Михайло Вербицький був не єдиним у своїх творчих дерзаннях і пошуках. Він очолив цілу групу музичних діячів, які увійшли в історію української культури як представники т.зв. перемиської школи. До них належали сучасники Вербицького — Іван Лаврівський, Петро Любич, Богдан Леонтович, Матвій Рудковський, їхні традиції продовжили Віктор Матюк, Порфирій Бажанський, Анатоль Вахнянин, Сидір Воробкевич, Максим Копко та інші.

Поява Михайла Вербицького та інших представників перемиської школи на горизонті українського мистецтва XIX віку — явище глибоко знаменне та історично обумовлене. Їхня творчість породжена тією ж хвилею національного прозріння і культурного піднесення, котра в східній Україні визначила літературну діяльність Івана Котляревського, Г. Квітки-Основ'яненка, в Галичині — Маркіяна Шашкевича та "Руської Трійці", а пізніше підняла на неосяжні висоти поетичні звернення Тараса Шевченка.

"Вербицький для нас є не тільки музикантом, а також символом національного відродження в Галичині" — відзначав один з найавторитетніших мистців України Станіслав Людкевич.⁽⁴⁾

Естетичні принципи і творчі досягнення Михайла Вербицького та інших "перемишлянців" щонайтісніше зімкнулися з ідеями, проголошуваними основоположником української клясичної музики Миколою Лисенком. Вони органічно влилися в загальноукраїнський процес професіоналізації музичного мистецтва та вироблення самобутнього національного музичного стилю, що дозволило українським композиторам піднятися на художні вершини і увійти в систему європейської культури зі своїм власним, неповторним голосом.

Марія ЗАГАЙКЕВИЧ

Примітки:

- 1) До цього часу, в усіх біографічних довідках присвячених композиторові, починаючи від мемуарних згадок його друга Івана Хризостома Сінкевича та найперших публікацій Сидора Воробкевича, родинним селом називається Улюч. Уточнення справжнього місця його народження та деяких інших даних було здійснене доктором Здзіславом Будзинським на підставі скрупульозних досліджень, метричних записів. Див. "Заспів". Вісник осередків РУХ-у Львівської консерваторії ім. М. Лисенка, Інституту декоративно-ужиткового мистецтва, 1990, ч. 5, червень-липень, с. 6.
- 2) М. В. з М. (М. Вербицький). О пінію музикальнім. Альманах "Галичанин", кн. I. Випуск II. Львів, 1863, с. 138.
- 3) Начало нотного пінія в Галицкой Руси. — "Бесіда", 15/27/І. 1888, т. II, с. 20.
- 4) С. Людкевич. Михайло Вербицький та українська сучасність. — в кн.: дослідження, статті, рецензії. Київ, "Українська музика", 1973.

(Скорочено з "Перемиських Дзвонів".)

ЕСПАНЦІ АПЛОДУЮТЬ КИЯНАМ

Національна опера України останнім часом посіла досить помітне місце у контексті світового музичного життя. Гастролі оперної, балетної труп, виступи хору й оркестри проходили в багатьох країнах Європи, Америки та Азії. Ісюди, як слухачі, так і музична критика давали найвищі оцінки виставам та концертам київських мистців. Дебюти в тій чи іншій країні, як правило, започатковують сталі контакти, перспективні в мистецькому пляні подальші гастролі. Так було в Німеччині, Франції, Швейцарії, Бельгії. Театр став постійним учасником найпрестижніших європейських музичних фестивалів, зокрема в 1993 році з тріумфом виступив на 55 Міжнародному музичному фестивалі в Страсбурзі (Франція). Трохи раніше були тріумфальні дебюти опери на фестивалях у Вісбадені та Бодензее, оркестра виконала чудову програму сучасної української музики на "Варшавській осені".

Не стали винятком і наші гастролі в Іспанії, в рамках програми "Інтермузика-95", які вже багато років зряду проводить відомий в Європі імпresаріо Айхен. До речі, саме він в 1976 році вивіз наш колектив до Західної Європи, познайомив любителів музики Мадриду й Валенсії із операми "Хованщина", "Пікова дама" та "Катерина Ізмайлова". А потім у творчих контактах між театром та іспанським імпresаріо настала довга перерва, яка залежала головним чином від неприхильної до українського колективу позиції союзного міністерства культури, котре контролювало й дозувало всі тогочасні виїзди творчих колективів за рубіж.

І ось нова зустріч. Цього разу ми привезли до Іспанії дві програми. Незважаючи на короткочасність (чотири концерти), гастролі залишили помітний слід у культурному житті цієї країни.

Гастролі розпочалися в Мадриді, в одному з найкращих філармонічних залів Європи "Аудиторіо насіональ", де виконали в першому відділі фрагменти опери "Борис Годунов" М. Мусоргського — Пролог, сцену коронації, дуєт Марини Мнішек та Самозванця ("Біла фонтану"), "Під Кромами", смерть Бориса Годунова, а в другому — фрагменти із опери О. Бородіна "Князь Ігор".

Програма, запропонована мадрідським любителям музики, давала досить яскраву уяву про російську класичну музику й ті стилі, які вивели її на світові видноколя. Зрозуміло, що більшість слухачів знали творчість видатних композиторів і свою увагу зосередили виключно на виконавстві.

Трохи холодна і сухувата публіка дещо насторожено чекала початку концерту. Хвилювалися й ми. Адже від того, як покажемо себе, залежали не тільки три наступні концерти, а й подальші наші пляни творчих контактів з Іспанією.

І ось змах палички Володимира Кожухаря, перші потужні акорди оркестри, трагічний заспів хору. Перед слухачами враз наче постала стражденна сторінка історії Московського царства.

Захоплюючим і несподіваним стало для слухачів виконання перших фрагментів. Затамувавши подих,

тисячна заля (до речі, жодного вільного місця) слухала монументальне, виразне, гнучке звучання хору, настільки бездоганне, що у залі тільки в павзах між частинами дозволяли собі перевести дихання і поворухнутися. Після коронаційного монологу Бориса Годунова (Валентин Пивоваров) стало очевидним, що кияни підкорили мадрідських любителів музики. Заля наче розчинилася в п'янкуму букеті соковитої і водночас до трагічності простої музики М. Мусоргського. Слухачі ловили кожний такт, кожну оркестрову, сольну й хорову фразу, все більше й більше захоплюючись потужним і красивим звучанням, яке лилося зі сцени. Публіка, яка, безсумнівно, чула не одного першокласного співака, знайома з творчістю знаних у світі оркестрів та хорових колективів, була підкорена і вражена злагожденістю звучання Людмили Юрченко (Марина Мнішек), Олександра Вострякова (Самозванець), Олександра Дяченка (Юродивий), Романа Майбороди (Шелкалов), наповненістю хору та оркестри, виразністю голосів, чіткістю та експресією диригентської манери Володимира Кожухаря.

У другій частині прозвучали фрагменти із опери "Князь Ігор" О. Бородіна. Музика дещо іншого стильового забарвлення у чарівному щодо акустики "Аудиторіо насіональ" звучала особливо соковито і виразно. І диригентів, і виконавців вдалося донести до глядачів яскравий і неповторний орієнтальний малярюнок "Половецьких танців", виняткової краси поліфонію хорового й оркестрового звучання.

Останній змах палички диригента потону в зливів оплесків. Слухачі знову і знову викликали "іменників" цього справжнього свята, яке подарували їм кияни — диригента Володимира Кожухаря і головного хормайстера Національної опери України Льва Венедиктова, з ім'ям якого пов'язані найяскравіші здобутки хорового колективу двох останніх десятиліть. Він заслужено розділив грандіозний успіх цього концерту, який провідні музичні критики назвали "сенсаційним".

Кілька разів викликали й солістів — Романа Майбороду (Князь Ігор), Людмилу Юрченко (Кончаківна) та Олександра Вострякова (Володимир Ігорович).

Оплески не встигали й диригент змушений був знову стати за пульт. У залу полинула прекрасна і непо-

Д-р Олександр Костирко
приймає в Скарборо і Торонто

Dr. Alexandre Kostirko
Family Dentistry

3000 Lawrence Ave. East
Suite 3306, Building B
Scarborough, Ont. M1P 2V2
Tel. 438-6747

2 Jane Street, Suite 505
Toronto, Ontario
M6S 4W3
Tel. 766-2853

вторна музика "Молитви" ("Блаженний день, блаженний час" із опери "Запорожець за Дунаєм" С. Гулака-Артемовського, соліст — Олександр Дяченко). І треба було бачити захоплення мадрідців, яким випало чи не вперше в житті, слухати уривок з української клясичної опери. Знову шквал оплесків і захоплені вигуки "Браво!"

Так розпочалися наші короткочасні гастролі в Еспанії. Наступного вечора в цій же залі зазвучали малюзнані в Європі ораторії "Дзвони" С. Рахманінова та "Олександр Невський" С. Прокоф'єва, вершинні твори російського симфонізму ХХ століття. Глядачі були вражені насамперед вокальною інтерпретацією симфонічної музики С. Рахманінова та С. Прокоф'єва, тією бездоганною голосовою гармонією, переливом напівтонів і ледь вловимих душевних нюансів, які розкривали перед нами хор, оркестра і солісти: Олександр Дяченко, Світлана Добронравова, Людмила Юрченко та Роман Майборода. Оглядач газети "АБС" Антоніо Фернандес-Сід писав про перший концерт київських артистів: "Найглибше враження на публіку справили виконавська майстерність, пречудовий стрій та володіння темою, впевненість і вміння вірно, з легкістю й натхненням виконувати такі складні твори... Яке піднесення! З якою увагою та віддачею переживає хор свій виступ. Яка чудова гармонія скрипкової групи... Хор пречудовий. Голоси, — а їх майже дев'яносто, — дзвінкі, теплі, блискучі, прекрасного тембрального обарвлення, особливо в низьких групах як чоловічих, так і жіночих... Володимир Кожухар, котрий своїм зовнішнім виглядом та впевненою манерою диригування нагадує відомого італійського диригента Нелло Санті, — безсумнівний майстер, скрупульозний, досконалий знавець своєї справи і тих творів, що їх виконує, бо вміє тримати увагу всіх слухачів на своїй диригентській паличці та здатний передати як в оркестрі, так і в хорі усю палітру звучання..."

Я не випадково подаю досить великий фрагмент із першої рецензії на наші виступи в Еспанії. Таких рецензій з'явилось друком чимало, і майже всі вони оцінюють концерти із повагою і захопленням, називають гастролі Національної опери України сенсаційними для Еспанії.

Свою другу мадрідську програму ми показали ще у двох містах — сонцесяйній старовинній Барселоні та Сант'яго де Компанела. Не знаю, чи так швидко розповсюдилась інформація про наші тріумфальні виступи в столиці, чи спрацювала добре налагоджена режисюра (чим ще нешвидко ми зможемо хвалитися), але в старовинному Палаці музики не було жодного вільного місця. На відміну від мадрідської, барселонська публіка не тільки експресивніша, а й більш емоційна. Контакт між сценою і залом запанував буквально з першого оркестрового акорду, із першого заспіву хору.

Еспанський видавець Антоніо Сарасано, який спеціалізується на випуску музичних компакт-дисків та відеофільмів і неодноразово бував у Києві, захоплено відгукувався про наш концерт:

— Еспанців дуже важко здивувати музичним виконанням, особливо барселонців, які, здається, чули все краще, чим може пишатися музична європейська

культура. Але те, що продемонстрували сьогодні кияни, розширило наші усталені знання про виконавство. Ваш хор і оркестра не просто чудові, а виняткові. Я не помилюся, коли скажу — зараз це кращий оперний хор і краща оперна симфонічна оркестра, які будь-коли виступали в Еспанії.

Свої п'ятиденні гастролі ми завершували на півночі Еспанії, у невеликому старовинному університетському місті Сант'яго де Компанела, уславленому тим, що тут похований один із христових апостолів Яків. Як і попередні концерти, він завершився тривалими гучними оплесками, рясними вигуками "браво!" і виконанням на "біс" невиключених до програм фрагментів із "Запорожець за Дунаєм" С. Гулака-Артемовського та могутнім чоловічим хором із "Тараса Бульби" М. Лисенка, які викликали в еспанців справжній фурор. Гадаємо, що з часом в Еспанії у нашому виконанні зазвучать програми клясичної української музики.

Підводячи підсумки короткотривалих, але таких насичених гастролей в Еспанії, генеральний директор і художній керівник Національної опери України Анатолій Мокренко сказав:

— Ці гастролі були для нас принципово важливі. Успіх концертного виконання оперних вистав розкрив дуже широкі перспективи контактів із зарубіжними глядачами. Задоволені ми й відродженням еспанських контактів, які набувають розвитку.

...Колектив повернувся до Києва, де його чекала щоденна напружена праця — вечірні вистави, репетиції і робота над новими постановками. Він порадує киян двома прем'єрами дитячого балету К. Хачатуряна "Чіполліно" і новою версією клясичного "Лебединого озера" П. Чайковського, чудовим гала-концертом, присвяченим 30-річчю тріумфальних виступів у Парижі київського балету, відзначеного у 1964 році Золотою Зіркою Французької академії танцю. А потім — знову гастролі. Цього разу в Німеччині та Франції. Як бачимо, київська опера стає все помітнішим чинником європейського культурного життя.

Василь ТУРКЕВИЧ,
Київ-Сант'яго де Компанела

ДЕНТИСТ
Д-р ІГОР БАБИЧ

Dental Surgeon

подає свою нову адресу:

**297 MAIN STREET NORTH
BRAMPTON, ONTARIO
L6X 1N5**

Тел. 451-0227 або 453-0004

МИСТЕЦТВО НАДРЕАЛЬНОСТІ: ІКОНИ ТА СЮРРЕАЛІЗМ П. ЛОПАТИ

(Слово на відкритті виставки в КУМФ 19.03.1995 р.)

Сьогодні ми маємо змогу запізнатися з творчістю останніх п'ятнадцяти років всім відомого і невідомого директора галерії Канадсько-Української Мистецької Фундації, маєстра Павла Лопати. Ця 12 з черги особистих виставок маєстра Лопати, вражає зіставленням традиційних ікон з сюрреалістичними картинами. Ікони ми звикли бачити на виставках в КУМФ, картини сюрреалістичного напрямку хоч час до часу, але сьогодні вперше ми бачимо їх побіч себе, як паралельну творчість одного мистця. Що спільного мають ці протилежні напрямками, іконографією і способом виконання твори маєстра Лопати?

Одним з елементів спільності можна уважати християнську тематику чи символіку, пов'язану в деяких картинах з національно-українською. Тому, що про ікони українським глядачам відомо багато, щоб відповісти на питання я коротко зупинюся тільки на сюрреалізмі.

Сюрреалізм постав у Парижі 1924 року, коли ідеолог цього напрямку в літературі, Андрей Бретон, проголосив перший сюрреалістичний маніфест, де були визначені головні напрямки, а саме: поворот до дитинства; ідеалізування ненормального і нерационального; використання підстав теорій Фрейда, пов'язаних з "вільною асоціацією" та г. зв. "потоком свідомості". Спираючись на теорії психоаналізи Фрейда про сні та підсвідомість, Бретон заявив про важливість і перевагу в мистецтві снів і сновидінь. Цим він сгаравався поєднати два протилежні поняття: стану сну та фізичної реальності в одну абсолютну дійсність або надреальність! Творчість, що постала на цих теоретичних твердженнях потрясла традиційним мистецьким світом, шокувала глядачів, поставила під знаком запитання поняття, "що це таке мистецтво".

В малярстві появилися дві течії: перша — абстрактний сюрреалізм, побудований на автоматизмі і заступлений такими мистцями, як Массон і Міро; друга — ілюзійний сюрреалізм, побудований на сновидіннях реалістичних чи фантастичних неспоріднених предметів і заступлений такими мистцями, як Тангі, Магріт та Далі.

Маєстро Лопата пішов слідами ілюзійного сюрреалізму, а його взірцем можна вважати Сальвадора Далі. Засади способу малювання Далі: детальність і точність реалістично відображених образів та їх зіставлення в глибокому просторі із гротесково-фантастичними цілком нереальними образами. Породжене буйною уявою та підсвідомістю мистця також бачимо в картинах маєстра Лопати.

В 50-их роках у сюрреалістичних картинах Далі появилися релігійні образи Розп'яття та Богоматері (картини Христос св. Івана на Хресті — 1951, Вечеря — 1955, Пречиста Діва з Гвателюп — 1959) і мабуть вони стали надхненням для релігійних праць маєстра Лопати.

Хоч сюрреалізм був популярним і розповсюдженим у західному мистецькому світі перед II Світовою війною, в українському мистецтві 20-их і 30-их років він майже не проявлявся, хіба в картинах Романа Сельського у Львові. В Радянськiм Союзі сюрреалізм зазнав популярності в часі хрущовської відлиги та в 70-их роках, головню серед

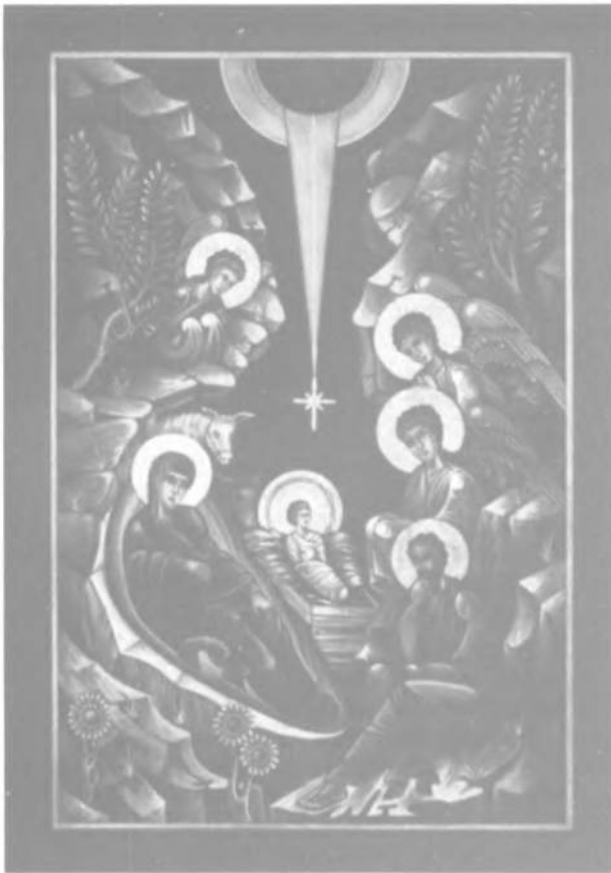
мистців неконформістів, як Макаренко, Марчук, Медвідь чи Завадовський. Щойно в 80-их роках за часів перебування, сюрреалізм став розповсюдженим і набрав статусу загальноприйнятого серед мистців в Україні не тільки таких, як вже згадані і тут відомі: Марчук та Медвідь, але і: Маркович, Левченко, Ткаченко, Петренко та Гордієць. Це була реакція проти соцреалізму та матеріалізму марксистсько-ленінської ідеології. Цей український сюрреалізм дуже часто відрізнявся від західного тим, що в зіставленнях образів було пов'язання одною темою, ідеєю чи констатування якоїсь концепції, як напр., збереження довкілля чи виявлення катаклізму Чорнобиля.

На виставках у Львові 1991 і 1992 роках, картини маєстра Лопати знайшли прихильний відгук може тим, що вони в дечім співпадають зі світосприйманням українських мистців сюрреалістів, але також і відрізняються асоціативним матеріалом та іконографією. Своєю українсько-релігійною тематикою вони також відрізняються від сюрреалістичного мистецтва заходу взагалі, а Далі зокрема.

Особливість картин маєстра Лопати полягає у використанні ікони та домінантності християнської символіки. Вплив ікони пізнати в центральності композиції та у фронтальності образів, включно з пост-модерністичним запозиченням самої ікони, як на приклад в картинах Появлення (1983) та Народження ікони (1989). В центрі уваги Появлення бачимо ікону Ісуса Христа, що зависла в глибокому просторі, типічному сюрреалістичному мистецтву, поміж смугою горбистого краєвиду з церквами Пряхівщини внизу та хмарами вгорі. Надзвичайно вдалим аспектом ілюзійності простору являються обидві ікони Богоматері: зліва типу Умилення — Вишгородської; зправа типу Одигітрії, популярної в Галичині та Волині. Ці два зображення з цілком іншої перспективної точки ніж Христос ставлять під неясність просторові картини, а може і різниці у віровизнаннях східної і західної України.

Картина Народження ікони цікава своїми нерациональними протиставленнями та сюрреалістичними метаморфозами. На тлі фантастичного пустинно-безкрайного краєвиду в долині в центрі простягаються з викрешеної мов швейцарський сирями, руки. З рук ростуть рослини, з яких виростає постать Богоматері з Ісусом, що переходить в ікону. Вгорі в небесах зліва виділіє реалістично зображене око, а справа рука, що благословить. Обидва елементи зустрічаємо в іконах, але в схематичному зображенні та в іншому контексті, як тут. Око загалом характерне в сюрреалістичному мистецтві.

В картині Чорнобильська мадонна (1990) в центрі домінує Розп'яття, що виростає з пня-голови жінки в профіль, що перетворюється в руку. По боках стовбури переминаються у свічки, але замість полум'я з них виростає ланцюг сферичних кульок. Подібну метаморфозу, де з коріння виростає свічник із свічкою бачимо в картині Така її доля, о, Боже мій милий (1993).

"Різдво Ісуса Христа", яєчна темпера, 1988 р.

Картина Покровительська (1990) цікава не тільки завислюю в небесах над морем постаттю Богоматері, що своїм омофором обгортає світські постаті, але саме тим, що в обличчях можна розпізнати сім'ю Лопатів. На тлі моря внизу бачимо писанку та паску, традиційні атрибути українського Великодня, що нагадують про воскресіння та відродження.

В деяких інших картинах можна розпізнати українські історичні постаті і відчитати асоціативний підтекст, що явно сполучує поодинокі елементи і тим розминається з напрямними чистого сюрреалізму. Цікавою композиційно, тематично та з точки зору використання сюрреалістичних елементів являється картина з 1982 року під заголовком 1933 рік. На тлі щораз темнішого неба, форму завислого тризуба виповняє мариво голоду і смерті.

З сюрреалістичних картин без релігійних символів чи української тематики на виставці є тільки один малюнок Дивний світ (1984), де бачимо фантастичний краєвид. До чисто сюрреалістичних картин з людською постаттю можна зачислити Сон (1990), де в розриві стулених дивовижних, подірваних рук розпізнаємо жіноче обличчя зі заплющеними очима та неспокійним виразом.

Крім картин виконаних олійною або яєчною темперою чи мішаною технікою, на виставці маємо 14 рисунків олівцем. Найчастіше це композиції споріднені з малюнками. На особливу увагу заслуговує рисунок Українська Голгофа (1982), тому, що паралельно до нього була намальована картина, яку закупив канадський Музей Цивілізації в Галі, Квебек, для державної колекції.

Виставлені ікони, яких є 16, охоплюють десять років праці мистця. Намальовані на підставі традиційних українських зразків, ікони маєстра Лопати переважно малого формату віддзеркалюють зацікавлення мистця українським іконописом. До сюрреалізму маєстро Лопата дійшов після засвоєння українсько-візантійського іконопису, який в засадах також має за ціль представити не реальний фізичний світ, а світ іншого виміру: світ духовності. Іконопис побудований на засвоєнні прототипів ікон та на іконних традиціях, що залишаться малозмінними впродовж століть.

Сюрреалізм натомість побудований на підсвідомих асоціаціях, сновидіннях, нерациональних зіставленнях, на фантазії індивідуальності мистця. Факт, що маєстро Лопата зумів поєднати ці два протилежні світи у своїй творчості та на одній виставці можна вважати конгровесним, але це рівночасно можна вважати типічним актом сюрреалізму. Такого явища, оскільки мені відомо, ще не було в українському мистецтві і тому вважаю, що маєстро Лопата відкрив для себе та українського мистецтва щось небувале та нове.

Кінчаючи, хочу звернути увагу на те, що цього року заплановані ще дві індивідуальні виставки маєстра Лопати, обидві в його рідній Пряшівщині, яку він був змушений покинути 1969 р., коли Радянські війська зайняли Чехословаччину. Виставки відбудуться в Українському Музею у Свиднику та Краснавічому Музею в Гуменні. Хто міг передбачити 25 літ тому, що 13-та дитина і син сім'ї шевця з Калинова, закінчить мистецьку школу "Онтаріо Колледж оф арт" в Торонті і повернеться

"Чорнобильська мадонна", яєчна темпера, 1990 р.

на Батьківщину завершеним іконописцем і мистцем сюрреалістом?

Відкриття виставки маестра Лопати сьогодні, відбувається напередодні його п'ятдесятих уродин і тому я дозволю собі побажати мистцеві витривалості, дальших творчих успіхів, надхнення та многих літ! ■

ЗДОРОВИЙ І СМАЧНИЙ ХЛІБ та інші печива випікає Українська пекарня

THE **future** BAKERY
& CAFE

власниками якої є Родина Вжесневських
— можна набути також різні українські страви
у наших каварнях

739 Queen St. W., Toronto, Ont., Tel.	368-4235
St. Lawrence Mkt.	366-7259
483 Bloor St. W.	922-5875
2199 Bloor St. W.	769-5020
M-C Dairy, 212 Mavety	766-6711

Юрій МОШИНСЬКИЙ

НІМЕЦЬКЕ МИСТЕЦТВО

(47-ма стаття з серії про мистецтво)

Німці по природі є дуже систематичний народ. Їм теж подобається більше вживати розум, ніж серце. Французам здається, що німці через таке наставлення, є не "артистичні", тому, що мистецтво має бути продуктом серця, а не розуму. Але, не зважаючи на те, чи мистецтво має походити від серця, чи від розуму, німецький нахил до систематичних студій і розвитку ідей та теорій оплатилися, тож німці створили багато першої класи мистецьких цінностей. Коли ми читаємо німецьких філософів і пробуємо зрозуміти їх твори, то ми бачимо, що німецький науковець у першу чергу, пробує створити дуже докладне розуміння своєї точки погляду. Як тільки він зрозумів сам для себе, що він хоче досягнути, то він дуже точно буде прямувати до цієї цілі.

Раніше німецьке мистецтво переслідувало ідею інтерпретації Божого царства на землі, і було релігійне по суті, але пізніше, коли філософи сказали своє слово, музиканти, поети і мистці зачали спільно працювати, щоб далі розвивати ці ідеї. Вони шукали за правдою у своїх висловах і витворили багато стилів, які не мали можливості розвинутися до того ж рівня в інших країнах світу. Вони взяли, наприклад, рококо з Франції, де це був тільки стиль орнаментики, і крізь аналіз, створили повноцінний архі-

тектурний стиль, у якому збудували багато церков, палаців і інших будівель по цілій Німеччині. Це саме вони зробили з романтичним стилем у малярстві. У Франції до романтизму належать тільки кілька мистців, коли в Німеччині цей стиль був розвинений до найвищого рівня. У Німеччині багато письменників з повним розумінням уживали романтичну техніку, багато мистців малювали і багато музик писали у романтичній стилі, романтична школа тривала тут понад ціле сторіччя. Цікаво зазначити, що німці витончують розуміння стилю і доводять це розуміння до формули. Наприклад, романтизм полягає у тому, щоб виділити індивідуум із групи і довести до того, щоб він говорив сам за себе. Німці будуть переслідувати і підтримувати це твердження і працювати аж поки дійдуть до цілі. Французькому мистцеві це твердження буде здаватися дуже обмеженим і він напевно не зверне на нього уваги.

Імпресіонізм уживався дуже мало в Німеччині і рахувався більш технікою, ніж ідеєю або стилем. Імпресіонізм ніколи не прийнявся у німецькій мистецтві, але відіграв роль при переході від романтизму до експресіонізму, як допоміжна школа. Мистець працюючи в імпресіоністичній стилі і техніці навчився відступати від точного викінчення своєї праці і губився у передаванні різних почувань мазками пензля або грою кольорів. Він ще далі дотримувався романтичного підходу насвітлювати особистість, але цій особистості надавав більше виразу і сили. Найголовніший аспект німецького мистецтва — це його пов'язаність з музикою, балетом, поезією і письменством. Як тільки ідея була прийнята в одній галузі мистецтва, чи то пак культури, то вона знаходила доріжку до другої, де вона аналізувалася, переопрацьовувалася і далі розвивалася у формі виразу.

Цей підхід є дуже плідний і позитивний при розвитку розуміння, що саме мистець творить. Він дає мистцеві розуміння самого себе. Праці, які він творить, є не тільки продуктом інстинкту, але висновком студій і уживання ідеї. Мистецтво у цьому випадку стає зрозумілим не тільки мистцеві який творить, але і публіці, яка споживає його. Розуміння приходить з кількох джерел. Перше описується і пояснюється якимось філософом. Тоді уживається у різних формах мистецтва. Опісля порівнюється публікою і оцінюється. Цей підхід витворює єдність між мистцем і публікою. Ця інтерпреляція між мистцем і публікою створює третій фактор духовної єдності і розуміння, без якого мистцеві є дуже важко творити.

Німецький мистець повинен рахуватися щасливим, бо є мало країн у світі, де мистець має такий контакт з публікою і його праця є зрозумілою загальною. ■

ДРУГЕ ТУРНЕ ТВОРЧОЇ МОЛОДІ ПО УКРАЇНІ

Київ (УІС "Смолоскип"). З 27 лютого по 3 березня відбулося друге поетичне турне творчої молоді по Україні, організоване Творчою Асоціацією "500" і видавництвом "Смолоскип". У ньому взяли участь упорядники й автори антології "Молоде вино", яка з'явилася у в-ві "Смолоскип" в жовтні 1994 року. Мета турне — презентувати антологію по регіонах України і в рамках цих презентацій встановлювати тісні контакти з місцевою творчою молоддю, творчо активізувати її, дати їй перспективу в літературному процесі незалежної України, об'єднувати навколо ТА "500".

Маршрут учасників турне пролягав через Львів, Івано-Франківськ та Чернівці.

У Львові, не зважаючи на сильний дощ зі снігом, учасників зустрічав молодий поет Роман Скиба, а відомий письменник Роман Іваничук жертвував свою лекцію для виступу перед студентами Львівського університету.

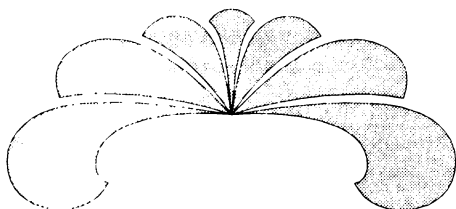
Згодом відбувся вечір у Львівській організації СПУ. Заля була переповнена. Серед присутніх панувала невимущена атмосфера, відчувалося велике зацікавлення приходом в літературу нових молодих поетів.

На черзі був Івано-Франківськ. Деякі учасники турне тут вже вдруге (вперше вони виступали в листопаді 1994 р.). Місцевий культурний бомонд виявив зацікавлення "Моłodим вином", до якого входять учасники франківського літургу "Нова дегенерація". Вечір відбувся 1 березня в приміщенні місцевого правління СПУ. Заля була переповнена, а серед присутніх переважала молодь. Учасники турне також зустрілися зі студентами Івано-Франківського педагогічного університету, а Сергія Руденка попросили навіть прочитати студентам кілька лекцій про сучасну поезію.

З Галичини поети перекочували на Буковину. 2 березня відбувся поетичний вечір у Чернівцях, який організувало місцеве товариство "Запороже", яке представляли Олег Хавич та Олег Яновський. В цей же день вийшло чергове число "Літературної України", де "Молоде вино" названо головною літературною подією 1994 року. Вечір, яким вів Роман Кухарук, відбувся у кафе "Автограф", що позбавило зустріч будь-якої офіційності.

Наступного дня відбулася зустріч зі студентами Чернівецького університету, де підбито підсумки турне та відбуто розмову про літературу взагалі, а не лише про поезію.

Після успішного турне в Західних областях, готується на весну велике турне по Східних регіонах України. Підготовляється одногитневий семінар-конференція творчої молоді України, очікується вихід антології сучасної прози тридцяти молодих, початкуючих прозаїків. ■

ПОЯВИВСЯ ТРЕТІЙ ТОМ КНИЖКИ "СМІЙТЕСЯ НА ЗДОРОВ'Я"

Торонто. — Тут у видавництві Василя Дідюка "Овид" вийшов друком третій том книжки "Смійтеся на здоров'я".

Книжка друкувалась в друкарні "Кобза" в Києві, має 245 сторінок друку, прикрашена численними рисунками, карикатурами і світлинами. Цей третій том змістом і виглядом подібний до двох попередніх, але з новим матеріалом. В книжці зібрані нові і старі жарти, гумор, сатира, фейлетони, анекдоти, карикатури; вона складається з чотирьох частин: гуморески, фейлетони, вірші, з народної мудрости, гумору з України, сотки жартів для старших і молодших.

Книжка присвячена всім засмученим, невдоволеним і покривдженим песимістам, які дали мені поштовх до видання цього третього тому. Хай і цей розвеселює їх знову цілий рік у щастю, добрі і веселості, бо живемо в цікавому і не завжди веселому світі. Кожний з нас має чимало проблем і клопотів, власних і громадських. Але не все треба журитись і заїдати себе проблемами. Так можна "заїстись на смерть". Треба, отже, знайти час на розвагу, щоб бодай частину свого життя провести у веселій атмосфері, тож шукаючи, знайдете її у цьому третьому томі "Смійтеся на здоров'я". Смійтеся сердечно!... Книжка, як і попередні, викликає вас на дружню усмішку, таку потрібну в житті кожної людини. Смійтеся, щоб бути веселими, здоровими і молодими!

Ціна книжки з поштовою пересилкою 18.00 доларів. Набути її можна в українських книгарнях Торонто або в автора, пишучи на адресу:

W. Didiuk
30 Allanhurst Drive, Apt. 402
Islington, Ontario M9A 4J8 Canada
телфакс 249-6244

МЕДИЧНА СЛУЖБА В УПА

Недавно вийшов друком у Львові 23 том Літопису УПА "Медицина служба в УПА". Книга має 480 стор. і містить документи, матеріали й спогади працівників медичної служби УПА та збройного підпілля. В ній поміщено також 115 знімків і 15 фотокопій документів. Статті та документи мають англійське резюме. Вступна стаття для цього збірника в українській і англійській мовах. Редактором тому є д-р Модест Ріпецький, колишній працівник Санітарної служби УПА. Книга ця виповнює велику прогалину в дослідях історії УПА, бо досі про медичну службу в УПА було написано дуже мало.

Поява цього тому повинна спричинитися до дальших дослідів медичної служби УПА. Книга вийшла накладом 40,000. Четвертина накладу цих томів передана безкоштовно для українського війська, а ще додаткові книжки для інших організацій в Україні. Видавництво надіється, що українська громада в діаспорі підтримає цей проект закупом книжок і пожертвами на видавничий фонд "Літопису УПА". Ціна 23-го тому — 25 дол.

Книжку можна замовити:

LITOPYS UPA
P. O. Box 97, Station "C"
Toronto, Ontario M6J 3M7 Canada

Дмитро НИТЧЕНКО

СПОГАДИ ПРО ГНАТА ХОТКЕВИЧА

(Спогади, статті, листи. Київ, 1994 р.)

Дякуючи дбайливим упорядникам: дослідникові минулого, авторові кількох окремих розвідок — Анатолієві Болабольченкові та дочці Гната Хоткевича — Галині, у Києві вийшла з друку у В-ві УКСП "Кобза" чепурна збірка спогадів та статей про нашого славного письменника, кобзаря, диригента, перекладача, співака, композитора та зразкового патріота Гната Хоткевича. У книжці, що має 165 сторінок тексту та 8 сторінок світлин, надруковано 20 окремих спогадів та статей різних авторів, які працювали в його кобзарській капелі чи в театрі або мали знайомство з цією незвичайно обдарованою людиною. Це Анатолій Болабольченко, О. Коваленко, М. Рудницький, В. Стеф'юк, Н. Суровцева, П. Климашівський, Д. Чуб, В. Мартинюк, П. Хоткевич, Г. Бажул, О. Костюк, Г. Хоткевич, М. Кабачок, В. Марчук, О. Семененко та О. Залеський.

До 1938 року ім'я Гната Хоткевича в Україні було дуже популярне серед письменників, діячів мистецтва та читачів. Адже він у Харкові організував робітничий театр, брав участь у концертах, виступав з бандурою, а в літературі виявив свої здібності статтями та художніми творами ще з кінця минулого століття, друкуючись попервах у "Літературно-науковому віснику", брав участь у протицарських демонстраціях та страйках, у революційному зриві в 1905 р. в Харкові на залізниці, що змусило його тікати до Галичини.

Але не зупинив Хоткевич своєї палкої діяльності і тут у Галичині: організував з гуцулів театр і виступав з ними по багатьох селах і містах, виступав скрізь з концертами гри на бандурі, написав низку літературних творів, як "Гірські акварелі", повість "Камінна душа", "Гуцульські образки", а на конкурсі на драматичний твір за п'єсу "Лихоліття" одержав першу нагороду у Львові. Більше того, він написав ноти до бандури, яких досі ще не було. Закоханий у життя і природу гуцулів та взагалі в життя Західної України, мав багато приятелів як серед простого народу, зокрема гуцулів, так і серед письменників, інтелігенції. Лише у 1912 році він повертається в Україну і знову на деякий час потрапляє до царської в'язниці.

У своєму вступі "Слово від упорядника" А. Болабольченко досить широко знайомить читача з особою Хоткевича, його життям, повневір'ями, мистецькою й літературною діяльністю в багатьох ділянках, з його організаційними здібностями аж до його трагічного кінця, коли його було заарештовано в 1938 році й розстріляно в підвалах НКВС чекістськими душогубцями.

Це був період московського терору в Україні, коли сотні письменників, поетів, літературознавців, науковців було репресовано, розстріляно або вислано до концтаборів, закидаючи їм зфальшовані обвинувачен-

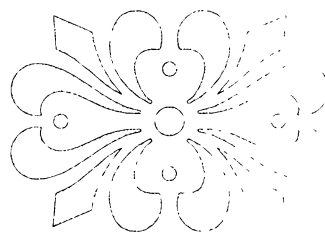
ня у приналежності до націоналістичного підпілля тощо.

Зрозуміло, що серед такої кількості спогадів у збірникові є дуже цікаві і менше змістовні. До найцікавіших, крім вступу та статті "Останній арешт Гната Хоткевича" А. Болабольченка, до цікавіших належать спогади дочки Хоткевича Галини Хоткевич "Коло не замикається", яка широко розповіла про батька, про життя, творчість, родинні обставини, часто і його інтимні сторони. До ґрунтовніших спогадів належить також спогад Олександри Костюк, яка брала участь у хорі, яким керував Хоткевич, була приятельською його родини й багато знала про нашого письменника. Григорій Бажан, наш "австралієць" — бандурист належав до капелі бандуристів ще в Україні, а тому й поділився з нами багатьма новими чи малознаними відомостями про Хоткевича.

Одним з барвистих і найдовших спогадів є нарис М. Рудницького "Невгамовний темперамент", де бачимо Хоткевича в гурті галицьких письменників; зокрема Василя Пачовського, Івана Франка, Михайла Яцкова, Степана Чарнецького, Михайла Павлика та інших. Бачимо його погляди на літературу, обставини, дотепність і симпатії жінок до Хоткевича.

Повернувшись в Україну, Гнат Хоткевич написав цілу низку нових творів: у 1928 році В-во "Рух" видало вісім томів його творів, куди увійшла й історична повість про Богдана Хмельницького та його добу. Ще до революції він почав писати й закінчив повість "Довбуш", яка має 425 сторінок, але вийшла вона вже після його реабілітації в 1965 році. А в архіві Хоткевича ще є чимало недрукованих творів, що чекають свого часу й видавця. Та, мабуть, до найславніших творів Хоткевича належить його великий твір про Т. Шевченка, перша частина якого була заборонена ще в рукописі рецензентом з ЦК партії. Лише недавно цей твір пощастило знайти в одному з архівів Львова.

Трагічний кінець вчинили над Хоткевичем енкаведівські інквізитори в 1938 році. Велич цього неперевершеного універсального майстра в літературі, житті й мистецтві заслуговує на побудову йому гідного пам'ятника у Харкові. ■

"ІСТОРІЯ ПІВДЕННО-СХІДНОЇ УКРАЇНИ"

У наш час політичних пристрастей і дискусій, визначаючись самим й аргументуючи певну позицію, ми щораз частіше звертаємось до джерел: хто ми і звідки? На якій землі живемо? На жаль, нам бракує історичних знань — правдивих, не препарованих ідеологічними хазяями. Ми ніби пробуджуємось з летаргічного сну і з великим здивуванням і душевним болем бачимо навколо себе реальності, зовсім не подібні до тих сновидінь, в тому числі й історичних, які нам навіювали, щоб створити з кожного з нас потрібний для маніпуляторів матеріал. Правда, багато хто продовжує й досі перебувати в запрограмовано-загінно-тизованому стані (звичайно, не з своєї волі), тому для тих, хто прагне пробитись крізь хащі псевдознань чи морок незнання, цікавиться минулим рідного краю, хотілося б порекомендувати книгу відомого донецького дослідника історії нашого регіону П. І. Лавріва "Історія Південно-Східної України". Книга вийшла наприкінці минулого року.

Автор використував величезну кількість джерел — праць попередніх дослідників, документів. У книзі крок за кроком висвітлюється неупереджено, на основі достовірних фактів довга історія нашого регіону, де сліди перебування первісної людини, відкриті археологами знаряддя її праці відносяться ще до палеоліту (300–140 тис. років тому). А скільки народів, племен проживало тут уже в історичні часи! Кіммерійці, скити, сармати, готи, гунни, анти, авари, булгари, хозари, печеніги, половці...

І все ж з часів Київської Русі щораз більше вкорінюється тут слов'янський елемент, що надходить з Подніпров'я, хоч і періодично тіснили чи "накривали" його різні етнічні хвилі. Однак вже від XV століття край цей входить в орбіту господарської діяльності запорозьких козаків, землі яких простягалися до самого Дону. Так, у грамоті, виданій польським королем Стефаном Баторієм у 1576 р., стверджувалось, що межі вольностей Війська Запорозького проходять "з вершини річки Орелі на вершину Кальміусу, а звідтіля на гирло ріки Дону". Цю грамоту згодом підтвердив і Богдан Хмельницький у 1655 році. Самі ж запорожці вважали східною границею своїх володінь річки Чабур, Єю та Кубань. У межах колишньої Кубанської області вони жили осіло в збудованих ними куренях.

Про козаків над Сіверським Дінцем писав Василеві III у 1546 р. пугивельський воєвода: "Нині, государю, козаків у полі так багато: і черкасців, і киян..." В околицях Святих гір козаки цілими товариствами розставляли зимівники, а над Дінцем створювали опорні пункти. Над Азовським морем біля гирла Кальміусу десь у 1500 р. виник запорозький зимівник Домаха, який згодом перетворився в опорний пункт, де козаки переховувались від кримських і ногайських татар.

У рецензованій книзі подані цікаві відомості про виникнення багатьох сучасних міст і містечок

Донеччини, історичні свідчення й перекази про героїчні подвиги козаків у ті далекі й тривожні часи. Як пам'ятник тих часів стоїть Савур-могила. За переказом, козаки, що стояли на чатах, вчасно не помітили татар, не встигли запалити діжок, вступили в нерівний бій з напасниками. Татари оточили Савура, стягли з коня, посікли шаблями. За козацьким звичаєм, товариші насипали йому потім могилу. Наводяться в книзі цікаві розповіді про подвиги інших козаків — Архангела, Супруна...

Історія цього краю — і героїчна, і трагічна. Автор завершує дослідження статистичними таблицями, викладами фактів, подій, які свідчать про жакливі наслідки "здійснення лєнінської політики дружби народів на Донбасі": русифікацію, масові репресії, ліквідацію "куркулів", як класу, голодомор, винищення інтелігенції. Не-зважаючи на все це серед донбасців не припинявся опір антигуманному режимові. Лише за післявоєнний період серед борців-донбасців можна назвати такі відомі зараз в Україні і далеко за її межами імена: Василь Стус (1938–1985) та Олекса Тихий (1927–1984), які в молодому віці загинули в жорстоких пермських таборах; викладач Донецького університету Іван Принцевський (1834–1974), який не витримав цькування і покінчив з собою; в мордовських таборах у 1960–1967 роках карався суджений у Дружківці класик української "радянської" літератури Микола Руденко; талановитий поет з Луганщини Іван Світличний відбув у таборах десять років (1972–1982) та п'ять (до 1987) на засланні. У Миколаївці Волноваського району народився Іван Дзюба, випускник Донецького педінституту, що зазнав переслідувань у 70–80 роках за всесвітньовідому працю "Інтернаціоналізм чи русифікація".

Кожному, хто цікавиться історією нашого великого регіону, варто було б мати цю вельми цікаву і корисну книгу.

*В. Г. ГОРБАЧУК,
м. Слов'янськ на Донеччині*

ЗНАЙДИ ЧАС!

1. Знайди час на ПРИЗАДУМУ... Вона є джерелом СИЛИ.
2. Знайди час на РОЗВАГУ... Вона є тайною вічної МОЛОДОСТІ.
3. Знайди час на ЧИТАННЯ... Воно є джерелом МУДРОСТІ.
4. Знайди час на МОЛИТВУ... Вона є наймогутнішою СИЛОЮ НА ЗЕМЛІ.
5. Знайди час на ЛЮБОВ до інших... Вона є Богом даний ПРИВІЛЕЙ.
6. Знайди час на ПРИЯЗНЬ... Вона є дорогою до ЩАСТЯ.
7. Знайди час на УСМІХ... Він є музикою ДУШІ.
8. Знайди час на ДАВАННЯ... День бо короткий, аби бути САМОЛЮБОМ.
9. Знайди час на ПРАЦЮ... Вона є ціною УСПІХУ.
10. Знайди час на МИЛОСЕРДЯ... Воно є ключем до НЕБА!

ПОКАЯННЯ ЗА ВІРУ В ОМАНУ

Саморозкріпачені народи радянської імперії заклопотані перспективами державної незалежності і поступово забуваються лихоліття минулого. Поринає у Лету пам'ять по жертвах сталінських репресій. Залишки сталінізму і неосталінізм закликають "припинити критику", "не очорнювати славне минуле". Процеси десталінізації набули пацифістських тенденцій "не тривожити рани".

Безмірна трагедія, якою відзначилось ХХ століття, не дає спокою інтелектуальним верствам суспільства дослідити багатофакторний і комплексний своєю природою феномен, що дістав назву — культ особи Сталіна.

Ось книжка з назвою "Усвідомити культ Сталіна" (видавництво "Прогрес". Москва, 1991 р.). Це збірка 26 статей відомих істориків, політичних діячів, публіцистів, письменників. Серед них Антонов-Овсієнко, Бухарін, Седов, Синявський, Євтушенко, Раскольников. У передмові сказано, що "усі статті об'єднані одною метою: глибше розібратися — як в особі Сталіна, так і створеній ним моделі соціального ладу; вияснити історичні, соціологічні та психологічні обставини, за яких досягнув вершини влади Іосіф Джугашвілі".

Назва цієї книжки (без слова *особи*) не випадкова. На ХХ партійному з'їзді Хрущов розвінчав культ *особи* Сталіна. За словником іншомовних слів слово "культ" означає сліпе поклоніння комусь або чомусь, безмірне звеличання якоїсь особи. Тож — хтось поклоняється, хтось звеличує. Хрущов склав усю вину за вчинені протинародні злочини на Сталіна (в його особі) і занурив у Лету свою злочинну діяльність, зокрема в Україні, за що й дістав прізвисько — маленький Сталін.

У книжці "Усвідомити культ Сталіна" виявляється "для суспільства, яке не усвідомлює суті культу Сталіна", що усі задумані Сталіном репресії одноголосно схвалювало Політбюро, за ним увесь ЦК, партійні керівництва республік, областей, районів. Смертні вироки "шкідникам", "ворогам народу", "шпигунам" власноручно підписували Молотов, Кагановіч, Ворошилов, Мікоян, Орджонікідзе та інші члени Політбюро. На загальних зборах установ, підприємств, громадських організацій, вузів лунали вигуки: "Смерть ворогам народу!", "Знищити найманців імперіялізму!", "Нема пощади скаженим собакам!" І усі, як один, голосували "за". Постанови загальних зборів, як "всенародне обурення", здійснювали органи ГПУ—НКВД—МВД, прокурори, слідчі, народні суди. Засуджених охороняли кошові, вохровці, "вертухани". Усю систему насильства пильнували від "зовнішнього ворога" прикордонники. На випадок заворушень, завжди були готові їх придушити добірні дивізії. Предтечею репресій служили таємні агенти-інформатори у кожній установі, підприємстві, університеті, театрі, спілках письменників, художників. Не меншу активність виявляли аноніми—"стукачі" серед співслужбовців, сусідів, знайомих. Виявляється, що майже 18 мільйонів в той чи інший спосіб, свідомо чи не свідомо, сприяли сталінським репресіям.

У цій же книжці зазначено: "Не Сталін створив апарат. Апарат створив Сталіна." Читаємо далі: "...чимало

думають, що причиною виконання волі Сталіна був загальний страх перед ним. Головною пружиною політики Сталіна був страх перед породженим самим Сталіном страхом привілейованої касты за свій прийдешній день. Сталін ніколи не довіряв масам. Він боявся їх."

Мимоволі задумуєшся: і все ж, чому серед 200 мільйонів не знайшлося бодай одного сміливця вчинити замах на життя Сталіна або когось з партійного апарату — від ЦК до низових парторганізацій? Виходить, сталінізм втілює загальний, обопільний страх. Виходить, сталінізм — суспільне явище, глибоко закореніла у свідомості людей своєрідна ідеологія, сліпа віра в облудне "світле майбутнє", "неминучість жертв на шляху до комунізму", "де ліс рубають, там тріски летять". Якесь несусвіття, як подумаєш, фантазмагорія. І звідки таке береється? Тут і пояснення: "Бо ми народ дурнів." Мабуть сказано це з розпуки чи пересердя. А може це рецидив в історії народу, повторення випадків насильства деспотичної влади над народом. Був же Іван Грозний, Петро Великий, Павлошпигунген. І все ж, чому гноблений народ мовчить? Звідки така громадська покора? У книжці "Усвідомити культ Сталіна" наведено ряд історичних аналогій: Ягода, Єжов, Берія — прототипи Малюти Скуратова. ГПУ—НКВД—МВД нагадують опричину (охорона царя від крамоли). Стосовно безмежної влади Сталіна і загальної їй покори, у цій книжці сказано прямо: "Сталінізм суспільне явище з індивідуальною відповідальністю"...

Оце, здавалося б, усе, що й треба довести у 26 статтях на 650 сторінках книжки. Проте звертає особливу увагу стаття "Від анти-Сталіна до не-Сталіна: непройдений шлях". Стаття має післямову під заголовком від лагінського Pro Domo Sua, що буквально означає "для власного дому"; на захист себе, про себе. І дійсно стаття змістом і викладом являє собою ніби, сповідальню, покутницю: "Нині ми живемо у себе вдома під знаком великих змін, поривань до очищення і оновлення. Але ми не сміємо забувати Чорнобіля, Сумзатгу, Тбілісі..."

У книжці "Усвідомити культ Сталіна" скрізь вживається "Росія", "російський народ", "наш народ". Проте трапляється дещо стосовно України, колись "житниці Європи". Читаємо: "Знищено назавжди корінний соціальний прошарок — селянина-односібника, селянина-господаря, хлібороба-середняка". Є дещо й повчальне для нас, в еміграції. Автори усіх статей цієї книжки, де мова про голод в Україні, називають його примусовим, як засіб суцільної колективізації сільського господарства. Зате наша еміграція називає голод в Україні — "штучним". За усіма енциклопедичними словниками слово "штучний" означає: підробний, уявний, фальшивий. О ні! Той страшний голод був не "штучний", а справжній. Еміграція доводить тутешнім засобам масової інформації, сенатським комісіям, комісії ООН прав людини, що від голоду в Україні загинуло 7 мільйонів. Навіть на відповідних відзначках бачимо цифру "7". А тут довідуємось (від чужих), що від голоду в Україні загинуло 13 мільйонів.

Книжку "Усвідомити культ Сталіна" прочитати варто. Бодай зробиш свій і про себе висновок (Pro Domo Sua). Це послужить осторогою перед сліпою вірою у чийсь оману і позбавить покаяння за таку гнітючу помилку. ■

КАПІТАН, КОТРОГО НЕ БУЛО

(З історії Другої світової війни)

Мертве тіло, принесене хвилями до берега р. Гуельви, не викликало великого зацікавлення в еспанського рибака, що виловив його із води. Ішов квітень 1943 р. Друга світова війна була в розгарі. І потік трупів із збитих і впавших в Атлантику літаків і кораблів не припинявся. Але це тіло відрізнялося від других. Воно було тілом британського "військового моряка", котрого взагалі не існувало у флоті. Союзники, тільки що витиснули німецьку армію Роммеля із Північної Африки. І як висловився тоді В. Черчіль "хіба що вже зовсім дурак, не знав би, що на черзі є наступ—захоплення союзними військами Сицилії". Тим не менше, союзники надіялися впевнити Гітлера в протилежному, іншому. Рішення про це, представлене особливо секретним відділом контррозвідки британського Адміралтійства, було дуже успішним, блискавичним. Воно полягало в тім, щоб підсунути німцям документи про котрі ті і мріяти б не посміли. В Північну Африку ніби відправлявся кур'єр із письмовими інструкціями для переможців—союзників. По дорозі його літак ніби розбився і тіло із всіма документами виявилось викинуте морем на еспанський берег. Уряд Франко, номінально нейтральний, відкрито симпатизував Німеччині, і в країні було досить німецьких агентів, щоб будь—які знайдені тут документи дуже скоро виявилися у Берліні. Жертвувати літаком було зовсім не потрібним. Тіло було підкинуто на берег із підводного човна. Підготовувати фальшиві інструкції "розкриваючі пляни найближчої капітанії", було легше всього. А для цього спочатку сер Арчібалд Ней, начальник генерального штабу, написав генералові Александрові, командуючому 8-ою армією, "розкриваючи" в своїм посланні "пляни" висадки на вискупі Аракос у Греції. Потім адмірал Маунтбаттен написав генералові Ейзенгаверу верховному командуючому в Північній Африці і адміралові Кеннінггему, вставивши в обидва листи жарг про сардинки, щоб навести німців на думку про острів Сардинію. В своїм письмі лорд Маунтбеттен рекомендував свого кур'єра, як особу, в складі персоналу його штаб—квартири комбінованих операцій, що заслуговує всякого довір'я. Трудніше всього було знайти підставленого "мертвого кур'єра", чие тіло не викликало б ні найменших підозрінь німців.

У кінці—кінців чоловіка підходячого віку було знайдено. Він умер від запалення легенів. Його батьки дали згоду на використання тіла їх сина у військовій операції при умові, що він буде належно похоронений і, що його ім'я ніколи не буде оголошено. Команда взялася за працю створення нової особистості "свого службового чоловіка". Вони зробили його моряком Королівської фльоти і назвали його "капітаном Вільямом Мартином", тому, що в Королівській фльоті було багато Мартинів. Вони записали місце його народження в Кордифі в 1907 р., виписали йому особисте посвідчення з номером 148228. І, щоб пояснити, чому карточка, не дивлячись на капітанський чин, виглядала такою новою, вписали в ній "Видана замість номеру 09650, загубленої". Після всіх цих формальностей контррозвідка почала виробляти індивідуальність "капітана" Мартина. В гаманець для особистих докумен-

тів йому вклали один п'ятифунтовий банкнот і три по банкноту. В кишені його штанів поклали декілька монет, пачку цигарет, коробочку сірників, кусочок олівця, два використаних лондонських автобусних квитки, корінці двох квитків в театр. Про особисте життя капітана Мартина потурбувалася молоденька співпрацівниця Адміралтійства, написавши йому два листи від закоханої, котрі, разом із фотографією і рахунком на 53 фунти стерлінгів за перстень, також були в його кишені. Туди ж вкладено і письмо "батька" із Північного Велзу, в котрім "капітан" без особливого ентузіазму, скоріше сухо, був поздоровлений із зарученням. Також було вкладено письмо із банку Ллойда, що капітан Мартин перевищив свій кредит на 79 фунтів, і стандартну записку адвокатської контори, у зв'язку із одержанням його заповіту. Все було готовим для доставки мертвого вістуну. Труп розморозили, зодягли в військову уніформу і рятувальний жакет. Речі "капітана" були старанно упаковані, а службові документи вкладені в портфель, прикріплений до його зап'ястя руки. Накінець він був вкладений в спеціальний контейнер, набитий сухим льодом. І два чоловіки відправились з ним на машині в Грінок в Шотландію, звідкіля підводний човен "Сараф" повинен відплисти до Мальти. Коли великий ящик із написом "Оптичні інструменти" завантажили на борт, команді було сказано, що він містить в собі метеорологічний прилад, котрий треба скинути в еспанські територіальні води без відома господарів. Довірені офіцери, взявши тайну лише в останню хвилину, винесли ящик на палубу, викинули із нього "капітана Мартина", надули його рятувальний жилет і обережно спустили його у воду, за півтора кілометри від гирла р. Гуельви. В слід за ним відправились гумова шлюпка і весло, як свідок авіокатастрофи. Плян удався якнайкраще. Іспанський рибак доповів про свою знахідку в той же ранок. Звістка—новина про "трагедію" скоро дійшла до британського консульства в Мадриді, разом із одержанням всього майна загиблого "капітана". Експертиза встановила, що конверти розкривалися. А після війни вивчення захоплених нацистських документів показало, що письма були дбайливо розглянуті і вивчені німцями на високім рівні і впевнили навіть Гітлера в тому, що союзники націлюються на Грецію і Сардинію. Тому німецьке командування розмістило там свої війська, щоб були готові зустріти і відбити наступи союзників. І німці були дуже здивовані, коли союзники штурмували не ті плацдарми, а Сицилію, де на—всяк—випадок знаходилися: одна італійська дивізія та дві німецькі. Тому наступ союзників на Сицилію був дуже успішним, військові втрати у місцях висадки були на багато меншими, чим сподівалися. І дорога в Європу була прорубана через Італію...

І тоді героєм дня став чоловік, котрого не існувало у фльоті: "капітана Вільяма Мартина" похоронили із всіма почестями...

О. ГАРДНЕР

Скорочений переклад українською мовою:

Іван Перепадченко

ФАКТИ СПРОСТОВУЮТЬ

Осанням часом у польських засобах інформації та усних виступах розповсюджуються чутки про те, що в роки Другої світової війни під час трагічного для польського й українського народів конфлікту, відомого під назвою "Волинської різні", на Волині нібито було вбито півмільйона поляків, які начебто тут мешкали. Прокоментувати цей факт кореспондент Укрінформу попросив відповідального секретаря редколегії видання "Волинська область. Реабілітовані історією" кандидата історичних наук, доцента Волинського державного університету імені Лесі Українки — Миколу Кучерелу.

— *Миколо Михайловичу, ви давно досліджуєте проблеми взаємин українців і поляків у ХХ столітті. То що ж то була за "Волинська різня" і які сили її спровокували?*

— Справді, влітку 1943 року на Волині розгорнулися трагічні події, які вилилися по суті в міжнаціональну війну між польським і українським населенням краю. Хто ж їх спровокував? Деякі польські дослідники минулого вважають, що конфлікт спровокувала Українська повстанська армія УПА. Але звернемось до історичних фактів і документів. Як відомо, горезвісний пакт Молотова-Ріббентропа поділив Польщу між Німеччиною і Радянським Союзом. Емігрантський польський уряд у Лондоні ніяк не хотів примиритись з втратою так званих "східних кресів". А тому під час Другої світової війни він мався всіляко втримати ці землі в складі майбутньої Польської держави. Для цього велася цілеспрямована робота, аби жоден з поляків не виїхав з цього краю. Мовляв, без поляків Волинь не буде польською. Заохочені поляки створили в багатьох селах воєнізовані табори і загони самооборони, так звані пляцувки, які почали навіть нападати на українців. Негативну роль у загостренні стосунків між поляками й українцями зіграло й використання німецькими окупаційними властями поляків на службі в поліції, яка замінила собою українську поліцію, котра в березні 1943 року перейшла в УПА. Польська поліція відверто сприяла окупантам у проведенні загарбницької політики: вона допомагала вивозити на роботу в Німеччину молодь, переслідувала і видавала українських патріотів, партизанів і осіб, що їм допомагали.

Така політика польських колабораціоністських сил не могла не викликати негативного ставлення до поляків з боку місцевого українського населення. Додали оливи в огонь і довоєнна антиукраїнська політика польських властей, яка була спрямована на остаточну асиміляцію та окатоличення. Не останнім чинником у розпалюванні польсько-української ворожнечі була також гідішня імперська політика Москви і Берліна.

Факти свідчать, що ОУН, яка боролася за самостійну й незалежну Україну, неодноразово зверталася до місцевого польського населення з відозвами про припинення антиукраїнських акцій. Багатозначним є те, що перші терористичні дії були спрямовані проти тих поляків, які співробітничали з німецькими окупаційними властями. Нам сьогодні не відомі документи, хто ж першим розпочав криваву "Волинську різню". Однозначно лиш те, що терор був взаємний і жорстокий. Хоча до політичних

згодом було зараховано і немало звичайних побутових конфліктів.

— *Яка ж ймовірна кількість жертв міжнаціонального конфлікту з обох сторін?*

— Точну цифру навряд чи хто може назвати. Ясно одне: згадувана цифра п'ятсот тисяч жертв лише з польської сторони — явна фальшивка, бо в ті роки на Волині проживали всього близько двохсот тисяч поляків, що підтверджується документально. Самі польські історики підтверджують тридцять п'ять тисяч загиблих поляків. З них поіменно встановлено лише 12,5 тисячі.

Щодо загиблих від рук поляків українців, то ця цифра невідома й приблизно. Адже ця тема раніше була забороненою для українських істориків. І події в основному трактували лише польські вчені, чимало з яких тенденційно висвітлювали причини і характер трагічних подій.

Згаданий міжнаціональний конфлікт — спільна трагедія польського і українського народів. Вона була викликана, і це особливо треба підкреслити, не національною неприязню, а політикою тодішніх польських і радянських імперських сил. Сьогодні є можливість підійти до вивчення цієї проблеми справді неупереджено, об'єктивно. З'ясуванню істинної правди послужить і співпраця українських та польських вчених, про яку було домовлено під час недавньої конференції польських та українських науковців у Польщі.

Зіновій ЖИЖАРА,
Укрінформ

МИСТЕЦЬКІ ВИРОБИ TRYPILLIA ARTS

Великий вибір рамок для картин
і дипломів

QUALITY ONE HOUR PHOTO LABS

і доброякісні фото для паспортів
та інших документів.

2285 Bloor Street W., Tel. 766-0113
Toronto, Ontario M6S 1P1

BABY POINT LOUNGE 343 Jane St., Toronto tel. 767-2623

ПРИЄМНЕ І ВИГІДНЕ ПРИМІЩЕННЯ
НА ВСЯКІ ОКАЗІ!

- Повна кухонна обслуга.
- Українські й інші страви,
в наших або інших залах.

БУДЬТЕ ГОСТЕМ НА ВЛАСНОМУ СВЯТІ!
ПРО ВСЕ МИ ЗА ВАС ПОДБАЄМО!

"ТАВРІЯ" — У ПОЛЬЩІ

Чи намагалися ви колись у години пік вїхати чи виїхати з Варшави? Якщо ні, то варто колись це зробити, аби переконатися, що "корки", такі характерні для високорозвинених держав, у столиці Польщі трапляються так само, як у будь-якій світовій столиці.

І ось саме в цей час до Польщі на повних обертах вїжджає ще один новий зразок конкурентного автомобіля, але не з Заходу, а зі Сходу — з такою степовою і романтичною назвою, як "Таврія". Польська преса рекламує це авто, як дешеве, економне і порівняно велике за розмірами — щось середнє між місцевим "Фіатом" 126 і "Полонезом".

Відповідну угоду із Запорізьким автомобільним заводом Автозав підписала варшавська фірма "Даміс-Мото-Полянд". Вона існує з 1989 року і ще донедавна займалася розповсюдженням "Сузуки Маруті" з Індії. Але ось недавно "Даміс" зацікавився "Таврією". У колишніх залах Дослідно-виробничого текстильного інституту в Лодзі створено монтажні цехи для збору автомобіля "Таврія" у грюх версіях: стандарт, люкс і фургон.

Пресовий речник "Дамісу" Анджей Чернєвський розповідає:

— Як і кожна фірма, наша також розраховує на певний прибуток. Монтуючи "Таврію", ми, звичайно, не розраховуємо на великий зиск, тому й ціна автомобіля поміркована, але ми вже маємо певний досвід з цією фірмою. Минулого року ми прийняли і продали їх 300 штук. Цього року розпочали іншу форму співпраці — монтаж цих автомобілів.

— *Чи оплачується монтувати і продавати автомобілі в Польщі, адже можна те саме робити в Україні і потім доставляти їх сюди?*

— Звичайно. Існує певна митновалютна політика, яка надає перевагу монтуванню автомобілів над імпортом вже готових авт. За імпорт треба платити високе мито, податки і акцизу тощо.

— *Чи ще якісь автомобілі зі східної частини Європи функціонують у Польщі, здається, російські?*

— Якщо йдеться про монтаж й імпорт, то сьогодні тут є лише "Таврія". Але імпортується також машини з Тольятті — "Ладі". Щоправда, вона досить дорога — від 170 млн. до 190 млн. зл. А наша "Таврія" коштує 115 млн. зл.

— *Так що пересічний маломажний поляк може пересісти з "Фіата 126 II" на "Таврію".*

— Власне це й було нашою головною метою — дати можливість придбати більший, п'ятиосібний автомобіль, і "Таврія" відповідає цій категорії клієнтів — недорого, більша, гарніша.

В залежності від попиту ми маємо можливість збільшити монтаж автомобілів ЗАЗ-1102 удвічі. Передбачаємо також створення авторизованої мережі сервісних станцій по гарантійному і післягарантійному ремонту "Таврії". Адже ми продаємо її не лише у Варшаві, а й на території усієї країни. Тому й майстерні мають бути скрізь. А в майбутньому, можливо, співпрацюватимемо з Луцьком, нам подобається український ЛУАЗ.

Отож, уже в лютому в Польщі буде змонтовано 60–70 автомобілів "Таврія". Широкої дороги і гумових дерев!

Володимир ПРЯДКО

ДУМКИ ПРОТИ НОЧІ

- ☞ Тотальна апатія сьогодні — це тоталітарна деспотія завтра.
- ☞ На слові нас найперше й ловлять, а "найдруге", діло, — вже хтось інший втілює.
- ☞ Політика така тонка штука, що, бува, чесну людину робить підлою (коли політиці це вигідно), а підлу — чесною (коли людині це вигідно).
- ☞ На краю прірви, це так, — зате ж який красив!
- ☞ Держави ніхто нікому не збудує на халяву, а захалявно живучи, ми й поготів її не матимемо.
- ☞ Даруймо тим, що не туди нас завели, — але навіщо вони знову (тепер уже просяться) нас вести?
- ☞ Свобода слова має сенс, коли їй передують обов'язок думати.
- ☞ Люди, як і гроші, розмінюються на дрібниці — іноді аж до того, що від них первісних не лишається нічого.
- ☞ Життя дуже дороге — навіть тоді, коли стає нестерпно дорогим.
- ☞ Молодості й справді притаманна хвороба лівизни, але ж чи завжди правизна старості — ознака здоров'я?
- ☞ Черга в сьогоднішній Україні — найлюбіше місце для пропаганди вчорашніх ідей.
- ☞ Спіратись можна на минуле, але стояти треба на сучасному — лише при цій умові в майбутньому не згаснемо.

Ростислав ДОЦЕНКО

Для всіх українців і їхніх родин
у скорботний час місце Вічного покою.

ST. VOLODYMYR
UKRAINIAN CEMETERY

УКРАЇНСЬКИЙ ЦВИНТАР
СВ. ВОЛОДИМИРА

в Оквилл, Онт.

- Щороку спільна молитва й окремі поминки за душі тут спочилих.
- Дбайливий догляд Адміністрації та запевнена майбутність відносним міністерством Провінції Онтаріо через т.зв. "Вічний Фонд Українського Цвинтаря Св. Володимира"!
- Дві окремі Секції: УПА і Братства Дивізійників, прикрашені чудовими пам'ятниками.
- Порада і поміч в перенесеннях останків (праху) з інших цвинтарів-поховань!
- Ціни за місця-ділянки найнижчі в околиці! Добрий доїзд! Близький Дім Культури!
- За додатковими інформаціями просимо звертатися на число телефону:

Години — 9:30 до 4:30
БЮРО — (905) 827-1647

АНДРІЙ ЛАТИШКО — адміністратор

ОГЛЯД ПРАЦІ ПРОВОРУ КУК

Минає третій рік праці обраного на XVII-му Конгресі провору Конгресу Українців Канади. Наближається XVIII-ий З'їзд, який має відбутися у Вінніпезі наступної осені. Що було зроблено за цей період часу, чого досягнуто, а чого ми не змогли досягнути?

Гріх було б жалітися на брак подій за цих минулих два з половиною роки. А події були незвичайні, можна сказати історичні!

Насамперед, Екзекутива та Президія КУК були зайняті остаточним полагодженням справи з посольством України в Оттаві, на яке українська громада Канади так щедро збирала гроші. Незважаючи на різноманітні перешкоди та суперечності, що виникали в ході закупівлі будинку для посольства та резиденції, усе щасливо розв'язано і залишається лише формальна передача закупленого майна урядові незалежної України. Так, попри всякі труднощі уже понад три роки незалежної! Хочеться це підкреслити, бо ми, переймаючись сучасними українськими клопотоми, якийсь про це починаємо забувати.

Апогеєм усіх подій за минулий час, звичайно, був триумфальний приїзд Президента України, Леоніда Кучми, до Канади. Адміністрація КУК на чолі з Лідом Гавришків та спеціально створений комітет були зайняті полагодженням справ, пов'язаних з приїздом Кучми. Його прийом канадським урядом на найвищому рівні, виступ на конференції Великої Сімки, урочисті зустрічі з українськими громадами Торонто, Вінніпегу та Едмонтону, його наради з підприємцями-нафтовиками Альберти — усе це схвилювало і піднесло настрій української громади і водночас показало, чого може вона досягнути, згуртована у свої організації.

Усе це мабуть найяскравіші і найсвітліші події за минулий час. Проте багато зроблено на інших рівнях праці. Президент Конгресу Українців Канади та відповідні комісії доклали багато зусиль, щоб ефективніше впливати на урядову політику щодо України і щодо життя українців у Канаді. В березні минулого року відбулася зустріч екзекутиви КУК з канадським послом в Україні, Франсуа Матисом. На цій зустрічі було порушено багато актуальних питань: політична та економічна ситуація в Україні, роля та діяльність канадського посольства, канадсько-українські стосунки, справа кількісно низької імміграції українців до Канади. Також у березні 1994 року комісія зв'язків з Україною на чолі з Іваном Петришином відбула зустріч з міністром закордонних справ Андре Улегом, підготувавши до цієї зустрічі відповідний інформаційний документ, в якому з'ясовано було позицію української громади на чолі з Конгресом щодо канадсько-українських відносин. У документі підкреслено важливість надання Україні гарантій недоторканності її кордонів, питання технічної допомоги, важливість економічних та військових угод з Україною, порушено імміграційне питання тощо.

З ініціативи Конгресу Українців Канади уряд Канади оголосив Україну пріоритетною країною у своїх зовнішніх відносинах. У світлі цієї політики уряд доручив КУК координувати одну із своїх програм технічної допомоги Україні під назвою Програма Канадсько-Українського Партнерства.

Стосовно життя українців в Канаді, президент КУК О. Романів зустрівся з міністром багатокультурності, Шілою Файнстоун, та іншими представниками департаменту, а також з членами Парляменту, щоб підкреслити важливість збереження політики багатокультурності і позицію Конгресу Українців Канади з цього приводу. Слід також зазначити, що з ініціативи Провінційної Ради КУК Саскачевану та її голови Адріана Бойка, Екзекутива підтримала проект-дослідження під назвою "Вплив багатокультурності на розвиток торгівлі", який взяв на себе незалежний консультант-спеціаліст, і зобов'язала його вивчити, питання багатокультурності з економічної точки зору з метою протиставлення новим віянням і поглядам в канадському суспільстві, що, мовляв, ця політика задорого коштує канадському урядові. Дослідження це має на меті показати, що, навпаки, розквіт і добробут етнічних громад в кінцевому рахунку урізноманітнює і збагачує економіку Канади і сприяє розвитку торгівлі.

Одним із успішних проектів КУК був Форум персоналу, в якому взяли участь працівники усіх провінційних рад, працівники головної канцелярії, Фондації ім. Т. Шевченка та працівники бюро КУК в Оттаві. На Форумі розглянуто багато різних проблем, пов'язаних з життям українців в Канаді та шляхи їхнього розв'язання. КУК розіслав запитник українцям Канади, після чого на річній конференції на підставі аналітичного вивчення відповідей були визначені пріоритети української громади в таких питаннях, як: освіта, участь молоді в громадському житті, допомога Україні тощо. Є й інші проекти з попередніх років, які КУК продовжує виконувати, як, наприклад, щорічне надання стипендії студентам з журналістики.

Конгрес продовжує відстоювати перед урядом право кожного канадца одержати справедливе розслідування і судове слухання згідно канадського законодавства з приводу будь-яких звинувачень включно із звинуваченнями у воєнних злочинах.

Багато цікавих проектів було виконано провінційними радами КУК...

Звичайна річ, не все йде так гладко у праці Конгресу. На жаль, ще й досі не полагоджена справа відшкодування за інтернування українців під час I-ої Світової війни. Розв'язка цього питання урядом Малруні не влаштувала Конгрес. Теперішній ліберальний уряд не поспішає з якими-сь вагомими пропозиціями. Економічна ситуація в країні також не сприяє розв'язанню цього питання.

Конгрес різко заперестував проти ганебної передачі радіостанції CBS "60 Minutes", вимагаючи прилюдного вибачення за допущені перекручення, а також висвітлення української точки зору на порушені в програмі питання. З приводу цієї передачі КУК надіслав листа до CRTC (Канадська Комісія у справах радіо і телебачення), а також відповідного листа надіслано до Міністра Юстиції...

Неможливо в газетній статті охопити всю діяльність КУК за минулих два з половиною роки. Для зацікавлених у детальніших інформаціях дозволю собі нагадати читачам, що адміністрація наша регулярно видає Бюлетень Конгресу Українців Канади.

*Раїса МОРОЗ,
Голова Комісії зв'язку та інформації*

Ро-Ко

ДИВНИЙ СОН ПРИСНИВСЬ МЕНІ...

У наш час, щоб людина була в загальному курсі справ, у своїх пошуках знання — хоч не хоч — мусить завертати на "інформаційний супершлях (супергайвей)". Інакше, залишиться на самому кінці хвоста софістикованих громадян; не знатиме, що де діється, і що з нею діється.

Я уже мав нагоду скористати з цієї модерної технології, і маю її по самі вуха й поза вуха. Прочитав якось, що можна дуже багато дізнатися, однак треба мати доступ до інформаційного супершляху. Маленький доступ дає телефонний апарат т. зв. push button. Тож я відразу задзвонив до телефонної компанії — "мамочки" Bell. Звідтам мені відповіли, що я вже такий push button маю. "От, хвороба — подумав я, — за такий апарат плачу вже роками, і ані разу не скористав з його відгузности."

Я відразу до тієї сторінки газети, де оголошують суперінформації — різні і всякі, включно з сексом та як "граціозно" старітися. (Хто би колись таке видавав?!) "Пушбатоную" на подане число телефону. (Не зраджуся, по які інформації дзвонив, бо не знав, що мені суперінформатори порадять.) Чую в трубці голос і не розумію, що той голос від мене хоче. Повісив трубку, відповідно психологічно підготувався, як на фронті перед битвою, і ще раз натискаю кнопки телефону. Чую голос: "Якщо хочеш інформації про погоду на світі, натисни кнопку ч. 1. Якщо хочеш... натисни кнопку ч. 2. Якщо хочеш... натисни кнопку ч. 3. Якщо не маєш push button, чекай." Неприготований до такого швидкого бігу інформацій, ніякого "баттона" я не встиг натиснути, то чекаю, а музика грає мені у вухо якогось Штравсового вальчика, і я почуваюся, як на балі у цісарському Відні. Аж тут знову перервав музику голос, і я цілий перемінівся у слух, аж затрясся. Чую: "Будь терпеливий, зачекай хвилину. Це рекордінг..." І знову музика... І знову повторився цей самий "рекордінг". Виглядало, що той супергайвей забитий більше, ніж шляхи з котеджів додому на довгий вікенд. Так і відхотілося мені тої інформації.

Якось згадав я своєму приятелю, тому від політики, що наша ненька Україна не має інформаційного супершляху, як тут має діаспора.

— Має, має! І ще який супергайвей! — заговорив швидко, як той рекордінг у трубці телефону. — Широкий, як степ, глибокий, як Чорне море, високий, як орбіта супутників. І заливає її брудними водами інформацій, як біблійний потоп через прозорі кордони, з самої Москви. Уже ходять поголоски, що українські політичні Ної будують свої ковчеги, бо не можуть знайти хоч десять праведних патріотів, щоб, загатити ці потоки.

— Я мав на думці супершлях між ненькою Україною і її диґіною Діаспорою, — я закоментував.

— І в цьому напрямі здійснюється будова супергайвею з обох кінців, — він ще більше запалився, — тільки не відомо, чи ті кінці колись злучаться, як в тунелі з Англії до Франції під глибоким морем.

Так ми розійшлися.

Після такого збігу обставин зі мною щось сталося. Я якби відкрив свій власний інформаційний супершлях. Почали мені снитися дивні сни, немов би їх хтось мені посилав по інформаційному супергайвею десь з космічного центру. Досі, як звичайний задоволений політичний діяпорець, я собі спав і як збудився, не пам'ятав чи що снів, чи ні, хоч ще за Горбачова часом у страхопудних примарах кагебіст, страшніший від чорта, гнався за мною з наганом, і я втікав через городи, аж душівся від браку повітря. В останній час почали мені здійснюватися — щоб висловитися по-літературному — так би мовити, "віщі сни".

Віщі сни — нічого нового, бо з Біблії знаємо, що в старовинних часах, коли ще не було push button апарату, таким сонним зоряним супершляхом приходили інформації від Найвищого з-поза небесних засвітів. Моя "суперінформаторка" пояснила мої "віщі сни" тим, що я з кожним днем щораз ближче дохожу до того зоряного супершляху.

Недавно мені "здійснився" дивний сон, коли я здрімнув, слухаючи українську радіопередачу "Прометей". (Люблю її слухати, бо вона має свій таємний чи таємничий інформаційний супершлях.) Снитися мені, ніби я в Києві у президентському палаці. Сиджу між Президентом неньки України, котрий тримає в правій руці козацьку булаву, і найславнішим політиком світу Владіміром Жириновським, котрий має на голові царську корону Петра I з червоною кремлівською зіркою на чубку. Я ніби їхній перекладач. (Президент говорив виключно державною мовою, а Жириновський — виключно офіційною.)

Жириновський запевнив Президента, що він найбільший приятель українців, більший від українських приятелів України в діяспорі. Не змінив свого приятельства навіть після програми 60 minutes, в якій американці ствердили, що українці родяться з антисемітськими генами. Але він не вірить американцям, як не вірить, що його батько був євреєм зі Львова. (Уві сні я перекладав по-англійському багато краще, ніж здійснюю англійську мову в дійсному житті наяву. Навіть не заікнувся. — "Та ж це сон!" — я майже вигукнув сам собі у сні. — Правда, один раз заікнувся, бо не знав, як переложити "ненька Україна", але хтось мені підповів якби на лекції англійської мови в школі, і я сказав: "мом Юкрейн".)

Жириновський, як на політика, видався мені — уві сні — чесним демагогом, бо говорив не так те, що думав, як те, що йому прийшло на язик. У вступі підкреслив, що політики такого великого покрою і таких широких світоглядів, як він, не потребують думати. Вони тільки мають робити політику!

— Леоніде Даниловичу, — каже (це вже великий поступ в інтернаціональних відносинах "мом Юкрейн", бо Леоніда I Макаровича він називав "дядьом Леоною"), — я Ваш приятель і приятель всіх українців, які бажають приятельства з світовою спільнотою. Нащо вам

збройні сили України, як у них нагорі генералів–москалів, як горобців на стіжку пшениці. Розпустіть їх додому, бо за що їм платити, за що годувати? Це звільнить великі людські резерви для будови незалежної неньки України.

Так і сказав "неньки".

— Але це атрибут державности. І хто тоді буде охороняти цілісність України? — спитався затурбованим голосом Президент і помахав булавою.

— Атрибут, як є атрибутика, — вияснивав своєму Жириновський. — Ви не маєте мафіозної Чечні. (Кортіло мене додати: "А Крим?" — але стримався, бо я тільки перекладач.) Наш спільний кордон такий довжелезний і прозорий, — продовжував Жириновський, що сам себе охороняє. А у скрутний час ці кордони оборонить Українське козацтво гетьмана Муляви, додав з притиском.

— А інші кордони? — тихенько спитався Президент.

— Ми підпишемо договір дружби, то вже маємо армію в Задністров'ї, в Абхазії. На заклик вони прилетять на охорону кордонів неньки України, як пожарники на алярм вогню.

— Нащо неньці Україні Чорноморська флотія, — продовжував далі, аж почервонів, — як вона придасться тільки на брукт. Нащо їй Крим, як вона має стільки клопотів із своїми комуністичними й соціалістичними депутатами? Баба з воза коням легше, і навіть я не маю претенсій до неньки України, крім, очевидно, Донбасу й Луганської області.

— Це все? — спитався втомлено Президент і поклав булаву на стіл.

— Ні, не все. Понаганяйте усіх партократів і номенклатурників, усіх міністрів та депутатів, бо з них користи, як кіт наплакав. І крадуть вони народне добро — під суд їх! — вигукнув, аж червона зірка на його короні якби запалала.

— А хто їх буде судити, як я усіх порозганяю?

— Дуже влучне запитання, — аж очі заблестіли Жириновському, — очевидно, верховний суд у Москві.

— І що далі? — Президент посунув булаву ближче Жириновського.

— Далі, що далі. Далі буде договір дружби з Москвою, а ми маємо готовий інформаційний супергайвей до Києва, і подбаємо, щоб ви, браття, запанували у своїй сторонці. І найважливіше, — підкреслив тріюмфально, — тоді на столі кожного громадянина незалежної неньки України появиться один кілограм ковбаси. Першосортної!

— А звідки відразу візьметься 53 мільйони кілограмів ковбаси? — здивувався Президент.

— Якто звідки? Імпортувати з Франції й Німеччини, Польщі, Угорщини чи навіть з Ізраїлю. І то саме добрий час, бо Міжнародний валютний фонд якраз дав неньці Україні позику чотири й пів мільярда доларів. То почисліть, скільки за них купиш ковбаси? Буде досить, і ще лишиться для братів росіян...

В цьому моменті мене збудила з популарневої дрімки музика радіопрограми "Прометей". Ця бесіда була така реалістична, що досьогодні не певний, чи мені вона приснилася, чи я її чув з радіопрограми. ■

УКРАЇНСЬКА АЗБУКА

АРГУМЕНТОМ в нас кулак,
АКАДЕМІКОМ — Прицак.
БІГОС — дуже добра річ,
БИЙ СВІЙ СВОГО — це наш клич.
ВАРЕНИКИ — наша страва,
ВИШИВАНКА — наша слава,
ГОЛОС НАШ — це звук в пустині,
ГРЕЧКА — спорт найкращий нині.
ГУЛЯШ добрий до картоплі,
Г нам впало під пантофлі
ДАМИ мажуть уста й брови
ДО ПЛАЧУ ми все готові,
ЕММА — зразок модерніста,
ЕКО — вершок гумориста.
ЄВШАН-ЗІЛЛЯ — пісня наша,
ЄДНІСТЬ у нас — каша й кваша,
ЖУРБА лазить все за нами,
ЖІНКА грає в хаті драми,
ЗАРОБЛЯТИ мусить тато
ЗАЛИВАЙКІВ в нас багато.
ІКЕР — псевдо гумориста,
ІКРА добра, як є "Чиста",
ІЖАК має гострі зуби,
ЇСТИ кожне живе, любить.
ЙОРДАНЬ в нас велике свято,
ЙОСИФ — лихий в нас був "тато".
КНИЖКА добра є на сон,
КАША у нас як закон,
ЛОВИ — це був звичай панський,
ЛЮЛЬКУ курить Лев Добрянський,
МАКОГІН — це влада жінки,
МАСКА — це об'єкт для шмінки,
НУДНО, як грошей немає,
НУДЬГА на смерть заїдає.
ОСЕЛЕДЦІ їмо в піст,
ОСЕЛ — це наш комуніст,
ПОЛІТИКА нас надула,
ПЕРЕСТРОЙКА оминула,
РІПУ їли ми за німців,
РІДКО коли зводим кінці,
СТРАХ великі очі має,
СВАРКА всіх нас роз'їдає,
ТАНЯ — це ім'я жіноче,
ТЯГНЕ з нас москаль, що хоче,
УВАН грошей має мало,
УКРАЇНЕЦЬ любить сало,
ФІЛОСОФ з нас кожний кутий
ФІГА — наш трофей здобутий,
ХРУНЬ з ногами вліз в корито,
ХОХЛА ще замало бито,
ЦЯЦЬКА — радість для дитини,
ЦИРК в нас майже є щоднини,
ЧЕМНІСТЬ — добра є манера,
ЧУБ є признаком фразера,
ШКОДА добра є наука,
ШКОЛА нам не йде без бука,
ШАСТЯ від гроша дорожче,
ЮПКА — це гуцульська поша,
ЯЙЦЕ в нас мудріше курки,

ЯНИЧАРІВ більш, ніж в турків,
Б — знак м'який у нашій мові
Мов олія рицинова.

Панько НЕЗАБУДЬКО,
"Всесміх"

МОДЕРНІСТАМ (Епіграма)

Ну, які ж з них модерністи?
Я читав їхні "вірші" —
В них ні розуму, ні змісту,
Ані серця, ні душі.

В них ні доброго, ні злого
Все якраз Рябку під хвіст.
Насобачили такого,
Що й не втямить модерніст.

В. ДУБИЦЯ

Павло ГЛАЗОВИЙ

ДЕ БЕРУТЬСЯ ДІТИ

— Де взялися ми? — онуки
Спитали в бабусі.
А бабуся пояснила
В старовиннім дусі:
— Тебе знайшли на капусті,
Тебе в бараболі,
Тебе знайшли під вербою,
Тебе — на тополі.
Тебе знайшли біля клуні
На соломі татко...

І тут раптом обізвався
Якесь онучатко:
— От сімейка, так сімейка!
Хоч тікай із дому.
Хоч би ж одне появилось
На світ по-людському!

БУЙНІ ПРЕДКИ

Вдарив батько сперсердя
Хлопчика малого.
Той поплакав, перепакав
Та й питає в нього:
— Тебе, татку, бив твій тато?
— Бив, та ще й немало.
— Ну, а тата твого били?
— Теж перепадало.

І сказало хлопчеченято,
Заломивши ручки:
— Тепер ясно, звідки в тебе
Хуліганські штучки.

КАНАДСЬКА ОПЕРА ПРИЙШЛА ДО НАРОДУ

(Канадська Сцена) — Впродовж багатьох років канадці ставились до опери, як до мистецтва еліти, аж нарешті опера в нашій країні прийшла, як кажуть, в маси.

Канадська Оперна Компанія (СОС), що базується в Торонті, вважається лідером в цій галузі. Мистецьким керівником її є Річард Бредшоу, директором Елайн Калдер, під їх керівництвом за останні 13 місяців СОС досягла нового рівня визнання публіки. Пляни на майбутнє включають школи в Онтаріо та оперний сезон 1995–1996 років із кількох вистав.

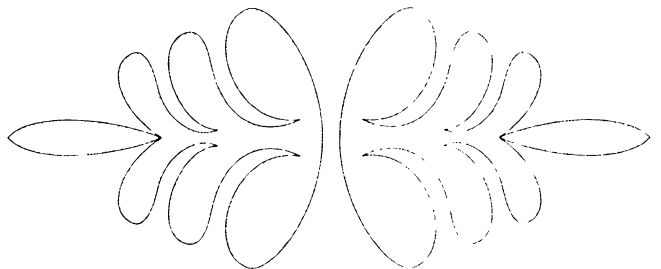
В 1993 році міжнародний успіх дістався виставам Бели Бартока "Блюберд Касл" і Арнольда Шоенберга "Ервартунг". З повним аншлагом вони пройшли в Единбургу, Нью Йорку і Мельбурні. Виступ в Единбургу заслужив приз фестивалю "Скотсмен Гамада" та Міжнародної нагороди критиків. Ось, що писала преса стосовно останньої нагороди: "СОС досягнув висот найкращих оперних компаній."

Надхнення таким визнанням, Канадська Оперна Компанія зробила ще більше прекрасного для любителів цього виду мистецтва. Минулого місяця було проведено "Оператон-95" на підтримку компанії "Ансамбль Студію", що виховує молодих співаків. Одним з випускників студії є тенор Бен Генпер, який став суперзіркою після виконання арії Каніо з опери "Паяци" минулого січня і лютого. Інша випускниця, сопрано Саллі Діблі виконуватиме головну роль в опері Пуччіні "Gianni Schicchi". Нинішня учасниця ансамблю Аніта Краузе недавно виграла приз в \$3750 в міжнародному конкурсі імені Моцарта в Зальцбурзі.

На майбутнє компанія плянує такі новинки: на початку цього року співаки "Ансамбль Студії" демонструватимуть чудеса живої опери перед 20 тисячами студентів в 50 онтарійських школах, представляючи опери "Богема" Пуччіні і "Сіндерелла" на музику композиторів Масенета і Росіні. Історія про Попелюшку, описана багатьма мовами світу, представлятиметься на сцені в інтернаціональних костюмах.

В 1995–1996 сезоні СОС продовжуватиме популяризацію опери серед сімей, надаючи при цьому "сімейні" квитки для дітей до 15 років. Є надія, що буде реконструйовано торонтський театр О'Кіф Центр, який не має задовільної акустики та достань місця для розміщення театрального реквізиту за сценою.

Закриття сезону 1994–1995 року відбудеться в квітні в О'Кіф Центрі операми Доніцетті "Лючія ді Лямермур" і Чайковського "Євгеній Онегін". ■

ВІЙСЬКО БЕЗ ЯСКРАВИХ НАЦІОНАЛЬНИХ ОЗНАК

Я вже деякий час міркую над тим, що наше військо в сучасний момент не має яскравих національних ознак, які будили б сантимент — патріотичні почування вояка. Сучасна молодь, покликана до війська, на мій погляд є досить — сказати б так — національно безбарвна. А це значить, що її якась злочинна рука легко може направити на шкоду українській державності. В усякому разі, на неї не можна покладатися, як на стійкого несхибного оборонця.

А тим часом ми маємо історично условнені патріотичні кадри: Січові Стрільці, а по-друге Вільне козацтво і запорожці. Тому я вважаю доцільним нинішню Національну гвардію в Україні іменувати Січовими Стрільцями, а прикордонні військові формації іменувати Вільними Козаками або Запорозжцями.

Хтось скаже: годі бавитися в сантименти, у віджилі історичні брязкальця. Але, на мій погляд, з цим ніяк поводитися не можна: наша сучасність є продовженням нашої історії. Вояки виховані на традиції січового стрільцтва і запорожців не будуть поглядати і дожидатися ласки Москви чи Варшави, а цупко триматися свого кореня.

А. Юриняк, Каліфорнія

Шановний Колега А. Юриняк!

Дозвольте не з усім з Вами погодитися. Сама зміна назв справі не зарадить. Українська Національна Гвардія вже має свою майже п'ятирічну гарну традицію. А якщо деяким гвардіяйцям потрібне глибше своє коріння, то можуть його пошукати в УНГ 1946–1949 років. Вільне козацтво, вірне своїм традиціям, повинно стати справді вільною, надпартійною парамілітарною організацією й замінити нинішню нелегальну партійну УНСО. А окремі дивізії регулярної української армії можуть з часом прийняти назву січово-стрілецьких чи запорізьких дивізій.

М. Дальний

СІЮ, ВІЮ, ПОСІВАЮ...

...Насамперед прийміть запізненого посівальника—віншувальника:

*"Сію, вію, посіваю, — з Новим роком вас вітаю:
Хай прилине до вас щастя з новорічним вітром,
Принесе прозору воду і чисте повітря.
Подарує Україні святкову обнову,
Поверне нам традиції й слов'їну мову!"*

Зичу вам здоров'я і насаги до "Нових Днів". Висилаю передплату й "трішки на горішки"! Подивляю вас обох і дякую Богові, що ви Є. Скажете — це мало подивляти, треба придбати 10 передплатників... Правда. Це так. Але, на жаль, мені не таланить... З мене слабкий купець. Я зразу в мордяку бив би тим, що відпекуються...

Будьте здорові нам на славу!

Дмитро Грушецький, Рівер Гров

ХТО ВІДГУКНЕТЬСЯ?

Вельмишановний п. Дальний!

Бажаю доброго здоров'я і Вам особисто, і Вашому добротному журналові в цей свого роду ювілейний рік — адже як не як, а минає півстоліття останньої великої хвилі укра-

їнської еміграції, яка вельми спричинилася для збереження і збагачення української духовності. Сподіваюся, що й у "Нових Днях" з'явиться бодай побіжна спроба підсумувати здобутки українства в усіх світах, а також проаналізувати проблеми й перспективи діаспори у світлі (а також і в "сутінках") постання незалежної української держави ("по-доукомплектованої", як і чимало іншого у нас). Попри всілякі традиційні наші негаразди, усе-таки маємо підстави сказати, що українська еміграція зробила для України дуже багато, внесок цей далеко не повністю усвідомлений, але він є, він працює на українську майбутність. Отож — будьмо!

І два конкретні моменти:

1) "Нові Дні", безперечно, один з найзмістовніших українських журналів поза Україною. Та навіть у найбільшій українській бібліотеці — ЦНБ АН у Києві — нема повного його комплекту. Звідси прохання до читачкої В/громади — зібрати всі номери до 1950 року включно, аби при нагоді передати їх до Києва. Ну, а спромогтись на бібліографічний покажчик "Нових Днів", без якого 9/10 його інформації губиться в глибині часу, — це вже майже утопія!

2) За деякими даними письменник Юрій Горліс-Горський (автор роману "Холодний Яр", збірки "Тюремних віршів" тощо) був близький до кола Івана Багряного. То чи не відомо Вам щось про його останні роки, де він жив, де помер (щодо чого існують різні гадки)?

Усіх Вам гараздів!

Р. Доценко, Україна

* * *

"Нові Дні" ми висилали до Центральної Наукової Бібліотеки Академії Наук у Києві від першого числа їх появи, хоч і не знаємо кому журнал попадав до рук. Повний бібліографічний покажчик "Нових Днів" обцяє виготовити Інститут журналістики при Київському Державному університеті. Надіємось, що це не буде ще одна утопія. Точні інформації про останні роки життя Юрія Горліс-Горського перешлемо, як тільки їх отримаємо. — Ред.

"АННА ЯРОСЛАВНА" В КИЇВСЬКІЙ ОПЕРІ

Шановний Пане Редакторе!

...Чи Ви знаєте, що Київська опера приготувляє оперу мого покійного чоловіка "Анну Ярославну"? Вона має бути готова ще в цьому році... Режисер з Парижу, він сам українського походження і, цікава річ, його предки втікали разом з Мазепою до Туреччини, пізніше оселились у Франції. Він дуже зацікавився цією оперою, можливо, що опера буде поставлена й у Франції... Мій чоловік помер 20 років тому; шкода, що він не дожив до цієї великої події. Дав мені Бог довгий вік — три роки тому Київська опера запросила мене на свій 125-річний ювілей і по 60-ти роках я сама полетіла на це свято. Пляную ще раз полетіти на прем'єру "Анни Ярославни".

Ще раз всього доброго вам бажаю.

Марія Сокіл Рудницька, Бордман, Огайо

НЕСПОДІВАНА ЗУСТРІЧ...

...Несподівана зустріч із давнім знайомим є завжди всього лише приємністю. До такої зустрічі я зараховую і "зустріч" з "Новими Днями". Одержав два номери. З журналом я знайомий ще з часів покійного П. К. Волиняка. Він imponував мені своєю одвертістю і здоровою логікою. Правда, не всім це було до вподоби, бо, як кажеться, "правда не раз очі коле", але в мене він завжди був поважний. Згодом ми з "Новими Днями" якось розминулися. Тому я зараз радий

знову вітати цей вартісний журнал, констатуючи рівночасно, що П. К. Волиняк має знаменитого наступника...

Степан Романко, Елкінс Парк, Па.

КОРОТКО ПРО "НОВІ ДНІ"

...Надсилаю відпову передплати на 1995 рік і пожертву 45 дол. у 45-ліття журналу. Засновник і перший редактор "Нових Днів" покійний П. К. Волиняк пожертвував себе всеціло видавничій праці і журнал був "трибуною" його політичної ідеології, хоч із самого початку "Нові Дні" назвав універсальним журналом... Нині "Нові Дні" пребагаті різноманітним змістом, дуже цікаві — прекрасні!

З подякою і щирою пошаною до Вас

Т. Мацьків, Торонто

...Бажаю в Новому році не здавати позицій, а видавати і далі цей так потрібний і цікавий для нашої діаспори культурний журнал. Щастя вам Боже і на будуче!

Неоніла Гордієнко, Філадельфія

...Читаючи журнал я зауважую, чи може мені лише так здається, що за останні пару років почало з'являтися багато більше імен і прізвищ, які стали передплачувати і жертвувати при різних нагодах на журнал.

Добре явище. Я є читачем і передплатником (з моїм татом) журналу від самого його заснування св. п. П. Волиняком і бачу хто тягнув віз "Н. Д." весь час і мені прикро, що то були одні і майже ті самі люди, а тепер трохи більше сипнуло з рогу достатку...

Але, як кажуть: "Краще пізно, як ніколи." А тепер і надалі бажую Вам і Вашій дружині доброго здоров'я і добрих успіхів у видавничій діяльності. Сердечно дякую.

В. Токар, Ніагара Фаллс

Шановний Пане В. Токар!

На жаль, Вам тільки здається, що за останні пару років стало багато більше передплатників "Нових Днів". Демографічний стан у нашому видавництві дуже подібний до ситуації в нинішній Україні: багато більше давніх передплатників відходять на той світ, ніж тих, що народжуються. І, мабуть, тільки тому, що постійно "відлітають сірим инурком" ті, які досі тягнули віз "Нових Днів", на їх місце впрягаються інші давні передплатники, щоб той віз не застряг у глибоких пісках пустелі... І ми вдячні їм, що допомагають "Новим Дням" вижити у нелегких умовах.

М. Дальний

Літературний Конкурс ім. Остапа Тарнавського

Об'єднання Письменників "Слово", в порозумінні з мгр. Марією Тарнавською, проголошує конкурс на прозовий літературний твір, писаний українською мовою. Тема довільна.

Участь можуть брати тільки ті, яких літературні твори досі не були піддані публікації. Запрошуємо до конкурсу авторів з України та діаспори. Вік не обмежений.

Манускрипти надсилати до першого червня 1996 р., на адресу "Слова": 29 Halford Avenue, Toronto, Ontario M6S 4G1 Canada.

Головою журі є проф. Данило Струк з Канади, д-р Ляріса Онискевич з США та проф. Марко Павлишин з Австралії.

Грошеву нагороду, призначену на конкурс за найкращі твори в сумі \$1500.00, розділимо відповідно до кількості і якості праць. ■

ЛИСТИ ДО РЕДАКЦІЇ

Бл. п. РОСТИСЛАВ БРАТУНЬ

Ділимось з читачами сумною вісткою, що 7-го березня 1995 року у Львові, на 68-му році життя відійшов у вічність колишній голова Спілки письменників Львівської області, колишній головний редактор журналу "Жовтень" (тепер "Дзвін"), депутат до парламенту за часів перебудови — відомий поет, публіцист і громадський діяч **РОСТИСЛАВ АНДРІЙОВИЧ БРАТУНЬ**.

Покійний народився 7-го січня 1927 року в м. Любомлі на Волині. Він автор багатьох збірок поезій й публіцистичних творів, у тому й таких, що мають пряме відношення до українських поселенців в Канаді ("Канадська книга", 1963; "Батьківський заповіт", 1981; "Братам за океан", "Слово до земляків-туристів з Канади" і інші). Ростислав Братунь був енергійним і відважним громадським діячем, який завжди вживав свої значні впливи в компартії для захисту української мови й українського народу. Жартوما говорили про нього: "де не плюнь, там Братунь!" Його пам'ятатимуть і як головного промовця на похороні-маніфестації композитора Володимира Івасюка.

Нехай буде вічна йому пам'ять!

В ПАМ'ЯТЬ ІНЖ. ЛЕВА БИКОВСЬКОГО

Пересилаю Вам чеком 130.00 доларів з таким розрахунком: 30 дол. передплата за 1995 рік, а 100 доларів на пресовий фонд "Нових Днів" у пам'ять мого чоловіка **ЛЕВА БИКОВСЬКОГО**, в третю сумну річницю з дня його упокоєння.

З великою пошаною і найкращими побажаннями усіх та здоров'я

Марія Биковська, Денвер

Р. С. Чи одержуєте "Український Історик"?

Високоповажана Пані Маріє!

Сердечно Вам дякуємо за третю з черги значну пожертву в пам'ять Вашого чоловіка і нашого цінного співробітника б. і. п. Лева Биковського. Пам'ятаю його ще з часів його близької співпраці з покійним д-ром Юрієм Липою у Чорноморському інституті.

Нехай пам'ять про них буде вічною серед українського народу!

"Український Історик" ми одержуємо. — Редактор.

В ПАМ'ЯТЬ НІНИ ГР. НИКОЛЕНКО

Замість квітів на свіжу могилу бл. пам'яті **НІНИ ГРИГОРІВНИ НИКОЛЕНКО** на пресовий фонд "Нових Днів" пересилаємо \$50.00.

Доні Людмилі Доброноженко з чоловіком Петром — наші глибокі співчуття. Нехай Мама серед праведних спочиває, а Вам, Мілочко, нехай Господь дає здоров'я і витривалість пережити невіджалувану втрату.

Вічна їй пам'ять!

Ніна Кузьменко, Вікторія Калужна

В ПАМ'ЯТЬ НІНИ НИКОЛЕНКО

Замість квітів на свіжу могилу в 40-ий день смерті нашої дорогої мами, сл. пам. **НІНИ НИКОЛЕНКО**, що відійшла у вічність 20-го березня 1995 р., складаємо по—

жертву 100 дол. у її світлу пам'ять на потреби журналу. Нехай Милосердний Господь пошле їй царство небесне, а пам'ять про неї завжди буде у наших серцях.

донька Людмила з чоловіком Петром Доброноженком,
Голлівуд, Флориди

В ПАМ'ЯТЬ ІВАНА БОДНАРЧУКА

У п'яту річницю відходу у Вічність чоловіка, батька і дідуся св. п. **ІВАНА БОДНАРЧУКА**, який упокоївся 5-го травня 1990 року, як нев'янучий вінок у його світлу пам'ять складаємо пожертву \$25.00 на пресовий фонд "Нових Днів".

Хай канадська земля буде йому легкою, а пам'ять про нього між нами вічною!

дружина Емілія
і син Ярема Боднарчук з родиною

Св. п. МИХАЙЛО ТИТОВИЧ СМІК

З великим сумом повідомляємо, що в середу, 1-го лютого 1995 р., в шпиталі у місті Дірборн, Мічиган, після тяжкої недуги відійшов у вічність на 80-му році життя св. п. **Михайло Титович Смик**, довголітній редактор газети "Українські вісті", член Української Демократично-Республіканської Партії, видавничої спілки "Українських вістей", Фондації ім.

Ів. Багряного та Т-ва Прихильників УНР, Старший Виховник Дорадник ОДУМ-у, член Т-ва ОДУМ-івських Приятелів і довголітній директор школи релігії і українознавства ім. Лесі Українки в Детройті.

Похорон відбувся в суботу, 4-го лютого ц.р. з Української Православної Катедрі Св. Покрови в Детройті на місцевий цвинтар при великій кількості родини, знайомих, духовництва і представників багатьох українських організацій з близька і далека.

Цією дорогою складаємо сердечну подяку всім, хто облетів цей тяжкий для нас час своєю присутністю на похороні, та за висловлені співчуття. Особлива подяка належить друзям-однодумцям, які не зважаючи на погану зимову погоду прибули з різних міст США і Канади попрощатися з покійним: з Торонто — Миколі Морозові (голова ЦК ОДУМ-у), панам Підлісному, Яковиченкові і Василенкові (представники УДРП Торонто); з Лондону — Миколі і Олександрі Тищенкам; та Олександрові Скопові з Каліфорнії. Рівнож дякуємо всім філіям ОДУМ-у за вислані співчуття і квіти, та Голлівудській Раді Коша Старших Виховників ОДУМ-у в США за повідомлення в пресі про смерть покійного. Молимо Всевишнього Господа одарувати всіх Вас добрим здоров'ям на довгі роки, а покійному щоб створив вічну пам'ять.

Засмучена родина: дружина Аполінарія;

син Юрій з дружиною Лідією

та дітьми Дмитром, Ларисою і Роксоланою;

дочка Ірина з чоловіком Романом Ковч; син Адріан;

племінниці Ніна і Тамара Довженко в Україні.

ПОЖЕРТВИ НА ПРЕСОВИЙ ФОНД "НОВИХ ДНІВ"

КАНАДА:

Доброноженко Людмила і Петро, Голлівуд, Флориди (в пам'ять мамі Ніни Ніколенко)	\$100.00
Союз Українок Канади, відділ св. Ольги, Торонто, Онтаріо	100.00
Перепадченко Іван, Торонто, Онтаріо	100.00
Наливайко Іван, Гамільтон, Онтаріо	68.00
Калужна Вікторія і Кузьменко Ніна, Лондон, Онтаріо (в пам'ять Ніни Грогорівни Ніколенко)	50.00
Щербань Катерина, Торонто, Онтаріо	40.00
Ревуцький Валеріян, Ванкувер, Б. К.	35.00
Бабич Андрій, Торонто, Онтаріо	30.00
Маслівець Олексій, Вестон, Онтаріо	25.00
ОУП "Слово", Торонто, Онтаріо	25.00
Гнатів Микола, Вінніпег, Манітоба	20.00
Лисик Олена, Ошава, Онтаріо	20.00
Торошенко Юрій, Віндзор, Онтаріо	20.00
Хархаліс Ярослава, Міссісага, Онтаріо	20.00
Гончарук Василь, Кіченер, Онтаріо	10.00
Дзєрович Адріан, Оттава, Онтаріо	10.00
Заболотний Микола, Оттава, Онтаріо	10.00
Мигаль Євген, Міссісага, Онтаріо	10.00
Руденко Василь, Торонто, Онтаріо	10.00
Сірик Григорій, Форт Ірі, Онтаріо	10.00
Тарнавецька Іраїда д-р, Вінніпег, Манітоба	10.00
Чернушенко Іван, Келгари, Альберта	10.00

США:

Биковська Марія, Денвер, Колорадо (в пам'ять свого чоловіка Лева)	\$100.00
Мартинович Іван, Помпано Біч, Флориди	50.00
Смик Аполінарія, Детройт, Іллінойс (в пам'ять свого чоловіка Михайла)	50.00
Пундій Павло д-р, Чикаго, Іллінойс	25.00
Грицак Петро д-р, Кранфорд, Н. Дж.	25.00
Іваницький Микола, С. Орандж, Н. Дж.	20.00
Лучкань Володимир, Бобрівка, Колєбрук, Кт.	20.00
Галецький Костянтин, Албани, Н. Й.	10.00
Олійник Василь, Баннінг, Каліфорнія	10.00
Скрип Віра, Форт Лавдердейл, Флориди	10.00

ІНШІ КРАЇНИ:

Собчинський Олексій, Білефельд, Німеччина	\$30.00
Петренко Віра, Осло, Норвегія	20.00

ПЕРЕДПЛАТИЛИ "Н. Д." ДЛЯ ІНШИХ, ПЕРЕВАЖНО В УКРАЇНУ:

Наливайко Іван, Гамільтон, Онтаріо	6
Горгота Ада, Торонто, Онтаріо	1
Лисик Олена, Ошава, Онтаріо	1
Перепадченко Іван, Торонто, Онтаріо	1

**ВСІМ ЖЕРТВОДАВЦЯМ І ДОБРОДІЯМ
"НОВИХ ДНІВ" НАШЕ СЕРДЕЧНЕ СПАСИБІ!**

Редакція й Адміністрація "Нових Днів"

Гарантуємо найкращу і найшвидшу обслугову

ПОНАД 200 РІЗНИХ ВИДІВ ТОВАРІВ І ПОСЛУГ

пропонує фірма

MIST MEEST

Головне бюро:
Tel.: (416) 236-2032
Fax: (416) 236-2110

97 Six Point Road
Toronto, Ontario
Canada, M8Z 2X3

**ПРОДУКТОВІ
ПАЧКИ**

з каталогу
понад 100 видів
продуктів

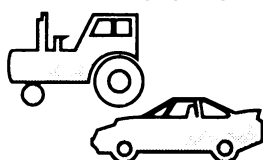

**ПЕРЕСИЛКА
ДОЛЯРІВ**

до рук за
24 години \$

**ТРАКТОРИ
АВТОМОБІЛІ**

техніка для фермерів

Доставляємо:

AIR PARCELS

1 - 4
тижнів/weeks

в Україну
Білорусь
Росію*
Молдову

Прибалтику

SEA PARCELS

4 - 8
тижнів/weeks

**ТОВАРИ
ДЛЯ ДОМУ**

холодильники,
пральні
машини,
електроніка...

* - існують деякі обмеження / Certain restrictions apply

За каталогом і точнішою
інформацією дзвоніть:

1-800-361-7345

або до найближчого
представника

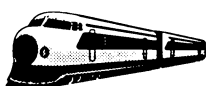
**MIST
TRAVEL**

КВИТКИ НА ВСІ АВІАЛІНІЇ

Tel.: (416) 236-7881 Fax: (416) 236-2110

97 Six Point Road, Toronto, Ontario, M8Z 2X3

**ПОДОРОЖЕВІ
ПОСЛУГИ
в Україні**

квитки
на поїзди

групові поїздки
тури

зустрічаємо на летовищі
і відвозимо до міста чи села

екскурсії по
екзотичних місцях